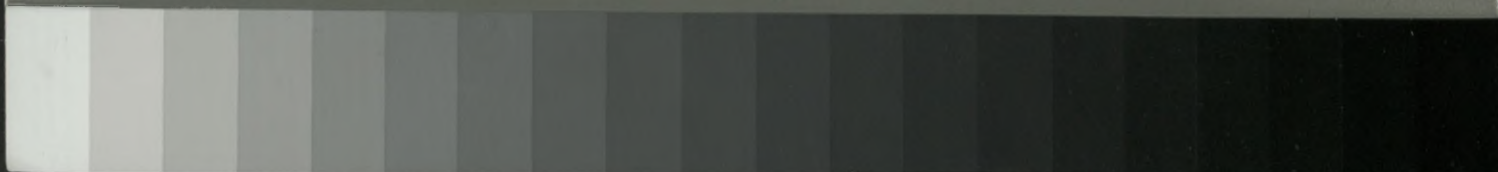

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

nauka i doktryna wojenna

nauka i doktryna wojenna

Książka niniejsza została napisana przez zespół pracowników naukowych z Katedry Strategii Akademii Sztabu Generalnego.

Autorzy w sposób nowatorski i odkrywczy, na przykładzie Polski, ukaza-li zależności pomiędzy problematyką narodową i internacjonalistyczną w nauce i doktrynie wojennej. Badaniu został poddany zatem proces kształtowania się i wzajemnego przejmowania przez kraje socjalistyczne wartości w dziedzinie teorii i praktyki wojskowej. Naukowcy wojskowi analizują tu historyczne związki pomiędzy kwestią narodową i internacjonalistyczną, ich obecną treść oraz prognozują zwiększenie roli internacjonalizmu w nauce i doktrynie wojennej państw wspólnoty socjalistycznej.

Zawarte w książce tezy są interesujące nie tylko

nauka
i doktryna
wojenna

BIBLIOTEKA
WIEDZY
WOJSKOWEJ

nauka i doktryna wojenna

Problematyka narodowa
i internacjonalistyczna

WYDAWNICTWO
MINISTERSTWA
OBRONY
NARODOWEJ

Autorzy:

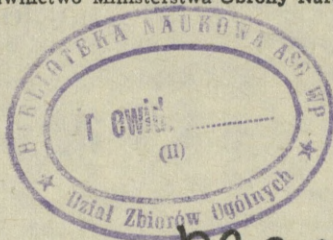
JOZEF KAMIŃSKI (kierownik zespołu autorskiego), EWA DZIEWICKA-
-JANICKA, JULIAN KACZMAREK, ZBIGNIEW KUMOŚ, LONGIN
MUCHA, MIECZYSLAW RESPONDEK, CZESŁAW STACIWA

Obwolutę, okładkę i stronę tytułową
projektował
WALDEMAR ZACZEK

Redaktor
JERZY BESALA

Redaktor techniczny
RENATA WOJCIECHOWSKA

© Copyright by Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej
Warszawa 1980 r.

P3667

1

ISBN 83-11-06562-4

Wstęp

Zarówno nauka, jak i doktryna wojenna stanowiły już niejednokrotnie przedmiot dociekań badawczych. Dotychczas nie została jednak poddana bardziej wszechstronnej analizie tkwiąca w nich problematyka narodowa i internacjonalistyczna. Tymczasem nie ulega wątpliwości, że jej zgłębienie jest nie tylko nader interesujące z naukowego punktu widzenia, ale wręcz nieodzowne dla racjonalnego rozwijania działalności praktycznej, mającej na celu ochronę i obronę dotychczas osiągniętych zdobyczy oraz zapewnienie dalszego pomyślnego rozwoju państw naszej wspólnoty budujących socjalizm.

Mając powyższe na względzie przyjęto, że przedmiotem rozważań będzie w niniejszej pracy proces socjalistycznej internacjonalizacji¹ nauki i doktryny wojennej państwa socjalistycznego (egzemplifikowany na przykładzie naszego kraju), a jej celem uzasadnienie znaczenia tejże internacjonalizacji dla umacniania obronności państw naszej wspólnoty.

Temat — jak wskazują poszczególne jego człony — jest wybitnie interdyscyplinarny. Problematyką narodową i internacjonalistyczną zajmują się bowiem przede wszystkim nauki polityczne i humanistyczne, zaś nauką i doktryną wojenną wszystkie nauki badające wojnę w celu zapewnienia bezpieczeństwa kraju przez przeciwdziałanie wybuchowi wojny (agresji), przygotowanie do obrony na wypadek wybuchu wojny oraz racjonalne wojny tej prowadzenie.

¹ Przez pojęcie socjalistycznej internacjonalizacji rozumiemy proces przyswajania wartości materialnych i duchowych innych państw socjalistycznych w każdej podstawowej sferze życia narodu i państwa oraz przekazywania wartości własnych innym krajom. Podstawą tego procesu jest wszechstronna współpraca międzynarodowa w makro- i mikroskali, a ideową podstawą klasowa jedność i wspólnota celów państw socjalistycznych.

Objęte tematem problemy oraz podstawowe pojęcia, jakkolwiek badane i formułowane w swoich dyscyplinach macierzystych, nie zostały dotychczas poddane naukowej konfrontacji, w wyniku której ujawniono by istniejące między nimi powiązania.

W oddanej Czytelnikowi książce starano się syntetycznie przedstawić, jak na przestrzeni naszych dziejów najnowszych rozwijała się internacjonalizacja myśli i działalności wojskowej polskiego proletariatu i jego partii; jak po odzyskaniu niepodległości w 1945 r. dokonywał się dynamiczny proces „wprzęgania” problematyki obronnej w służbę państwa, narodu, socjalizmu; jak wreszcie problematyka ta będzie się rozwijała w przyszłości.

Zgodnie z założeniami materializmu dialektycznego i historycznego proces powstawania i kształtowania się treści narodowych i internacjonalistycznych w nauce oraz doktrynie wojennej państw socjalistycznych analizowano, badając jego dynamikę, co umożliwiło prześledzenie przewartościowań i przeobrażeń, jakim treści te, a także odzwierciedlające je pojęcia, podlegały na przestrzeni historii najnowszej. Wysłunięte w toku rozważań wnioski umożliwiły również sformułowanie hipotetycznych prognoz na najbliższą przyszłość.

Dla osiągnięcia celu badań okazało się nieodzowne ustalenie związków i zależności między problematyką narodową i internacjonalistyczną w nauce i doktrynie wojennej państw socjalistycznych w oparciu o powszechnie znane pojęcia narodu oraz internacjonalizmu proletariackiego (socjalistycznego).

I tak oto za podstawę dociekań naukowych przyjęto definicję, w myśl której mianem narodu określać się będzie trwała wspólnota ludzi ukształtowaną historycznie na gruncie wspólnych losów, wspólnego terytorium i życia ekonomicznego, języka i kultury oraz charakteryzującą się świadomością odrębności narodowej. Głównym przejawem tych więzi jest patriotyzm, znajdujący swój wyraz: „w gotowości i umiejętności zbrojnej obrony granic kraju, wolności ojczyzny, ponoszeniu najwyższych nawet ofiar w chwili jej zagrożenia... w postawach obywatelskich, w stosunku jednostki do państwowego organizmizmu życia narodu, w rzetelnym, twórczym wysiłku ujawnianym w pokojowej pracy, przyczyniającej się do dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, określającej jego poziom materialny i kulturalny ...w poszanowaniu, ochronie i pomnażaniu dorobku narodu — a także w poczuciu narodowej godności”².

² M. Michalik, *Istota i sens współczesnego patriotyzmu socjalistycznego*. [w] *Patriotyczne i internacjonalistyczne wychowanie głównym zadaniem pracy ideowo-wychowawczej w Siłach Zbrojnych PRL*, Warszawa 1978, s. 61—64.

Tak rozumiane poczucie patriotyzmu obliguje zatem do sprecyzowania kryteriów oceny problematyki narodowej w nauce i doktrynie wojennej.

Skoro więc zasadniczym celem narodu jest zapewnienie rozwoju ojczyzny, a realizację tego postulatu umożliwiała socjalistyczna forma jej rozwoju, to za kryterium tego, co narodowe, uznać należy stosunek przyjętych rozwiązań do budownictwa socjalistycznego, a w nauce i doktrynie wojennej rozwiązań tych znaczenie dla obrony socjalistycznej ojczyzny.

Z kolei pojęcie internacjonalizmu proletariackiego³ — które na przestrzeni historii najnowszej, w ogniu wydarzeń naszego stulecia ulega określonym przewartościowaniom — wzbogaca się obecnie o nowe treści; uzyskuje nowe cenne wartości.

Internacjonalizm proletariacki w jego pierwotnej formie to — z jednej strony — „stan faktyczny istniejącej solidarności klasowej ludzi pracy na całym świecie, wypływający z ich pozycji ekonomicznej, społecznej, politycznej, z ich wspólnoty dążeń i celów, z przypadającej im historycznej misji⁴, a z drugiej — jedna z podstawowych zasad socjalizmu, zakładająca klasową solidarność proletariatu całego świata oraz współpracę (współdziałanie, wzajemną pomoc) klasy robotniczej różnych państw (narodów), połączonej jednością ideologii marksizmu-leninizmu oraz wspólnotą celów. Tak pojmowany internacjonalizm określa również stosunek czołowej siły klasy robotniczej — partii komunistycznych (robotniczych) — do postępowych ruchów narodowo- i społecznowyzwoleńczych.

Po roku 1917 w Związku Radzieckim — pierwszym na świecie państwie robotniczo-chłopskim — internacjonalizm proletariacki staje się zasadą zaakceptowaną i przyjętą przez państwo; z idei i zasady działania klasy przeradza się więc w ideę i zasadę działania państwa.

Z kolei w wyniku ukształtowania się po drugiej wojnie światowej państw wspólnoty socjalistycznej, obok zasady współdziałania partii komunistycznych (robotniczych) (która pozostaje niezmienna od chwili powstania internacjonalizmu proletariackiego) oraz zasady współdziałania pierwszego na świecie państwa socjalistycznego — Związku Radzieckiego z partiami komunistycznymi

³ Pojęcia: internacjonalizm proletariacki, internacjonalizm socjalistyczny i internacjonalizacja zaczerpnięto z materiałów opracowanych przez Instytut Podstawowych Problemów Marksizmu-Leninizmu KC PZPR kierowany przez sekretarza KC PZPR, prof. dr. A. Werblana.

⁴ J. Muszyński, *Internacjonalizm proletariacki, idee i rzeczywistość*. [w] *Patriotyczne i internacjonalistyczne wychowanie głównym zadaniem pracy ideowo-wychowawczej w Siłach Zbrojnych PRL*, Warszawa 1978, s. 88.

wszystkich państw, staje się ona również zasadą współpracy i współdziałania między rządami państw socjalistycznych, a także w coraz większym stopniu całych socjalistycznych społeczeństw — narodów, stanowiąc tym samym element socjalistycznego ideału wychowawczego, wyraz postawy obywatelskiej (politycznej) ściśle związanej z socjalistycznym patriotyzmem.

Oznacza to, że internacjonalizm proletariacki przeradza się w państwach socjalistycznych w internacjonalizm socjalistyczny, czyli w wyższą formę internacjonalizmu proletariackiego. Jako taki ma on charakter inspirujący i interpretacyjny — inspiruje bowiem poczynania państw (narodów) socjalistycznych zarówno w sferze wewnętrznej, jak i zewnętrznej, a jednocześnie pozwala na właściwą ocenę prowadzonej przez nie działalności.

Tak rozumiany internacjonalizm socjalistyczny stanowi ogólną wytyczną dla partii komunistycznych i robotniczych oraz rządów kierujących rozwojem państw naszej wspólnoty i kształtowaniem się wzajemnych stosunków między nimi, a także wytyczną stosunków z partiami robotniczymi w państwach kapitalistycznych i wszelkimi siłami postępu na świecie (np. z narodami walczącymi o niepodległość i wyzwolenie społeczne).

Państwa socjalistyczne, zjednoczone wspólnotą celów, ukształtowały swoje systemy obronne tak, aby zdołały one zagwarantować wspólną obronę socjalizmu — i to właśnie głównie przesądza o internacjonalistycznym charakterze uprawianych w tych krajach nauk wojennych oraz precyzowanych poglądów doktrynalnych. Jeżeli zatem za kryterium oceny internacjonalistycznego charakteru działalności uznaje się przede wszystkim jej znaczenie dla rozwoju socjalizmu (a w tym również stosunek do czołowej siły socjalizmu — Związku Radzieckiego i jego komunistycznej partii — KPZR), to w sprawach wojny będzie to stosunek do obrony ustroju socjalistycznego. Jeśli więc rozwiązywany problem naukowy lub sprecyzowany pogląd doktrynalny służy rozwojowi socjalizmu, a w kwestiach wojennych obronie osiągnięć ustroju socjalistycznego, to uważać go należy za internacjonalistyczny.

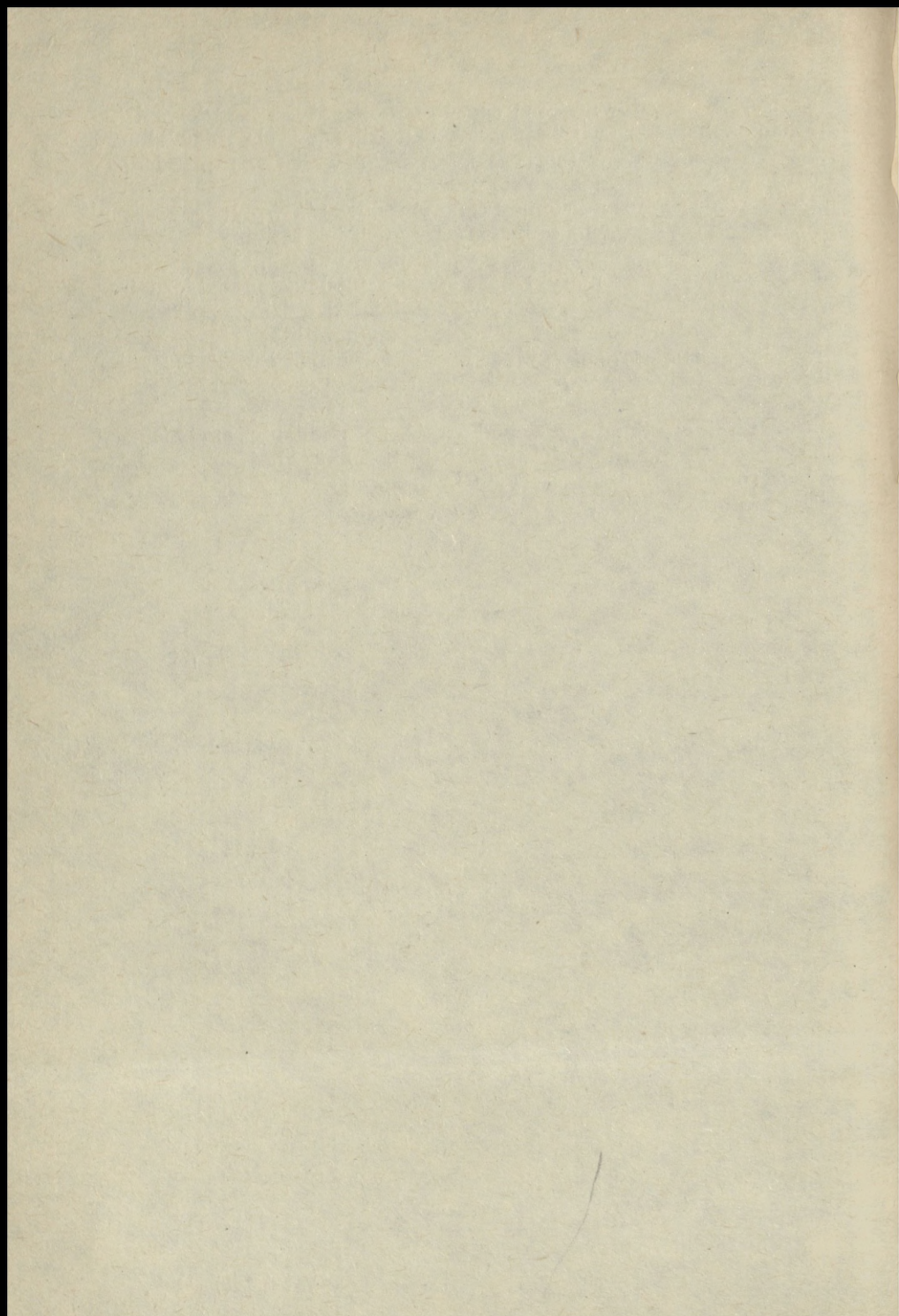
Można zatem uznać, że jeżeli problematyka narodowa i internacjonalistyczna, przejawiająca się w stosunkach między klasą robotniczą różnych państw i narodów (ich partiami), państwami (koalicjami państw) służy rozwojowi (obronie) socjalizmu, to stanowi dialektyczną jedność — dwie strony tego samego procesu.

Potwierdzeniem powyższej tezy jest fakt, że dzięki przemianom dokonującym się w naszym kraju oraz w innych państwach socjalistycznych internacjonalizm proletariacki przekształca się w internacjonalizm socjalistyczny, będący internacjonalizmem socja-

listycznych narodów. W ten sposób problematyka narodowa i internacjonalistyczna we wszystkich dziedzinach życia i działalności naszych społeczeństw (narodów), a więc również w nauce i doktrynie wojennej wzajemnie się przenika i spaja.

Tak określone ramy tematyczne opracowania wpłynęły na sposób i układ przedstawienia badanych treści, jak i ostateczny kształt pracy. Zarówno w nauce, jak i w doktrynie wojennej zaprezentowano rozwój problematyki narodowej i internacjonalistycznej w różnych dziedzinach i sferach, wyróżniając dziedziny: polityczno-społeczną, ideowo-moralną, ekonomiczną i militarną oraz sfery: metodologiczną, organizacyjną i merytoryczną. Przyjęcie takiej właśnie metodyki pozwoliło spojrzeć na opracowywany temat wieloaspektowo i perspektywicznie.

Pragniemy jednocześnie podkreślić, że poddanie analizie badanego problemu nie byłoby możliwe bez aktywnej pomocy liczного grona specjalistów, którym tą drogą składamy serdeczne podziękowania.

Problematyka narodowa i internacjonalistyczna w myśli i działalności wojskowej polskiego ruchu robotniczego

Myśl wojskowa polskiego ruchu robotniczego kształtowała się w oparciu o uogólnione doświadczenia walk wyzwoleniczych i rewolucyjnych naszego narodu oraz zmagani proletariatu, głównie rosyjskiego i niemieckiego. Wszystkie postępowe przemiany w dziejach Polski ostatniego stulecia wiążą się ściśle z aktywnością polityczną, ekonomiczną i wojskową klasy robotniczej. Sukcesy polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego na drodze do narodowego i społecznego wyzwolenia były proporcjonalne do umacniania się pozycji klasy robotniczej w narodzie polskim oraz wzrostu dojrzałości ideowo-organizacyjnej partii marksistowsko-leninowskiej.

Jednym z kluczowych problemów analizy założeń myśli i działalności wojskowej polskiego ruchu robotniczego przeprowadzonej w niniejszym materiale jest uwypuklenie kształtowania się w nich treści narodowych i internacjonalistycznych.

Źródłem powstania i podstawą rozwoju myśli wojskowej proletariatu, z której wyrasta nauka i doktryna wojenna państw socjalistycznych, są założenia marksizmu-leninizmu. Jego klasycy zagadnienie form i sposobów zdobycia władzy politycznej przez proletariat ujmowali w sposób dialektyczny, z uwzględnieniem konkretnej sytuacji historycznej. W roku 1871 na londyńskiej konferencji Międzynarodowego Stowarzyszenia Robotników K. Marks wypowiedział znamienne słowa: „Powinniście oświadczyć rządowi: wiemy, że jesteście siłą zbrojną, która godzi w proletariuszy. Tam, gdzie to będzie możliwe, będziemy występować przeciwko

wam w trybie pokojowym, a z bronią w ręku tam, gdzie to się okaże konieczne". Zdaniem F. Engelsa w krajach takich, jak W. Brytania, Stany Zjednoczone i Francja lat 70 XIX w. istniała szansa zwycięstwa socjalizmu na drodze pokojowej. Do czynników determinujących taką możliwość zaliczał on: brak w owych krajach silnej maszyny wojskowo-biurokratycznej; istnienie szeroko pojmowanej demokracji, umożliwiającej klasie robotniczej dobre zorganizowanie się; olbrzymią przewagę proletariatusy wśród ludności; zorganizowanie proletariatu w związkach zawodowych i stosunkowo wysoki poziom jego kultury politycznej oraz skłonność burżuazji do kompromisowego rozwiązywania problemów spornych. Jednakże przemiany strukturalne, jakie pod koniec XIX i na początku XX wieku dokonały się w łonie kapitalizmu przekształcając go w imperializm, doprowadziły do gwałtownego rozwoju maszyny wojskowej, co postawiło pod znakiem zapytania możliwość pokojowej drogi rozwoju rewolucji ¹.

Teoretycy marksizmu nie przesądzali jednak z góry sposobu zdobycia władzy przez proletariatus. Wskazywali, że formy walki o nią mogą być różne, w zależności od: układu sił klasowych, tak w danym kraju, jak i w skali międzynarodowej; specyficznych warunków danego kraju; wpływów burżuazji i stopnia jej oporu; siły aparatu władzy (wojska, a w szczególności policji) oraz wielu innych czynników.

W Polsce, w której proces powstawania kapitalizmu, narodziny klasy robotniczej i formowanie się partii rewolucyjnej dokonywały się w warunkach braku niepodległości, zagadnienie zdobycia władzy przez proletariatus odznaczało się pewną specyfiką; rzutowało na rozwój ruchu robotniczego i na wypracowywane przezeń koncepcje walki klasowej, która łączyła w sobie dążenie do wyzwolenia społecznego z walką o odzyskanie niezależności państwowej. Twórcy naukowego komunizmu traktowali odzyskanie przez Polskę niepodległości jako ważny czynnik politycznej emancypacji polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego oraz jako istotny wskaźnik rozwoju i umocnienia walki klasowej mię-

¹ *Niekotoryje woprosy mirnogo i niemirnogo putiej rozwitija rewolucji w swietle istoriczeskogo opyta KPSS. „Woprosy Istorii KPSS” nr 5, Moskwa 1978 r.*

dzynarodowego proletariatu. „Dopiero wtedy — pisał K. Marks — gdy Polska zdobędzie na nowo swą niezależność, dopiero, gdy jako naród samodzielny znowu będzie mogła sobą rozporządzać, dopiero wtedy będzie mógł się rozpocząć znowu jej rozwój wewnętrzny, wtedy będzie ona mogła współdziałać w społecznym przeobrażeniu Europy”².

Patrząc na problem z punktu widzenia międzynarodowego ruchu robotniczego, należy stwierdzić, że istotną przyczyną przypisywania tak wielkiej wagi do sprawy odzyskania niepodległości przez Polskę było specyficzne położenie naszego kraju. Rozbiór Rzeczypospolitej był bowiem tym cementem, który na arenie politycznej spoił trzy wielkie mocarstwa — Rosję, Prusy i Austrię. Tylko odrodzenie Polski mogło załamać ten związek i usunąć największe przeszkody na drodze do społecznego wyzwolenia ludów europejskich³.

W tej sytuacji proletariat polski i jego rewolucyjna partia, wstępując na arenę dziejów, musiały rozwiązać najbardziej skomplikowane problemy polskiej rzeczywistości — sprecyzować drogi, metody odzyskania niezawisłości narodowej i wyzwolenia społecznego oraz określić swój stosunek do ruchu rewolucyjnego w państwach zaborczych. Wychodząc z ogólnych prawidłowości rozwoju społeczeństwa, programu wyzwolenia klasy robotniczej i urzeczywistnienia założeń ustroju socjalistycznego, przywódcy polskiego ruchu robotniczego musieli wypracować strategię walki o wolną socjalistyczną Polskę, co oznaczało również konieczność sformułowania wojskowo-politycznej koncepcji walki narodowo-wyzwoleńczej i klasowej. Konieczność tę uświadomiła polskiej klasie robotniczej, podobnie jak proletariatowi innych państw, Komuna Paryska. Jej przebieg oraz doświadczenia wskazywały jednoznacznie na potrzebę stworzenia proletariackich sił zbrojnych oraz wypracowania klasowej nauki i doktryny wojennej. Trzeba wszakże z całą mocą podkreślić, że wojna i walka zbrojna nigdy nie stanowiły samoistnego celu dla proletariatu i jego rewolucyjnych partii. Zawsze rozpatrywano je w kontekście głównego

² K. Marks i F. Engels o Polsce. Zbiór materiałów, t. 2, Warszawa 1969, s. 103—104.

³ Tamże.

zadania, jakim było wywalczenie wolności społecznej i narodowej⁴.

Cel ten wywodził się w prostej linii z założeń marksizmu-leninizmu, według których w procesie przechodzenia od kapitalizmu do socjalizmu muszą być uwzględniane zarówno ogólne prawidłowości rewolucji socjalistycznej, potwierdzone przez doświadczenia międzynarodowego ruchu komunistycznego, jak i specyficzne warunki historyczne — klasowe oraz narodowe — każdego kraju⁵.

Dążenia narodowe proletariatu polskiego stanowiły odbicie obiektywnych potrzeb międzynarodowego ruchu robotniczego jako jednolitej — z klasowego punktu widzenia — całości. Były one zgodne z założeniami internacjonalizmu proletariackiego, w którym idea walki proletariatu różnych krajów, zwycięstwo rewolucji socjalistycznej łączyły się z pełnym poparciem ruchów narodowowyzwoleńczych. Oznaczało to dążenie do militarnej zwartości narodowych oddziałów rewolucyjnych, koordynacji programów walki, umocnienia więzi klasy robotniczej w skali międzynarodowej itp. Jedność klasy robotniczej wszystkich krajów niezbędna bowiem jest w całym procesie rewolucyjnym, zarówno w walce o obalenie kapitalizmu i zdobycie władzy, jak i na drodze do rewolucji socjalistycznej, do likwidacji klas i zbudowania komunizmu.

Jak więc przedstawiono — w początkowym okresie rozwoju myśli wojskowej polskiego ruchu robotniczego dawały znać o sobie ze znaczną siłą specyficzne czynniki narodowe, wynikające z konkretnych warunków rozwoju polskiej klasy robotniczej i jej rewolucyjnej partii, historycznej specyfiki rozwojowej narodu polskiego, rozwijającego się w ramach trzech państw zaborczych, z ilościowego i jakościowego składu klasy robotniczej oraz ze stopnia politycznego doświadczenia i ideologicznej dojrzałości partii.

Myśl i działalność wojskowa polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego potwierdzają zatem dialektykę czynników narodowych i internacjonalistycznych. Znajdują bowiem w nich swój wyraz za-

⁴ W. Lenin, *Dzieła*, t. 8. Warszawa 1956, s. 576—577.

⁵ J. Pawłowicz, *Drogi walki o rewolucję socjalistyczną. Ewolucja poglądów i polityki partii komunistycznych rozwiniętych krajów kapitalistycznych w latach 1945—1974*, Warszawa 1978, s. 15.

równy wspólne interesy proletariatu różnych państw, wynikające z istoty oraz potrzeb międzynarodowego ruchu komunistycznego i światowego systemu socjalizmu, jak i te wszystkie sprawy, które wywodzą się z warunków danego kraju, stosującego w ramach wspólnych zadań systemu socjalistycznego swoje odrębne rozwiązania.

Źródła myśli i działalności wojskowej polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego szukać należy w początkach lat sześćdziesiątych XIX wieku.

Po upadku powstania 1863 r. w społeczeństwie polskim zaczęły się rozwijać poglądy o radykalnym programie — socjalizm zyskiwał coraz więcej zwolenników. Czołowi przywódcy emigracji, tacy jak Jarosław Dąbrowski, Walery Wróblewski, Ludwik Bulewski, Józef Hauke-Bosak, Józef Tokarzewicz i inni, poddając ostrej krytyce wojskowej i politycznej powstanie 1863, wypracowywali nowe teorie, zbliżone w istocie rzeczy do socjalizmu⁶.

W latach siedemdziesiątych XIX w. nastąpiły pierwsze próby ujęcia ruchu robotniczego na ziemiach polskich w zorganizowane formy. Doprowadziło to w 1882 r. do utworzenia Międzynarodowej Socjalno-Rewolucyjnej Partii Proletariat, kierowanej przez Ludwika Waryńskiego. W jej programie podkreślono znaczenie ścisłych kontaktów z ruchem robotniczym rozwijającym się na terenie państw zaborczych, a szczególnie z proletariatem Rosji. Jednocześnie wzywano do walki z rządem carskim nie tylko jako z obrońcą klas posiadających, ale także jako z najeźdźcą. Walkę tę zamierzano toczyć różnymi sposobami, do których przede wszystkim na ówczesnym etapie zaliczano tworzenie tajnych organizacji (partii), stosowanie terroru ekonomicznego i politycznego, organizowanie strajków, bojkot podatkowy i administracyjny oraz pierwsze akcje zbrojne dokonywane przez tzw. drużyny bojowe. O łączeniu wysiłków z proletariatem rosyjskim świadczy chociażby zawarta w r. 1884 z organizacją rewolucyjną „Narodnaja Wola” umowa o współdziałaniu zbrojnym. Przewidywano w niej organizowanie wspólnych akcji przeciwko caratowi. Zastrzegano jednak odrębność organizacyjną drużyn bojowych Wielkiego Proletariatu

⁶ E. Kozłowski, M. Wrzosek, *Dzieje oręża polskiego 1794—1938*, t. 2, cz. I, Warszawa 1973, s. 267.

oraz podkreślano prawo narodu polskiego do niezależności państwowej.

Działalność Wielkiego Proletariatu kontynuuje i rozwija założona w 1893 r. partia marksistowska Socjaldemokracji Królestwa Polskiego (SDKP)⁷. Jej pierwszymi przywódcami byli: Julian Marchlewski, Róża Luksemburg, Leon Jogiches-Tyszka, Adolf Warski i Bronisław Wesołowski. Od 1900 r. partia ta rozciągnęła swoją działalność na obszar Litwy i zaczęła występować jako Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy. Na jej czele stanęli z kolei Feliks Dzierżyński i Stanisław Trusiewicz.

Historyczne znaczenie dla rozwoju polskiej proletariackiej myśli wojskowej miały doświadczenia rewolucji 1905 roku. W trakcie jej trwania SDKPiL oraz utworzona w 1906 r. Polska Partia Socjalistyczna-Lewica (PPS-Lewica) wypracowały pierwsze podstawowe zasady organizacji zbrojnych oddziałów, konspiracji wojskowej oraz taktyki walki zbrojnej.

W tym czasie walka rewolucyjna na ziemiach polskich przybierała różne formy. Do najbardziej charakterystycznych zaliczyć należy: wiece protestacyjne i demonstracje uliczne, strajki, niszczenie środków łączności i komunikacji, akcje dywersyjne i partyzanckie. W szczytowym okresie działania te zaczęły przeradzać się w regularną walkę zbrojną. W potyczkach partyzanckich i w akcjach zbrojnych obok proletariatu uczestniczyli również chłopi, co ze szczególną siłą dało się odczuć na terenie powiatów: garwolińskiego, lubelskiego, łukowskiego, łódzkiego i częstochowskiego. Akcje te były korelowane z wystąpieniami robotników rosyjskich.

W wyniku masowej, intensywnej działalności agitacyjnej SDKPiL oraz PPS-Lewicy szybko podnosił się poziom świadomości rewolucyjnej proletariatu. Brutalne poczynania policji i wojska wywoływały oręźny opór; wzmagала się zaciętość rewolucyjnej walki zbrojnej. Szczytowym efektem działalności polskiego proletariatu w latach 1905—1907 było powstanie łódzkie (22—24 czerwca 1905 r.). Spotkało się ono z wysoką oceną Lenina, który pisał: „A robotnicy, nawet nie przygotowani do walki, nawet ogra-

⁷ K. Sobczak, *Rewolucja Październikowa i jej wpływ na odzyskanie niepodległości Polski oraz na rozwój ideowopolityczny polskiego ruchu robotniczego*, Warszawa 1978, s. 8.

niczający się początkowo do obrony, pokazują nam — jak świadczy przykład proletariatu Łodzi — nie tylko nowe wzory rewolucyjnego entuzjazmu i bohaterstwa, lecz również wyższe formy walki (...). Nowe starcia zbrojne pokazują w sposób coraz bardziej pogładowy, że decydująca walka orężna ludu z siłami zbrojnymi caratu jest nieunikniona”⁸.

Również w Warszawie oraz Zagłębiu Dąbrowskim proletariatus kierowany przez SDKPiL odnosił poważne sukcesy polityczno-militarne.

W wyniku analizy doświadczeń rewolucji 1905—1907 uznano, że w działaniu proletariatu polskiego przejawiała się najwyższa z dotychczas stosowanych form walki klasowej, tj. powstanie zbrojne przeprowadzone siłami armii ludowej (powszechnie uzbrojonego ludu)⁹. O ile bowiem w rozwijającej się myśli wojskowo-rewolucyjnej SDKPiL preferowano początkowo głównie masowe akcje nieoreżne, o tyle doświadczenia uzyskane w czasie powstania łódzkiego oraz podczas zmagani w Warszawie i Zagłębiu Dąbrowskim unaocniły możliwość przeradzania się strajków w walkę zbrojną. Z nich to rodziła się nowa koncepcja walki, w której uczestniczyć miały masy uzbrojonego ludu, wspieranego przez przeciągniętych na stronę rewolucji żołnierzy.

SDKPiL, doceniając sprawę pozyskania żołnierzy dla celów rewolucji, wniosła wymierny wkład w rozwój działalności propagandowo-agitacyjnej w szeregach armii carskiej. Jednym z głównych inicjatorów i organizatorów pracy w wojsku był Feliks Dzierżyński — wybitny działacz polskiego i rosyjskiego ruchu robotniczego. Z jego inicjatywy SDKPiL przystąpiła wspólnie z Socjaldemokratyczną Partią Robotniczą Rosji (SDPRR) do tworzenia Komitetów Organizacji Wojskowo-Rewolucyjnych oraz Rad Delegatów Żołnierskich.

Tak więc czołowi przywódcy polskiego proletariatus coraz mocniej skłaniali się ku przekonaniu, że przyszła zwycięska rewolucja musi mieć charakter zbrojnej walki o władzę¹⁰. W tej sytuacji

⁸ W. Lenin, *Dzieta*, t. 9, Warszawa 1955, s. 549.

⁹ *Polskie programy socjalistyczne 1878—1918*. Wyd. pod red. F. Tycha, Warszawa 1975, s. 377.

¹⁰ A. Czubiński, *Wybrane problemy polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego*, Warszawa 1977, s. 8.

stworzenie organizacji wojskowej dla potrzeb rewolucji proletariackiej stało się konieczne. Pierwsza na ziemiach polskich autentyczna rewolucja społeczna, stanowiąca organiczną część rewolucji ogólnorosyjskiej, oznaczała również zmianę charakteru naszego czynu narodowowyzwoleńczego. „Proletariat, walcząc o własne wyzwolenie społeczne i polityczne — pisał w 1905 r. Julian Marchlewski — doprowadzi do zwycięskiego końca także walkę o zrzućcenie jarzma ucisku narodowego”¹¹. Przebieg i wynik działań rewolucyjnych wykazały, że kierowniczą siłą i konsekwentnym bojownikiem również i o wyzwolenie narodowe była klasa robotnicza kierowana przez partię marksistowską¹².

Charakteryzując rozwój polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego należy podkreślić szczególną rolę J. Marchlewskiego. Jak nikt przed nim, dostrzegał on, że nadciągająca rewolucja postawi proletariat w obliczu konieczności podjęcia walki zbrojnej o zwycięstwo sił postępu, a następnie o utrzymanie zdobytej władzy. Marchlewski w sposób jednoznaczny przeciwstawiał się pogładowi R. Luksemburg, nie doceniającej roli walki zbrojnej proletariatu. „Nie może być mowy o tym, aby przez powszechny strajk robotnicy mogli dopiąć celu ostatecznego, aby mogli osiąść władzę i zaprowadzić ustrój socjalistyczny” — pisał w 1905 r. Jednocześnie podkreślał, że wybuch „walki orężnej ludu z wojskiem zależny jest nie od woli proletariatu rewolucyjnego. Mogą zajść takie fakty, że lud zostaje zmuszony do tej walki (...) mogą zajść i takie warunki, że część wojska staje po stronie ludzi i wtedy rozpoczyna się walka krwawa, która ogarnia całe państwo. Obowiązkiem więc naszym przygotowywać się do tej walki ostatecznej”¹³. Z myślą o tym wyjeżdżał dwa razy do Belgii po zakup broni¹⁴. Uważał ponadto, że proletariat polski jest głęboko zainteresowany w zwycięstwie walki rewolucyjnej w Rosji i dostrzegał we współdziałaniu politycznym, organizacyjnym i wojskowym gwarancję zwycięstwa.

¹¹ J. Marchlewski, *Rewolucja w Polsce. Pisma wybrane*, t. 2, Warszawa 1956, s. 165.

¹² N. Michta, *Julian Marchlewski, Polska-Naród-Socjalizm*, Warszawa 1975, s. 163.

¹³ J. Marchlewski, *op. cit.*, s. 213.

¹⁴ N. Michta, *op. cit.*, s. 169.

Rekapitułując dotychczasowe rozważania o narodzinach i rozwoju myśli wojskowej polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego należy podkreślić, że kształtowała się ona zgodnie z ogólną linią wypracowaną przez międzynarodowy proletariat przy jednoczesnym uwzględnieniu specyfiki polskiej. Proces ten można prześledzić w związanym z ruchem robotniczym polskim piśmiennictwie wojskowym, którego treści przepojone są ideą walki o wyzwolenie społeczne i narodowe. Wyrazem tego są między innymi artykuły publikowane w wydawanym na emigracji socjalistycznym piśmie „Przedświt”. Znalazły się w nich rozważania poświęcone sprawom terroru zbrojnego, działań powstańczych i regularnych działań wojskowych. Na szczególną uwagę zasługują też wydrukowane w „Czytance Robotniczej” (wydawanej w ramach biblioteki popularnej „Życie”) artykuły pt.: *Powstanie zbrojne* oraz *Taktyka spiskowa a masowy ruch robotniczy*.

Autor tych artykułów rozważa problemy z dziedziny taktyki walki zbrojnej, takie jak: prowadzenie regularnych działań wojskowych, sposoby użycia artylerii, a także nastroje walczącego wojska. Poruszony jest również problem sojuszów w przyszłej walce, sprecyzowany ostatecznie w programach partyjnych oraz wypowiedziach przywódców.

Jak zatem z powyższego wynika, czołowe partie polskiego proletariatu — SDKPiL oraz PPS-Lewica — w pierwszym etapie swojej działalności (lata 1882—1918) przygotowywały się politycznie, organizacyjnie i militarnie do walki o Polskę socjalistyczną, wnosząc myślą i czynem trwały wkład w kształtowanie się marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej.

Na rozwój myśli wojskowej polskiego ruchu robotniczego decydująco wpłynęła leninowska teoria rewolucji proletariackiej¹⁵. Przedstawiając obiektywne i subiektywne przesłanki rewolucji Lenin rozwinął naukę Marksa i Engelsa o warunkach narodowego i klasowego wyzwolenia proletariatu; opracował i pogłębił strategię powstania zbrojnego¹⁶.

¹⁵ A. Kochański, *Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy, w latach 1907—1910. Problemy polityczne i ideologiczne*, Warszawa 1971, s. 354.

¹⁶ W. Lenin, *Dwie taktyki socjaldemokracji w rewolucji proletariackiej, Państwo i rewolucja, Krach II Międzynarodówki* — oto niektóre z roz-

Leninowska koncepcja powstania zbrojnego dyktowała przywódcom polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego potrzebę zajęcia się takimi teoretycznymi problemami, jak: kwestia wyboru odpowiedniego momentu i formy walki, właściwego rozmieszczenia sił i środków, zyskania sojuszników wewnętrznych i zewnętrznych. Należało także rozstrzygnąć w czyim ręku powinno spoczywać kierowanie walką polityczną i zbrojną, kto powinien stać na czele powstania zbrojnego, w jaki sposób powinny być zorganizowane rewolucyjne siły zbrojne (czy według zasady powszechnego uzbrojenia ludu, czy też według klasycznych zasad wojskowych).

Przywódcy polskiego ruchu robotniczego nie przesądzali z góry, która z form czy dróg zdobycia władzy przez proletariat będzie najkorzystniejsza. Wybór zbrojnej drogi zdobycia władzy uzależniono od aktualnego układu sił w kraju, w państwach zaborczych i na świecie, od wpływów burżuazji i stopnia jej oporu. W myśl poglądów lewicy rewolucyjnej internacjonalistyczna strategia walki, gwarantując polskiemu proletariatowi oraz polskiemu narodowi poparcie międzynarodowego ruchu robotniczego, stwarzała najbardziej realne warunki odzyskania niepodległości. SDKPiL, a także PPS-Lewica orientowały się zatem na ogólnoswiatową rewolucję socjalistyczną, w ramach której Polska odzyskałaby należne jej miejsce na politycznej mapie Europy.

Ogromne znaczenie dla rozwoju polskiej myśli wojskowej miała — jak to już zaznaczono — leninowska teoria powstania zbrojnego. Zgodnie z tą koncepcją powodzenie militarno-polityczne tego powstania zależało od szeregu przesłanek. Jako główne z nich Lenin wymieniał: konieczność oparcia powstania nie na spisku określonego kręgu osób, lecz na przodującej społecznie klasie; wyzyskanie rewolucyjnego zapалу ludzi; skorelowanie działań z narastającą aktywnością rewolucyjną mas (wybuch powinien nastąpić w momencie ich najwyższej aktywności). Ponadto za niezbędne do przeprowadzenia zbrojnego powstania uważał: narastanie rewolucji w skali ogólnonarodowej; całkowite bankructwo pod względem moralnym i politycznym starego ustroju; wyeliminowanie

praw traktujących o tych problemach. Patrz: wydanie zbiorowe *Dzieł Lenina*, Warszawa 1950—1975.

wanie wszelkich wahań wśród wszystkich elementów pośrednich między rewolucyjnym proletariatem a reakcyjną burżuazją¹⁷.

Słuszność tych przesłanek, które można określić mianem założeń strategicznych, zweryfikowana została w toku Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej.

W przygotowaniu i przeprowadzeniu rewolucji, u boku kierowanej przez Lenina SDPRR, udział wzięli również działacze SDKPiL oraz PPS-Lewicy. W pracach VI Zjazdu SDPRR, który podjął uchwałę o przeprowadzeniu powstania zbrojnego, uczestniczyło aktywnie ośmiu polskich socjaldemokratów: F. Dzierżyński, S. Bobiński, B. Wesołowski, J. Leszczyński, J. Dolecki, A. Granas, S. Pstkowski i J. Unszticht. F. Dzierżyński był jednym z głównych organizatorów oraz przywódców powstania zbrojnego w Piotrogradzie. Polskie pułki rewolucyjne broniły młodego państwa robotniczego przed siłami wewnętrznej i zewnętrznej kontrrewolucji.

Jak pisze K. Sobczak — „internacjonalistyczny charakter rewolucji i państwa proletariackiego stworzył możliwość powstawania narodowych jednostek Armii Czerwonej. Narodowe oddziały wojskowe, zgodnie z odpowiednimi zarządzeniami, łączyły się w związki międzynarodowe lub wchodziły w skład poszczególnych jednostek Armii Czerwonej i wspólnie z nimi walczyły na różnych frontach wojny domowej. Oddziały te powstawały samorzutnie z inicjatywy partii politycznych lub związków jeńców wojennych w różnych okręgach Rosji Radzieckiej. Oddziały narodowe Armii Czerwonej — polskie, jugosłowiańskie, czechosłowackie, litewsko-łotewskie, węgierskie i inne — wiązały swój udział w wojnie domowej także z możliwością rozszerzenia się rewolucji socjalistycznej na ich kraje, a wraz z tym — możliwością utworzenia państwa socjalistycznego. Oddziały narodowe w takim przypadku stanowić miały załączki ludowych sił zbrojnych tych krajów”¹⁸.

Na uwagę zasługuje także fakt utworzenia w pierwszych dniach sierpnia 1920 r. w Białymstoku przez Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski, którym kierował J. Marchlewski, 1 Polskiej Armii Czerwonej — załączka proletariackich sił zbrojnych. Dowodzenie

¹⁷ Por. W. Lenin, *Dzieła*, t. 26, Warszawa 1953, s. 4—5.

¹⁸ K. Sobczak, *op. cit.*, s. 19—20.

nią powierzono Romanowi Łągwie, byłemu dowódcy Zachodniej Dywizji Strzelców, walczącej po stronie Rewolucji Październikowej.

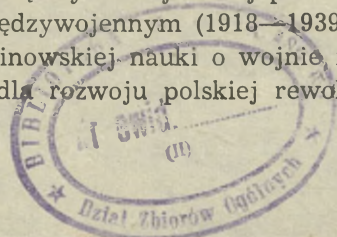
Równolegle z dojrzałością ideowopolityczną polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego, ujawnioną w toku Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej, następował proces konsolidacji jego dwóch odłamów. 16 grudnia 1918 r. doszło do połączenia SDKPiL z PPS-Lewicą, w wyniku czego powstała w Warszawie Komunistyczna Partia Robotnicza Polski (od 1925 r. Komunistyczna Partia Polski). Pod wpływem nauki marksistowsko-leninowskiej, doświadczeń Rewolucji Październikowej, całego międzynarodowego ruchu robotniczego, a zwłaszcza własnych, KPP stopniowo dokonała krytycznej weryfikacji poglądów w kwestii urzeczywistnienia socjalizmu w Polsce. Na nowo zaczęła opracowywać podstawowe założenia strategii i taktyki walki rewolucyjnej, tworzyła nowe zasady proletariackiej myśli wojskowej.

Dla rozwinięcia i zintensyfikowania działalności wojskowej oraz podjęcia systematycznych badań w zakresie jej teorii KPRP powołała w 1919 r. Wydział Agitacji w Wojsku, przekształcony w 1927 r. w Centralny Wydział Wojskowy KPP. Wobec braku możliwości kształcenia rewolucyjnych kadr wojskowych w kraju, kierownictwo partii kierowało swych działaczy do Wojskowej Szkoły Politycznej w Moskwie. Jednym z kierowników Centralnego Wydziału Wojskowego KPP był Aleksander Zawadzki — wybitny działacz polskiego ruchu robotniczego.

Komunistyczna Partia Polski — aktywny członek III Międzynarodówki — stała na stanowisku, że myśl wojskowa rewolucyjnego proletariatu powinna aspekty narodowe i internacjonalistyczne traktować w sposób dialektyczny. Wypracowane w latach 1918—1938 podstawowe jej zasady i założenia uwzględniały dotychczasowy dorobek polskiego ruchu robotniczego, wzbogacony o osiągnięcia nauki i doktryny wojennej Kraju Rad — pierwszego w świecie państwa socjalistycznego.

Podstawę metodologiczną myśli wojskowej polskiego ruchu robotniczego w okresie międzywojennym (1918—1939) stanowił dorobek marksistowsko-leninowskiej nauki o wojnie i wojsku.

Szczególne znaczenie dla rozwoju polskiej rewolucyjnej myśli

wojskowej posiadały uchwały podjęte na V i VI Zjazdach KPP¹⁹. W dokumentach, będących owocem obrad tych zjazdów, zaleca się popularyzowanie hasła powstania zbrojnego i przyswojenia bolszewickiego stosunku do sprawy walki zbrojnej; uogólnia się ponadto dotychczasowy dorobek partii w sprawach wojskowych. Powstanie zbrojne przeciw władzy państwowej burżuazji określa się jako najważniejszą formę walki, która opierać się powinna na regułach sztuki wojennej i przybrać charakter zaczepny.

Ilustrują to znakomicie rozważania Pawła Findera — późniejszego sekretarza KC PPR — opublikowane w 1927 r. na łamach francuskiego pisma komunistycznego „Cahiers du Bolchevisme”. Jako funkcjonariusz wydziału organizacyjnego Komitetu Centralnego Francuskiej Partii Komunistycznej (FPK) poruszył Finder na łamach prasy problem przerastania strajku powszechnego w walkę zbrojną. Pisał m.in., że w chwili rzucenia hasła strajku powszechnego należy brać pod uwagę możliwość jego przerodzenia się w powstanie zbrojne. Nie oznacza to jednak, że strajk powszechny musi i może być proklamowany tylko wówczas, kiedy jest pewność, że zdoła się on przekształcić w powstanie zbrojne²⁰. Finder podkreślał, że strajk powszechny jest formą walki proletariatu, nie może jednak zastąpić powstania zbrojnego, będącego nieodzownym etapem w procesie przejmowania władzy przez proletariat.

Po powrocie w 1928 r. do Polski Finder został skierowany przez Wydział Wojskowy KC KPP do pracy w wojsku. Sprzyjał temu fakt odbywania przez niego służby wojskowej w Batalionie Podchorążych Rezerwy Piechoty nr 2²¹. Nabytą w jej toku znajomość spraw wojskowych, m.in. z zakresu organizacji walki i szkolenia, wykorzystywał później podczas swojej działalności w szeregach PPR i GL.

Wielkie znaczenie dla rozwoju proletariackiej myśli wojskowej miał czynny udział polskich komunistów w wojnie domowej w Hiszpanii (1936—1939). Przebieg działań zbrojnych potwierdził słuszność stanowiska marksistów, zgodnie z którym wojna wyra-

¹⁹ V Zjazd KPP odbył się w dniach od 16 do 29 sierpnia 1930 r., a VI w okresie od 8 do 15 października 1932 r.

²⁰ „Cahiers du Bolchevisme” nr 85, z 1.XII.1927.

²¹ S. Topol, *Paweł Finder 1904—1944*, Warszawa 1978, s. 45.

sta w określonych warunkach ekonomiczno-politycznych oraz jest walką między antagonistycznymi klasami. Pola bitew Wielkiej Rewolucji Październikowej oraz wojny domowej w Hiszpanii były pierwszymi teatrami działań wojennych, na których realizowana była zasada proletariackiego internacjonalizmu; tam wyrastali przyszli dowódcy oddziałów partyzanckich Gwardii i Armii Ludowej, dowódcy jednostek Wojska Polskiego utworzonego na braterskiej ziemi radzieckiej, tacy jak Karol Świerczewski, Stanisław Popławski, Konstanty Rokossowski i inni; tam wreszcie kształtowała się i wzbogacała rewolucyjna myśl wojskowa, z której wyrosły nauka i doktryna wojenna państw socjalistycznych.

Ostatnie, najważniejsze dla naszych rozważań ogniwo w procesie kształtowania się narodowych i internacjonalistycznych aspektów myśli i działalności wojskowej polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego stanowi dorobek Polskiej Partii Robotniczej. W chwili agresji hitlerowskiej przeciwko Polsce KPP, rozwiązana w 1938 r. decyzją Komitetu Wykonawczego Międzynarodówki Komunistycznej, nie istniała. Jednakże polscy komuniści wszelkimi sposobami stawiali zacięty opór faszystom. Członkowie byłej KPP zgromadzili wielki kapitał moralny, który pozwolił im porwać naród do walki pod kierownictwem Polskiej Partii Robotniczej²². Partia ta, utworzona w 1942 r., czyli w okresie największego nasilenia hitlerowskiego terroru, podjęła i zrealizowała dzieło swych ideowych i klasowych poprzedniczek. Jej kierownictwo za cel główny rozwijanej na coraz szerszą skalę działalności przyjęło stworzenie polityczno-militarnych przesłanek dla odzyskania przez naród polski niepodległości państwowej oraz wyzwolenia społecznego.

PPR dokonała jakościowego skoku w rozwoju myśli i działalności wojskowej polskiego ruchu robotniczego. Po raz pierwszy bowiem w jego historii urzeczywistnione zostało dążenie do posiadania sił zbrojnych przeznaczonych do walki o interesy mas pracujących, połączonej w zaistniałej sytuacji z walką o odzyskanie niezależności państwowej. PPR w swojej koncepcji niepodległościowej sformułowała podstawowe założenia doktryny wojen-

²² *Problemy walki zbrojnej i wojska w dziejach polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego*, Warszawa 1972, s. 14.

nej lewicy społecznej reprezentowanej przez Krajową Radę Narodową oraz inspirowała rozwój nauki wojennej, mającej stanowić teoretyczną podstawę działalności armii nowego typu.

Podstawowe założenia koncepcji niepodległościowej (doktryny wojennej) polskiej lewicy społecznej w drugiej wojnie światowej wypracowywali polscy komuniści działający w kraju, w szeregach Polskiej Partii Robotniczej, oraz na ziemi radzieckiej skupieni w Związku Patriotów Polskich. Wyraz formalnoprawny nadały tej koncepcji dokumenty Krajowej Rady Narodowej — centralnego organu kierowniczego polskiej lewicy w podziemiu. Na szczególną uwagę zasługuje *Deklaracja Krajowej Rady Narodowej* przyjęta na pierwszym posiedzeniu KRN w nocy z 31 grudnia 1943 r. na 1 stycznia 1944 r.²³ Czytamy w niej: „Krajowa Rada Narodowa wyłoniona przez demokratyczno-niepodległościowe organizacje polityczne i wojskowe staje przed narodem polskim jako wykonawczyni jego woli, powołana i upoważniona do kierowania jego walką i jego sprawami w imię najwyższej zasady: narodowego i państwowego interesu Polski. Krajowa Rada Narodowa stawia przed sobą jako główne i naczelne zadanie: zjednoczenie i mobilizację wszystkich sił narodu i wszystkich środków do walki na śmierć i życie z bestialskim okupantem dla przyspieszenia chwili wyzwolenia Polski”²⁴.

W płaszczyźnie wewnętrznej koncepcja wojskowa PPR obejmowała całokształt spraw z zakresu przygotowania oraz prowadzenia walki z hitlerowskim najeźdźcą na terenie kraju drogą kompleksowego oddziaływania: moralno-politycznego, ekonomicznego i militarnego. Przejawiało się to w rozwijaniu na szeroką skalę działalności propagandowo-agitacyjnej, osłabianiu gospodarki wojennej okupanta (w tym szczególnie transportu związanego z dostawami na front wschodni), likwidacji aparatu ucisku i terroru oraz współdziałaniu zbrojnym z jednostkami regularnymi walczącymi na froncie. Celem tak rozwijanej działalności była obrona narodu przed biologiczną zagładą, zbrojny wkład w odniesienie zwycięstwa nad faszystowskimi Niemcami oraz przygotowanie warun-

²³ *Archiwum Ruchu Robotniczego*, t. 2, Warszawa 1975, s. 40—42.

²⁴ Tamże, s. 40. Faktycznie zwierzchnictwo nad całością sił zbrojnych polskiej lewicy objęła KRN 21 lipca 1944 r., podporządkowując sobie Armię Polską w ZSRR.

ków do odrodzenia bytu państwowego na nowych podstawach ustrojowych. Siłę militarną Polskiej Partii Robotniczej, z którą współdziałała ogromna liczba zrzeszonych i nie zrzeszonych w szereгах partii obywateli, stanowiły lewicowe konspiracyjne organizacje zbrojne z główną ich siłą — Gwardią Ludową (1942 r.), a następnie Armią Ludową (1944 r.)²⁵.

W płaszczyźnie zewnętrznej koncepcja niepodległościowa PPR określała sojusze militarne, jakimi KRN — organ kierowniczy podziemnego państwa polskiego — miała się związać w tej wojnie, oraz charakter, sposób przygotowania i prowadzenia działań regularnych sił zbrojnych na froncie. Zgodnie z jej założeniami walka wyzwolencza narodu polskiego stanowić miała część składową ogólnego wysiłku koalicji antyhitlerowskiej, realizowanego wspólnie z jednym z głównych jej partnerów — Związkiem Radzieckim, bowiem ze względów ideowopolitycznych, jak też z uwagi na bezpośrednie sąsiedztwo terytorialne, był on w tej wojnie najpewniejszym sojusznikiem narodu polskiego. Ustalono zatem, że powołane do życia przez ludowy rząd podziemny siły militarne uczestniczyć będą w działaniach rozgrywających się na froncie wschodnim — najważniejszym i decydującym froncie II wojny światowej. Konsekwencją tego było utworzenie na terenie Związku Radzieckiego Armii Polskiej. W lipcu 1944 r. nastąpiło jej połączenie się — na mocy dekretu KRN — z Armią Ludową; powstało w ten sposób ludowe Wojsko Polskie, które przebyło, wspólnie z Armią Radziecką, szlak bojowy, aż do berlińskiego zwycięstwa.

Podstawowe założenia myśli wojskowej ludowych sił zbrojnych ukształtowały się w wyjątkowo specyficznych warunkach zmagania z hitlerowskim najeźdźcą. Dwa bowiem były źródła wypracowywania zasad i sposobów prowadzenia działań wojennych. Jedno z nich — to praktyka ruchu oporu (w tym przede wszystkim działań partyzanckich) w okupowanym przez wroga kraju, drugie — doświadczenia regularnych jednostek wojskowych współdziałających z Armią Radziecką w walce przeciwko głównym siłom hitlerowskich Niemiec.

²⁵ AL stanowiła siłę zbrojną całej polskiej lewicy społecznej (PPR, RPPS, SL — Wola Ludu i in.) zjednoczonej wokół Krajowej Rady Narodowej.

Analizując pierwsze z tych źródeł trzeba stwierdzić, że walka podziemna, będąca odpowiedzią na eksterminacyjny, krwawy terror hitlerowskiego okupanta, stanowiła niepowtarzalny, specyficzny i nieodłączny element wojny wyzwolenczej narodu polskiego w latach 1939—1945. Pierwsze próby określenia form i sposobów tej walki — dyktowanych przez konkretne warunki, w jakich znajdował się kraj, oraz przez możliwości sił oporu — znajdujemy w odezwie PPR ze stycznia 1942 r., w której m.in. czytamy: „Należy wszelkimi środkami dezorganizować bazy i siłę zbrojną naszego wroga na jego tyłach; udaremniać przewozy hitlerowskich wojsk i sprzętu wojennego; niszczyć mosty, wykolejać pociągi, podpalać cysterny i składy wojskowe okupanta; sabotować wszystkimi sposobami produkcję broni i amunicji oraz wszystkiego, co ma służyć zaopatrzeniu armii hitlerowskiej”²⁶.

Grupy i ogniwa wojskowej organizacji PPR (określonej początkowo jako wojskówka — formacje bojowe) powstały już w styczniu roku 1942. Ogólną koncepcję organizacji wojskowej PPR wypracowała Grupa Inicjatywna przed przybyciem do kraju. Nazwa organizacji zbrojnej PPR została ostatecznie ustalona w marcu. Zadecydowano, że przyjmie ona nazwę — Gwardii Ludowej (GL). Koncepcję walki GL charakteryzuje depesza M. Nowotki do G. Dymitrowa z 11 lipca 1942 r.: „Nasza taktyka partyzancka jest następująca: wysyłamy małe oddziały po 8—15 ludzi. Ich zadaniem jest nieść w masę ideę walki partyzanckiej, zadawać ciosy wrogowi, głównie w transport i magazyny”.

W miarę rozwoju organizacyjnego GL następował rozwój założeń walki, wzbogacała się jej taktyka (dywersja kolejowa, akcje likwidacyjne i odwetowe, sabotaż gospodarczy, wydawanie i kolportowanie prasy konspiracyjnej, tajne nauczanie, bierny opór itp.). Korzystając ze wszystkich postępowych elementów dawnych teorii wojennych oraz pierwszych doświadczeń bojowych, myśl wojskowa PPR, a także RPPS, rozwijała się szybko i wzbogacała o nowe tezy i wnioski. Rozwojem jej kierował KC PPR, który podsumowywał i uogólniał wszystkie nowe elementy w praktyce i teorii wojskowej.

²⁶ W dziesiątą rocznicę powstania PPR. *Materiały i dokumenty*. Warszawa 1952, s. 24.

Ustalono strukturę terytorialną i wojskową GL. Siły jej dzieliły się w myśl założeń na polowe (leśne), specjalne i garnizonowe oraz grupy wypadowe i sabotażowe. Kadre wojskową GL tworzyli dąbrowszczacy, oficerowie i podoficerowie rezerwy, oficerowie radzieccy, a na niższych szczeblach dowódcy, którzy wyrosli w trakcie walk oraz wyszkoleni zostali w oddziałach partyzanckich. Latem 1943 r. wprowadzono do Gwardii Ludowej stopnie i odznaki wojskowe oraz tradycyjne elementy umundurowania Wojska Polskiego.

Dorobek bojowy i organizacyjny GL wykorzystała utworzona 1.I.1944 na mocy dekretu Krajowej Rady Narodowej Armia Ludowa (AL). Głównym celem działań AL było maksymalne zadawanie strat materialnych i moralnych wojskom okupacyjnym oraz mobilizacja całego narodu do walki o wyzwolenie ziem polskich spod okupacji hitlerowskiej. Myśl wojskowa PPR zakładała, że wyzwolenie Polski powinno nastąpić w wyniku koalicyjnego współdziałania jednostek AL i Wojska Polskiego, sformowanego w ZSRR, z Armią Radziecką.

Drugim z kolei źródłem myśli wojskowej PPR były — jak już wspomniano — zasady działania oraz doświadczenia regularnych formacji zbrojnych Wojska Polskiego sformowanych w ZSRR w latach drugiej wojny światowej. Przyjmując za podstawę ustalenia radzieckiej nauki wojennej i czerpiąc z jej bogatego dorobku polska myśl wojskowa odznaczała się jednak pewną specyfiką. Taki stan rzeczy był konsekwencją warunków, w jakich formowała się Armia Polska oraz perspektywicznych celów i założeń kierownictwa polityczno-wojskowego. Zrzeszeni w Związku Patriotów Polskich komuniści, kiedy wiosną 1943 r. przystępowali do realizacji idei tworzenia regularnych formacji zbrojnych z myślą o wspólnej z Armią Radziecką walce przeciwko hitlerowskiemu okupantowi, dysponowali jedynie zasobami ludzkimi, rekrutującymi się z wielusettyśięcznej rzeszy obywateli polskich, którzy w czasie wojny znaleźli się na terytorium Kraju Rad. Wszelkie więc przedsięwzięcia z dziedziny organizowania, szkolenia i wyposażenia nowo formowanych jednostek musiały być zrealizowane od podstaw, co wobec braku kadr dowódczych, uzbrojenia i sprzętu nie było sprawą prostą.

Formujące się jednostki Wojska Polskiego na terytorium ZSRR otrzymały pełne uzbrojenie i zaopatrzenie materiałowo-techniczne od władz radzieckich. Rząd i dowództwo radzieckich sił zbrojnych udzieliły także pomocy w skompletowaniu kadry dowódczej formujących się oddziałów. Uruchomiono szkoły podoficerskie i oficerskie. W ten sposób nowo tworzone jednostki armii polskiej mogły korzystać z doświadczeń radzieckiej nauki i sztuki wojennej, przyswajając jej ustalenia, twórczo rozwijać jej zasady.

Jednocześnie należy podkreślić, że w okresie wojny na podobnych zasadach co Wojsko Polskie, były tworzone w ZSRR inne narodowe siły zbrojne (np. Czechosłowacji), co upoważnia do stwierdzenia, że już wówczas realizowany był w praktyce proces internacjonalizacji radzieckiej nauki i sztuki wojennej.

Za podstawę polskiej teoretycznej myśli wojskowej owego okresu przyjęto więc ustalenia radzieckiej nauki i sztuki wojennej, szeroko czerpiąc z jej doświadczeń i teoretycznego dorobku, co w równej mierze wynikało z przesłanek ideowopolitycznych, jak też konkretnych warunków i potrzeb militarnych.

Reasumując dotychczasowe rozważania nad genezą i rozwojem myśli wojskowej polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego należy stwierdzić, że z historycznych doświadczeń walki o wyzwolenie narodu Polski właściwe wnioski wyciągnęła jedynie lewica społeczna, a zwłaszcza jej trzon — komuniści. W wypracowywaniu programu i strategii działania rewolucyjnego ruchu robotniczego momentem zwrotnym stało się powstanie w styczniu 1942 r. Polskiej Partii Robotniczej. Naczelną ideą myśli wojskowej PPR, leżącą u podstaw całej jej działalności, była sprawa zjednoczenia narodu w walce z okupantem hitlerowskim o odzyskanie niepodległości.

Program PPR i ofiarna walka o jego urzeczywistnienie wydzwignęły partię klasy robotniczej do roli przewodnika narodu. PPR dowiodła wysokiego poczucia klasowej i narodowej odpowiedzialności, konsekwentnie dążąc do współdziałania z wszystkimi siłami społecznymi gotowymi prowadzić czynną walkę z hitleryzmem w ramach sojuszu polsko-radzieckiego, działała na rzecz umacniania

koalicji antyhitlerowskiej, a więc odzyskania przez Polskę niepodległości ²⁷.

Myśl wojskowa polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego historycznie uogólniona w programie PPR, zakładając ściśle zespolenie walki o wyzwolenie narodowe i społeczne, uwzględniała w takim samym stopniu zarówno specyfikę narodową, warunki okupowanego kraju, nastroje większości społeczeństwa, jak i ogólne, ujmowane w aspekcie międzynarodowym, doświadczenia ruchu robotniczego.

Polska socjalistyczna myśl wojskowa narodziła się i rozwijała wraz z powstaniem rewolucyjnego ruchu robotniczego i jego sił zbrojnych. Jej twórcy nawiązywali do fundamentalnych prac Marksa, Engelsa i Lenina, którzy udowodniwszy, że sposób prowadzenia wojny oraz charakter armii i poziom myśli wojskowej zależą od warunków materialnych i ustroju społecznego, położyli podwaliny pod socjalistyczną naukę wojenną.

Już KPP wnosząc do polskiego ruchu robotniczego leninizm wzbogaciła polską myśl wojskową o ogólne prawa obrony socjalistycznego państwa. Jednakże dopiero PPR — bazując na dorobku KPP oraz organizacji komunistycznych, które powstały w podziemiu antyhitlerowskim — w pełni urzeczywistniała leninowski program, nierozdzielnie zespalać sprawę narodową ze społeczną: polskie dążenia wyzwolenicze z ideą sojuszu polsko-radzieckiego. Korzystając z doświadczeń radzieckiej nauki wojennej, wiążąc sprawę wyzwolenia Polski z własnym wkładem w tę wojnę i z braterską pomocą Armii Radzieckiej, myśl wojskowa PPR egzemplifikowała słowa Engelsa, że skoro położenie robotników we wszystkich krajach jest jednakowe, skoro wszyscy robotnicy mają wspólne cele i wspólnego wroga, powinni oni walczyć wspólnie, powinni sojusznicy burżuazji wszystkich krajów przeciwstawić braterski sojusz robotników wszystkich krajów ²⁸.

Dalekowzroczna koncepcja polityczno-strategiczna Polskiej Partii Robotniczej wcielana w życie przez partyzancką Gwardię Ludową, Armię Ludową oraz Armię Polską w ZSRR, a następnie

²⁷ A. Werblan, *PZPR — przewodnia siła klasy robotniczej i narodu polskiego*. „Nowe Drogi” nr 1 (356), 1979, s. 51.

²⁸ K. Marks, F. Engels, *Dzieta*, t. 4, Warszawa 1962, s. 461—462.

przez zjednoczone ludowe Wojsko Polskie, wyrosła z doświadczeń polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego. W toku wojny narodowowyzwoleńczej rewolucyjna myśl wojskowa, uogólniona w programie PPR, stała się teoretyczną podstawą praktyki wojennej narodu polskiego, walczącego pod kierownictwem partii o narodowe i społeczne wyzwolenie.

Z doświadczeń i dorobku teoretycznej myśli wojskowej polskiego ruchu robotniczego i jego partii wzbogaconych doświadczeniami z walk rewolucyjnych proletariatu Rosji i Hiszpanii, a w szczególności dorobkiem myśli wojskowej pierwszego na świecie państwa socjalistycznego, wyrosły współczesna nauka i doktryna wojenna PRL.

Podstawowe założenia nauki i doktryny wojennej ukształtowane w latach wojny są współcześnie rozwijane w socjalistycznym państwie i ludowych siłach zbrojnych. Ideowym promotorem tego rozwoju jest Polska Partia Robotnicza. Tradycje rewolucyjnych zmagających zbrojnych polskiej klasy robotniczej są podstawą internacjonalizacji treści nauki i doktryny wojennej socjalistycznej Polski nierozzerwalnie złączonej w ramach Układu Warszawskiego z całą socjalistyczną wspólnotą.

Podstawowe czynniki wpływające na rozwój narodowych i internacjonalistycznych treści w nauce i doktrynie wojennej

Przedmiotem analizy są w niniejszym rozdziale wybrane grupy czynników kształtujących narodowe i internacjonalistyczne treści w nauce i doktrynie wojennej współczesnych państw socjalistycznych. Analizę tę poprzedzono ogólną charakterystyką tła rzutu-jącego na mechanizmy powstawania i funkcjonowania omawia-nych czynników. Retrospektywne spojrzenie na owo tło pozwala stwierdzić, że wszystko, co wpływa współcześnie na rozwój naro-dowych i internacjonalistycznych treści w nauce i doktrynie wo-jennej państw socjalistycznych, pozostaje w ścisłym związku z genezą tych treści, zawartych w myśli wojskowej rewolucyjnego ruchu robotniczego, którego idee są twórczo i na znacznie szer-szej niż w przeszłości płaszczyźnie¹ rozwijane przez rządy i partie marksistowsko-leninowskie przewodzące narodom socjalistycznej wspólnoty.

Uwzględnianie wspomnianego tła ma istotne znaczenie zwłasz-cza podczas badania, analizowania i obiektywnego oceniania ta-kich czynników, jak: fakty i wydarzenia historyczne oraz okre-ślone formy, sposoby i skutki działalności klas (warstw) społecz-nych czy też partii politycznych i rządów, a także całych układów

¹ Między innymi dzięki temu, że klasa robotnicza w krajach wspólnoty socjalistycznej posiada władzę państwową i jako przodująca siła politycz-na, działająca w sojuszu z innymi klasami i warstwami pracującymi, doko-nuje zasadniczych przeobrażeń we wszystkich dziedzinach życia społeczno-politycznego, ekonomicznego, obronnego, kulturalnego, oświatowego itp. całego społeczeństwa, podczas gdy klasa robotnicza innych państw wal-cząca o władzę polityczną (państwową) możliwości tych nie posiada.

koalicyjnych z punktu widzenia ich roli i znaczenia dla nauki i doktryny wojennej państw socjalistycznych. Są bowiem wśród tych różnorodnych czynników takie, które wpływają na narodowe i internacjonalistyczne treści każdej nauki i doktryny² rozwijanej we współczesnych państwach socjalistycznych i takie, które wpływają na kształtowanie się tych treści tylko w nauce i doktrynie wojennej.

Na podstawie empirycznych ustaleń można stwierdzić, że treści narodowe i internacjonalistyczne we wszelkiej nauce i doktrynie, w tym również w nauce i doktrynie wojennej, kształtują się pod wpływem całego szeregu różnorodnych czynników: społeczno-politycznych, ideowo-moralnych, ekonomicznych, naukowo-technicznych, militarnych, geograficznych, demograficznych, historycznych, kulturowych, organizacyjnych i innych.

Niektóre z nich należą do bazy społecznej (na przykład czynniki ekonomiczne), inne do nadbudowy (na przykład czynniki polityczne). Są wśród nich również takie, które stanowią część naturalnego środowiska człowieka (na przykład czynniki geograficzne).

Dla prowadzonej analizy pożyteczne może być przedstawienie sposobów dzielenia ogółu tych czynników oraz ich wyróżniania. I tak — można wyodrębnić czynniki, które w sposób bezpośredni bądź pośredni oddziałują na narodowe i internacjonalistyczne treści w nauce i doktrynie wojennej, oraz takie, które mają znaczenie zasadnicze bądź niezasadnicze (pomocnicze) dla treści tych kształtowania.

Czynniki społeczno-polityczne, na przykład, wpływają w sposób bezpośredni na naukę i doktrynę w ogóle, a więc także na naukę i doktrynę wojenną, gdyż, podobnie jak one, należą do nadbudowy społecznej, w której większość interakcji między jej elementami składowymi ma charakter bezpośredni. Natomiast do czynników wpływających pośrednio na narodowe i internacjonalistyczne treści nauki i doktryny wojennej można zaliczyć m.in. czynniki demograficzne i organizacyjne, o których odpowiednio uogólnione informacje „docierają” do nadbudowy drogą pośrednią.

Z kolei analiza czynników zasadniczych i niezasadniczych daje

² Na przykład czynniki kształtujące narodowe i internacjonalistyczne treści nauk lub doktryn ekonomicznych, społecznych, prawnych.

podstawy do twierdzenia, że o randze każdego z nich decyduje rola, jaką odgrywa w całokształcie działalność partii, państwa lub klas (warstw) społecznych oraz w podstawowych dziedzinach życia narodu, gdyż przede wszystkim od tego zależy intensywność ich oddziaływania na narodowe i internacjonalistyczne treści w nauce i doktrynie wojennej.

Zgodnie z przyjętym wyżej kryterium oceny do czynników zasadniczych, czyli wpływających w decydujący sposób na kształtowanie interesujących nas treści, zalicza się: społeczno-polityczne, ideowo-moralne, ekonomiczne (w tym również naukowo-techniczne) oraz militarne — i one będą przedmiotem dalszych naszych szczegółowych rozważań.

Jako czynniki niezasadnicze (pomocnicze), które — zależnie od konkretnej sytuacji — mogą w różnym stopniu, w sposób przyspieszający lub opóźniający, wpływać na kształtowanie i rozwój narodowych i internacjonalistycznych treści w nauce i doktrynie wojennej, można między innymi wymienić niektóre czynniki geograficzne, demograficzne, historyczne, kulturowe i inne. Wśród czynników geograficznych istotną rolę odgrywa np. wielkość obszaru terytorium, do którego włącza się przestrzeń pod i nad powierzchnią ziemi; charakter przebiegu granic państwowych; położenie geograficzne kraju; znaczenie strategiczne jego obszaru oraz ukształtowanie i pokrycie powierzchni. Wśród czynników demograficznych godne uwagi są takie jak: liczba ludności, gęstość zaludnienia, tempo przyrostu naturalnego itp. Nadmienić należy, że pewne czynniki geograficzne (demograficzne itp.) mogą mieć poważne znaczenie w określonych rozwiązaniach taktycznych, operacyjnych itp., a także dla przebiegu działań bojowych. Nie daje to jednak podstaw do wyprowadzenia wniosków o ich decydującym wpływie na nierozzerwalnie ze sobą zespolone narodowe i internacjonalistyczne treści nauki i doktryny wojennej państw socjalistycznych, gdyż treści tego rodzaju powstają i rozwijają się niezależnie od wielkości tych państw, od liczby ludności, jak również od tego, czy są one położone blisko siebie (np. Polska i ZSRR), czy też na oddalonych obszarach geograficznych (np. ZSRR, Kuba, Wietnam). Wymienione treści rozwijają się przede wszystkim na bazie przeobrażeń socjalistycznych dokonujących się w tych

państwach w dziedzinie ideologicznej, politycznej, ekonomicznej i obronnej, a wpływ czynników niezasadniczych nie ma w tym względzie decydującego znaczenia. Takie ujęcie jest zgodne z metodologią marksistowsko-leninowską i pokrywa się z rzeczywistym rozwojem współczesnego socjalizmu.

Podczas analizowania, wyróżniania i dzielenia omawianych czynników należy jednocześnie dostrzegać, że żaden z nich nie funkcjonuje samodzielnie, w izolacji od pozostałych. Występując w określonych układach społecznych są one dialektycznie ze sobą powiązane i uwarunkowane wzajemnie. Na przykład: od czynników ekonomicznych zależą polityczne³ (i odwrotnie); od politycznych militarne⁴ (i odwrotnie) — co oznacza, że relacje zachodzące między nimi przybierają postać sprzężenia zwrotnego.

Warto również dodać, że czynniki zasadnicze (ekonomiczne, polityczne) rzutują w istotny sposób na rozwój i stan pozostałych (niezasadniczych), kształtując na przykład sytuację demograficzną kraju (warunki życia, pracy, polityka pro- lub antynatalistyczna państwa), która z kolei wywiera określony wpływ na ekonomikę, politykę itd.

Podobne uwarunkowania łączą czynniki ekonomiczne i militarne z takimi czynnikami naukowo-technicznymi, jak: poziom rozwoju nauki, społeczny zasięg wiedzy ogólnej i specjalistycznej, stan i stopień rozwoju techniki oraz technologii, tempo rozwoju oraz możliwości produkcyjne przemysłu ciężkiego w zakresie technicznego wyposażenia wszystkich dziedzin gospodarki narodowej oraz sił obronnych, a także następujące czynniki organizacyjne: tempo racjonalizacji form działań organizacyjnych, stopień sprawności osiągany w toku funkcjonowania poszczególnych instytucji (w tym również wojskowych), nowoczesność struktur statycznych oraz funkcjonalnych itp., co ułatwia doskonalenie organizacji sił zbrojnych i poszukiwanie oraz wdrażanie racjonalnych form działań bojowych.

A zatem — dokonując nie pretendującego do pełnej typologii po-

³ Co znalazło wyraz w kapitalnym stwierdzeniu Lenina, iż polityka jest skoncentrowanym wyrazem ekonomiki.

⁴ Co znakomicie ilustruje leninowska definicja wojny, według której jest ona kontynuacją polityki określonej klasy, prowadzonej środkami przemocy.

działu wymienionych czynników — nie należy wyznaczać między nimi ostrych, jednoznacznych granic, bowiem szereg z nich przynależć może do dwóch czy nawet kilku kategorii znaczeniowych. Dlatego też dany czynnik zaliczać będziemy do określonej grupy tylko umownie, wtedy, gdy ze względu na przewagę przysługujących mu właściwości są podstawy do takiego zakwalifikowania. Np. sojusze wojskowe zalicza się do czynników militarnych, chociaż posiadają nie tylko znaczenie oraz właściwości militarne, lecz również polityczne, ideowo-moralne itp.

Ponadto rola tych wzajemnie uwarunkowanych i powiązanych ze sobą czynników może ulegać określonym zmianom, uzależnionym od procesów rozwojowych podstawowych systemów społecznych, od złożonych przeobrażeń zachodzących w skali światowej (zwłaszcza w układzie sił) oraz od przejawów rozszerzania się płaszczyzn walki klasowej (ideologicznej, politycznej, ekonomicznej). Dlatego też w jednej sytuacji preferowane mogą być czynniki ideowe lub ekonomiczne, a w innej — polityczne lub obronne. Znamienny jest np. fakt aktywnego wkładu komunistów wielu krajów w obronę Wielkiej Rewolucji Październikowej lub rewolucji hiszpańskiej, czy też decydującego udziału politycznego i militarnego Związku Radzieckiego w koalicji antyfaszystowskiej, podyktowanego koniecznością rozgromienia najbardziej zwyrodniałego wytworu imperializmu, jakim był faszyzm, stanowiący największą groźbę dla światowego socjalizmu oraz sił postępujących we wszystkich krajach naszego globu.

Istotne jest, aby wszelka działalność państw socjalistycznych była zawsze zgodna ze strategią realizacji dalekosiężnych celów socjalizmu. Dlatego też w warunkach niezwykle złożonych przeobrażeń zachodzących we współczesnym świecie nie mniej ważna niż w przeszłości jest wierność uniwersalnym zasadom marksizmu-leninizmu, twórcze ich rozwijanie i praktyczne stosowanie oraz zdecydowana walka z wszelkimi próbami deformowania tych zasad. (Powyższe akcenty uwzględniono w toku omawiania wszystkich zasadniczych czynników).

Czynniki zasadnicze przedstawione zostaną w kontekście doniosłych przeobrażeń, jakie w ciągu trzydziestopięciolecia powojennego dokonały się przede wszystkim w życiu naszego narodu oraz na-

rodów innych krajów socjalistycznych, jako że w okresie tym wykonane zostały podstawowe zadania fazy przejściowej od kapitalizmu do socjalizmu. W rozważaniach naszych uwzględnić musieliśmy jednak fakt, iż — jak to stwierdzono na VII Zjeździe PZPR — „przy ogólnie wysokim zaawansowaniu socjalistycznego rozwoju naszego kraju poziom poszczególnych dziedzin życia społeczno-ekonomicznego nie jest równomierny. W wielu dziedzinach już realizujemy zadania typowe dla nowego etapu, zadania, do których kraj nasz dojrzał jako całość. W innych — zwłaszcza w rolnictwie — jesteśmy w toku rozwiązywania problemów poprzedniego okresu. Etapy rozwojowe socjalistycznego społeczeństwa nie są bowiem rozdzielone sztywnymi granicami. Rozwiązywanie w odpowiednich formach na wyższych stadiach rozwoju niektórych zadań poprzednich etapów jest rzeczą naturalną i w pełni możliwą”⁵.

Podobnie nierównomierny jest stopień rozwoju określonych dziedzin życia i działalności każdego z państw wspólnoty socjalistycznej.

Należy przy tym zaznaczyć, że rozwój myśli wojskowej oraz narodowych i internacjonalistycznych treści w nauce i doktrynie wojennej poszczególnych państw socjalistycznych odbywał się w warunkach istnienia specyficznych układów politycznych, narodowościowych, historycznych, a nawet w różnych przedziałach czasowo-przestrzennych (np. Węgry, Rumunia, NRD). Na podkreślenie jednak zasługuje fakt, że wiele istotnych w naszym kraju przeobrażeń, zwłaszcza ideologicznych, społeczno-politycznych i ekonomicznych, łączy duże podobieństwo z analogicznymi przemianami w pozostałych krajach socjalistycznych.

Dlatego też dokonano jeszcze jednego podziału i w poszczególnych grupach wyodrębniono czynniki, które w jednakowej (lub bardzo zbliżonej) postaci występują we wszystkich państwach wspólnoty socjalistycznej, czyli są wspólne (np. ideologiczne), oraz takie, które w poszczególnych państwach przejawiają się w sposób zróżnicowany, czyli są specyficzne (np. organizacyjne)⁶.

⁵ VII Zjazd PZPR, 8—12 grudnia 1975 r. Podstawowe materiały i dokumenty, Warszawa 1976, s. 113.

⁶ Specyfika ta przejawia się przede wszystkim w odrębności rozwiązań

Poniżej omówimy w określonej kolejności i porządku zasadnicze czynniki wspólne i specyficzne, wpływające w decydujący sposób na kształtowanie się treści narodowych i internacjonalistycznych w nauce i doktrynie wojennej państw socjalistycznych.

Do grupy wspólnych czynników społeczno-politycznych posiadających zasadnicze znaczenie dla rozwoju treści narodowych i internacjonalistycznych w nauce i doktrynie wojennej państw socjalistycznych możemy zaliczyć:

— polityczne skutki zwycięstwa Związku Radzieckiego i walczących u jego boku międzynarodowych sił rewolucyjnych i postępowych nad hitlerowskimi Niemcami, wyrażające się w zmianie układu sił politycznych na świecie oraz powstaniu systemu państw wspólnoty socjalistycznej, obejmującego swym zasięgiem ZSRR i kraje demokracji ludowej, co „...było najważniejszym historycznym wydarzeniem po Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej... i świadectwem wielkiego triumfu socjalizmu nad kapitalizmem”⁷;

— internacjonalistyczną misję wyzwolenczą Armii Radzieckiej, której obecność w krajach wyzwolonych z niewoli faszystowskiej w ogromnej mierze ułatwiła narodom tych krajów dokonanie przeobrażeń socjalistycznych;

— analogiczne we wszystkich państwach wspólnoty socjalistycznej podstawowe cele społeczne i polityczne, na których osiągnięciu skoncentrowana jest działalność tych państw połączonych trwałymi sojuszami;

— ukształtowaną przez kierownictwo partii i rządy krajów socjalistycznych — zgodną z ich narodową racją stanu oraz założeniami internacjonalizmu proletariackiego — linię polityczną, która wyraża się w stałym zacieśnianiu więzów przyjaźni i współpracy między nimi, z uwzględnieniem szczególnej roli Związku Radzieckiego w całym układzie współdziałających ze sobą państw socjalistycznych;

— rewolucyjne przeobrażenia społeczno-ustrojowe dokonujące

szczegółowych (co wiąże się ze zróżnicowaniem warunków oraz możliwości poszczególnych państw), które potwierdzają jednak ogólne trendy rozwojowe.

⁷ Por. *Historia drugiej wojny światowej 1939—1945*, t. 1, Warszawa 1976, s. 225.

się w krajach demokracji ludowej, których następstwem było przede wszystkim zlikwidowanie źródeł wyzysku, zapewnienie ludziom pracy szerokiego dostępu do nauki i kultury oraz szereg zdobyczy socjalnych tak istotnych dla wszystkich postępowych sił narodu;

— wszechstronny rozwój państw dyktatury proletariatu oraz doskonalenie i utrwalanie demokracji socjalistycznej, przejawiające się dobitnie w budowaniu — pod przewodem klasy robotniczej i jej partii, przy szerokim współdziale społeczeństwa — podstaw ustroju socjalistycznego, czego doniosłym efektem jest stopniowe przekształcanie się każdego państwa dyktatury proletariatu w socjalistyczne państwo ogólnonarodowe, a społeczeństwa, posiadającego typową dla okresu przejściowego strukturę klasowo-warstwową, w społeczeństwo bezklasowe;

— prowadzoną przez państwa socjalistyczne politykę aktywnej obrony osiągnięć socjalizmu, znajdującą wyraz przede wszystkim w skutecznym udaremnianiu zimnowojennych dążeń agresywnych kół imperializmu, poprzez propagowanie i przestrzeganie w stosunkach międzynarodowych zasad pokojowego współistnienia państw o różnych strukturach społeczno-ustrojowych oraz ustawiczną walkę na forum międzynarodowym — ONZ i innych organizacji międzynarodowych — o odprężenie polityczne i militarne (m.in. inicjatywy państw socjalistycznych w sprawie ograniczenia zbrojeń i rozbrojenia, a także ich sukcesy polityczne w walce o trwałą i niepodzielny pokój, jako stan sprzyjający rozwojowi i umocnieniu socjalizmu);

— solidarność z międzynarodowym ruchem robotniczym i wielostronne popieranie postępowych sił antyimperialistycznych oraz aktywne zaangażowanie po stronie krajów walczących o wyzwolenie narodowe i społeczne;

— uznawanie zasad równości i suwerenności wszystkich narodów oraz ich praw do samookreślenia i pokojowego rozwoju, a także potępienie i odrzucanie wojny agresywnej jako sprzecznej z istotą ustroju socjalistycznego;

— wspólną walkę państw socjalistycznych o pokój i bezpieczeństwo;

— udział przedstawicieli poszczególnych państw socjalistycznych w pokojowych misjach na Dalekim i Bliskim Wschodzie.

Jako zasadnicze, ale specyficzne⁸ czynniki społeczno-polityczne — wyeksponowane ze względu na odmienność pewnych konkretnych rozwiązań wpływających na kształtowanie narodowych i internacjonalistycznych treści nauki i doktryny wojennej — można na przykładzie naszej polskiej rzeczywistości m.in. wymienić:

— dostosowane do polskich warunków procesy formalizowania dokonywanych pod kierownictwem partii zmian społeczno-ustrojowych, które znalazły wyraz w szeregu aktów normatywnych (np. *Manifest PKWN*, dekrety KRN, *Konstytucja PRL* uchwalona przez Sejm Ustawodawczy PRL 22 lipca 1952 roku i znowelizowana w 1976 roku), a także uchwał najwyższych instancji partyjnych, czego doniosłym przykładem są uchwały kolejnych Zjazdów PZPR;

— uznanie kierowniczej roli PZPR w naszym społeczeństwie przez popierające jej politykę stronnictwa sojusznicze: ZSL i SD;

— określone tempo i swoiste formy socjalistycznych przeobrażeń społecznych, dostosowane do specyficznej — pod pewnymi względami — struktury klasowo-warstwowej naszego narodu (zwłaszcza w środowisku społecznym wsi), co powoduje, że na obecnym etapie budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego poziom przeobrażeń społecznych w naszym kraju różni się od osiągniętego w Związku Radzieckim, w którym istnieje już rozwinięte społeczeństwo socjalistyczne, a także niekiedy od poziomu osiągniętego w innych krajach socjalistycznych, które są w różnym stopniu zaawansowane w budowie takiego społeczeństwa;

— działalność Frontu Jedności Narodu jako formy zespolenia olbrzymiej większości polskiego społeczeństwa w pracy na rzecz realizacji aktualnych zadań oraz dalekosiężnych celów socjalizmu;

— istniejące w naszym kraju, oparte na postępowych tradycjach historycznych oraz akceptowane przez społeczeństwo, formy władzy państwowej (Sejm) oraz administracji państwowej (województwie, prezydenci miast itp.), podczas gdy np. w ZSRR jest jednolity system rad ukształtowany w specyficznych warunkach tego olbrzymiego państwa.

⁸ W toku omawiania czynników specyficznych będziemy się posługiwali (jako najbardziej miarodajnymi) przykładami z naszej polskiej rzeczywistości.

Oceniając ogólnie omówione wyżej zasadnicze (wspólne i specyficzne) czynniki społeczno-polityczne, należy stwierdzić, że zgodność celów oraz zbieżność rozwiązań w sferze zewnętrznej i wewnętrznej działalności społeczno-politycznej państw socjalistycznych, umożliwiającą dialektyczne łączenie przeobrażeń w strukturze społecznej z żywotnymi interesami narodu, rzutuje w sposób istotny na kształtowanie narodowych i internacjonalistycznych treści w ich nauce i doktrynie wojennej na etapie budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego.

Zwarłość społeczno-polityczna państw socjalistycznych z jednej strony przyczynia się do ich sukcesów narodowych i międzynarodowych, a z drugiej — pozwala skutecznie przeciwdziałać inspirowanym przez agresywne koła imperializmu napięciom politycznym, stanowiącym potencjalne zagrożenie dla pokoju światowego.

Do wspólnych czynników ideowo-moralnych⁹, które w sposób zasadniczy warunkują rozwój narodowych i internacjonalistycznych treści (aspektów) w nauce i doktrynie wojennej państw socjalistycznych, należą:

- systematyczny, twórczy i wszechstronny rozwój oraz pogłębianie podstaw teoretycznych ideologii i moralności socjalistycznej;

- upowszechnianie i utrwalanie się w świadomości społeczeństw wspólnoty socjalistycznej ideologii marksizmu-leninizmu, sukcesów naukowego socjalizmu, zmateriałizowanych w osiągnięciach państw socjalistycznych, dzięki czemu ideologia ta stanowi poważne źródło ich siły;

- kształtowanie — pod kierownictwem partii komunistycznych i robotniczych — ideowych (patriotycznych i internacjonalistycznych) oraz etycznych postaw ludzi, zgodnie z wzorcami socjalistycznymi, co wpływa w zasadniczy sposób na osiąganie wysokiego poziomu moralno-politycznego społeczeństwa w skali wielostron-

⁹ Przystępując do omówienia czynników ideowo-moralnych podkreślić należy (co jest zawarte *implicite* w rozważaniach dotyczących czynników społeczno-politycznych, ekonomicznych i militarnych), że zarówno internacjonalizm, jak i patriotyzm socjalistyczny są nieodłącznymi elementami jednej wspólnej ideologii marksizmu-leninizmu, a także moralności socjalistycznej i dokonywanie między nimi podziału miałyby charakter sztuczny.

nych oraz dwustronnych układów obronnych państw socjalistycznych;

— kształtowanie socjalistycznych stosunków międzyludzkich oraz racjonalne humanizowanie działań zgodnie z wzorcami socjalistycznymi we wszystkich instytucjach i środowiskach społecznych krajów wspólnoty socjalistycznej, w tym również — w siłach zbrojnych;

— systematyczny wzrost wpływu ideologii socjalistycznej na wszystkie elementy nadbudowy (a zwłaszcza na politykę zewnętrzną i wewnętrzną każdego państwa wspólnoty), jak również na funkcjonowanie układów obronnych państw socjalistycznych oraz na internacjonalizację rozwijanej w tych państwach nauki i doktryny wojennej;

— prowadzenie bezkompromisowej walki z wszelkimi przejawami ideologii wrogiej socjalizmowi oraz umacnianie zwartości ideowej społeczeństw wspólnoty socjalistycznej, co ma duże znaczenie praktyczne, zwłaszcza w obliczu stale istniejącego potencjalnego niebezpieczeństwa rozpętania przez imperializm ewentualnej wojny światowej, która byłaby starciem dwóch przeciwstawnych systemów ideologicznych i społeczno-ustrojowych ze wszystkimi konsekwencjami stąd wynikającymi;

— pogłębianie podstaw ideowych rewolucyjnej solidarności w procesie stałego współdziałania z klasą robotniczą i siłami postępowymi wszystkich krajów, które w przypadku ewentualnego konfliktu mogą być również naturalnym sojusznikiem socjalistycznych sił obronnych.

Za s p e c y f i c z n e czynniki ideowo-moralne, odgrywające w naszym kraju zasadniczą rolę w procesie kształtowania treści narodowych i internacjonalistycznych nauki i doktryny wojennej, można uznać:

— swoiste — dostosowane do naszych warunków — formy instytucjonalne oraz metody szkolenia ideologicznego i kształtowania świadomości ideowej, a także kultury i obyczajowości poszczególnych środowisk społecznych, w tym również sił zbrojnych;

— twórcze egemplifikowanie wspólnych treści ideologicznych przez nawiązywanie do tradycji historycznych, np. z okresu walk Polaków „O waszą i naszą wolność”, co ma poważne znaczenie dla

zwartości ideowo-moralnej sił obronnych całej wspólnoty socjalistycznej;

— osiągnięcia polskich uczonych i działaczy społecznych w zakresie rozwijania socjalistycznej ideologii, etyki, kultury i obywatelowości;

— funkcjonujące w naszym społeczeństwie mechanizmy kształtowania historycznej i obronnej świadomości narodu;

— dostosowywane odpowiednio do etapów rozwoju naszego społeczeństwa zakres oraz sposoby doboru i korzystania z wzorców ideowo-moralnych innych krajów wspólnoty socjalistycznej, wypracowanych również w skali układu obronnego tej wspólnoty.

Z powyższych rozważań wynika, że wspólna podstawa, jaką stanowi ideologia marksizmu-leninizmu oraz wierność najbardziej postępowym tradycjom patriotycznym, jest w państwach socjalistycznych najcenniejszym tworzywem wzorców wychowawczych, według których kształtuje się ideowo-moralne oblicze społeczeństwa i sił obronnych tych państw, co implikuje charakter związków zachodzących między treściami narodowymi i internacjonalistycznymi w ich nauce i doktrynie wojennej.

Z kolei wśród zasadniczych czynników ekonomicznych, mających charakter wspólny, czyli w jednakowy lub podobny sposób wpływających na narodowe i internacjonalistyczne treści (aspekty) nauki i doktryny wojennej każdego państwa socjalistycznego, na szczególną uwagę zasługują:

— konsekwentne przeobrażenia w strukturze ekonomicznej krajów wspólnoty, czego efektem są dotychczasowe sukcesy oraz dalszy dynamiczny i wszechstronny rozwój nowoczesnej gospodarki państw socjalistycznych, a zwłaszcza bazy surowcowej i przemysłowej oraz poziomu ilościowego i jakościowego produkcji, co w sposób istotny i bezpośredni wpływa na moc potencjalnego zaplecza ich systemów obronnych;

— pełne wykorzystanie i umiejętne zespolenie osiągnięć rewolucji naukowo-technicznej ze społecznymi walorami socjalizmu, zwłaszcza w dziedzinie mechanizacji i automatyzacji produkcji oraz w procesie doskonalenia wielu dziedzin gospodarki, co znacznie zwiększa możliwości szybkiego i wszechstronnego zaspokajania

nia potrzeb obronnych państw wspólnoty socjalistycznej (modernizacja dotychczasowego oraz produkcja nowego wyposażenia, uzbrojenia oraz technicznych środków dowodzenia);

— stały rozwój wymiany doświadczeń i pożytecznej współpracy gospodarczej między państwami socjalistycznymi, która została zinstytucjonalizowana w postaci Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, potęgującej materialne możliwości ewentualnego zaplecza państw wspólnoty socjalistycznej, co uzyskało podstawy formalnoprawne m.in. w kompleksowym programie dalszego pogłębiania i doskonalenia współpracy oraz rozwoju socjalistycznej integracji gospodarczej krajów członkowskich RWPG, uchwalonym na XXV Sesji Rady w lipcu 1971 r.¹⁰

Wśród s p e c y f i c z n y c h — na przykład w PRL — czynników ekonomicznych, które wpływają na narodowe i internacjonalistyczne treści nauki i doktryny wojennej, należy przede wszystkim wymienić:

— określone tempo rozwoju przemysłu, rolnictwa, handlu, transportu i innych dziedzin gospodarki, w której szczególną rolę odgrywają narodowe gałęzie produkcji przemysłowej, takie jak: produkcja węgla, siarki, statków morskich, taboru kolejowego itp., od czego w znacznej mierze uzależnione jest tempo rozwoju materialnych podstaw obronności zarówno naszego kraju, jak i całej wspólnoty;

— rozmieszczenie przestrzenne bazy surowcowej oraz podstawowych ośrodków przemysłowych, co wpływa na dobór i wdrażanie racjonalnych rozwiązań organizacyjnych uwzględniających potrzeby obronne PRL i krajów RWPG;

— wysokość i sposób podziału budżetu PRL oraz jego udział we wspólnych wydatkach obronnych państw systemu socjalistycznego;

— miejsce i rolę Polski w strukturze RWPG oraz pełnione przez

¹⁰ O rozmiarach tej współpracy świadczą również takie fakty, jak: powołanie do życia w celu koordynowania oraz integrowania określonych przedsięwzięć gospodarczych, finansowych i handlowych całego szeregu organizacji, do których m.in. należą: Połączony System Energetyczny, Wspólny Park Wagonów, Bank Inwestycyjny, Bank Współpracy Gospodarczej, a także kontynuowanie wspólnych badań prognostycznych (o znaczeniu strategicznym) nad rozwojem bazy surowcowej, paliw itp. oraz doskonalenie koordynacji planów prac naukowo-badawczych i projektowo-konstrukcyjnych, co pozwala usprawniać działalność gospodarczą krajów socjalistycznych oraz ich wysiłek obronny.

nią funkcje z tytułu współpracy gospodarczej z krajami wspólnoty socjalistycznej.

Na podstawie powyższych rozważań można stwierdzić, że współdziałanie ekonomiczne państw socjalistycznych, wpływające na wzrost mocy gospodarczej i obronnej zarówno każdego państwa z osobna, jak i całej socjalistycznej wspólnoty, rzutuje na pogłębianie się, a jednocześnie integrowanie treści narodowych i internacjonalistycznych w ich nauce i doktrynie wojennej.

Obok wyżej wymienionych czynników szczególnie istotny wpływ na narodowe i internacjonalistyczne treści (aspekty) nauki oraz doktryny wojennej państw socjalistycznych wywierają następujące wspólne czynniki militarne:

— stałe umacnianie oraz doskonalenie form organizacji obrony państw wspólnoty socjalistycznej (implikowane występującym w pewnych okresach zaostrzeniem się sytuacji międzynarodowej¹¹), a w szczególności zawieranie przez państwa socjalistyczne początkowo umów bilateralnych¹², a następnie w roku 1955 Układu Warszawskiego, w którego dyspozycji znajdują się potężne, najnowocześniejsze i stale modernizowane środki walki zbrojnej, co sprawia, że siły socjalistyczne są zdolne do odparcia i rozgromienia każdego agresora;

— wszechstronne rozwijanie w każdym z krajów socjalistycznych, pod ideowym kierownictwem partii komunistycznych i robotniczych, armii nowego typu — sił zbrojnych, które z jednej strony są połączone najściślejszą więzią z narodem, wiernie mu służą i stoją na straży jego interesów, a z drugiej — więzami przyjaźni i braterstwa broni z innymi armiami państw socjalistycznych, co jest niezmiernie ważne dla skuteczności obrony socjalizmu w skali narodowej i koalicyjnej;

¹¹ Różnorodne poczynania kół zimnowojennych — zapoczątkowane w 1946 roku (mowa W. Churchilla w Fulton) — i obliczone na uzyskanie zdecydowanej przewagi nad potencjalnym przeciwnikiem drogą wyprzedzania go w produkcji nowoczesnego sprzętu i uzbrojenia oraz technologii działań bojowych — których rezultatem jest przekazywanie siłom zbrojnym państw imperialistycznych coraz potężniejszych środków walki konwencjonalnej oraz broni jądrowej, a także łączenie się ich w agresywne bloki militarne (NATO, w skład którego wchodzi RFN).

¹² Taki charakter miał m.in. zawarty w 1945 roku polsko-radziecki Układ o Przyjaźni, Pomocy Wzajemnej i Współpracy Gospodarczej oraz układy ZSRR z Węgrami, Czechosłowacją, Rumunią, Bułgarią, NRD itp.

— podobne podstawy metodologiczne, instytucjonalne (organizacyjne) i treściowe rozwoju nauki wojennej (w której preferuje się umiejętność łączenia obrony w wymiarze strategicznym z działaniami zaczepnymi w wymiarze operacyjnym i taktycznym), co ułatwia sprawne współdziałanie między armiami socjalistycznymi w czasie ćwiczeń lub ewentualnych konfliktów;

— wszechstronne doskonalenie i umacnianie gotowości bojowej sił zbrojnych państw socjalistycznych, a zwłaszcza podnoszenie poziomu ich stanu moralno-politycznego, uzbrojenia i wyposażenia, szkolenia, zaopatrzenia materiałowo-technicznego oraz organizacji i ukompletowania, co m.in. znalazło wyraz w doskonaleniu struktury organizacyjnej sojuszu obronnego państw socjalistycznych, dzięki powołaniu do życia (w 1969 r.) Komitetu Ministrów Obrony Państw-Stron Układu Warszawskiego oraz Rady Wojskowej Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych;

— realizowanie przez socjalistyczne siły zbrojne, obok funkcji zewnętrznej, doniosłych dla społeczeństwa socjalistycznego funkcji wewnętrznych, m.in.: ideowo-wychowawczej, społeczno-gospodarczej i naukowo-technicznej.

Wśród specyficznych czynników militarnych oddziałujących na narodowe i internacjonalistyczne treści nauki i doktryny wojennej można — na przykładzie PRL — wymienić:

— postępowe tradycje walki narodowowyzwoleńczej i walki rewolucyjnej Polaków, a w szczególności wkład i wysiłek wojenny polskich sił zbrojnych w zwycięstwo nad hitlerowskimi Niemcami, mające zasadnicze znaczenie dla aktualnego miejsca i roli ludowego Wojska Polskiego we współczesnym świecie;

— określone osiągnięcia polskiej myśli wojskowej i uogólnione doświadczenia walki zbrojnej prowadzonej w przeszłości, które w takim zakresie, w jakim mają trwałe i pozytywny charakter, są adaptowane oraz twórczo wykorzystywane przez ludowe Wojsko Polskie;

— dostosowany do naszych potrzeb i możliwości wojskowych stan liczebny Sił Zbrojnych PRL, ich skład i struktura organizacyjna oraz określone tempo i sposoby modernizowania poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, wojsk i służb, a także system szkolenictwa wojskowego itp.;

— przeznaczenie oraz cele i zadania naszych sił zbrojnych w systemie obronnym krajów wspólnoty socjalistycznej, wynikające ze zobowiązań przyjętych przez Polskę w postanowieniach dwustronnych układów wojskowo-obronnych zawartych z poszczególnymi państwami socjalistycznymi, a następnie — Układu Warszawskiego;

— ukształtowanie systemu obronnego PRL z uwzględnieniem obowiązującego podziału administracyjnego kraju oraz struktury i funkcji organów przedstawicielskich i wykonawczo-zarządzających, co wpływa na formowanie oraz funkcjonowanie organów KOK i terenowych komitetów obrony w czasie pokoju, a także na planowanie ich działalności w okresie zagrożenia i ewentualnej wojny.

Należy dodać, że wszystkie powiązania, a zwłaszcza ideologiczne, polityczne, ekonomiczne i militarne (np. w ramach Układu Warszawskiego i RWPG), ukształtowane na bazie solidarności klasowej i ideowej, wpływają na zwiększenie skuteczności poczynań obronnych poszczególnych państw socjalistycznych. Trwałe sojusze i układy łączące kraje wspólnoty zwiększają możliwości zaplecza każdego kraju, zapewniają sprawne funkcjonowanie jego organów państwowych w warunkach ewentualnej wojny, a także realizację szeregu przedsięwzięć obronnych (w tym przede wszystkim obronę ludności cywilnej).

Z całokształtu przeprowadzonych wyżej rozważań wynika, że wspólne działanie narodów państw socjalistycznych, zjednoczonych ideowo i politycznie na rzecz potęgowania mocy obronnej zarówno całej wspólnoty socjalistycznej, jak i każdego państwa z osobna, oraz przeciwstawianie się agresywnej polityce imperializmu światowego, zmierzającego do rozpętania nowej wojny światowej, wpływa w sposób zasadniczy na kształtowanie narodowych i internacjonalistycznych treści (aspektów) w nauce i doktrynie wojennej państw socjalistycznych.

Prezentowane powyżej wspólne i specyficzne czynniki społeczno-polityczne, ideowo-moralne oraz ekonomiczne i militarne (obronne) są ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie uwarunkowane, co

między innymi uzewnętrznia się w procesie ich oddziaływania na kształtowanie narodowych i internacjonalistycznych treści (aspektów) w nauce i doktrynie wojennej (zarówno koalicyjnej, jak i narodowej).

Nauka i doktryna wojenna państw socjalistycznych uwzględnia zarówno te czynniki, które mają znaczenie dla internacjonalistycznej sprawy ostatecznego zwycięstwa socjalizmu w skali światowej, jak i te, które są istotne dla bezpiecznego rozwoju suwerennych i równoprawnych narodów wspólnoty socjalistycznej. Dlatego też wypracowane w ramach nauki wojennej zasady, formy i sposoby prowadzenia działań wojennych oraz wyrażone w obowiązującej doktrynie wojennej ustalenia i poglądy o charakterze wojny, jak również o sposobach jej przygotowania i prowadzenia przeponione są wszechstronnie powiązanymi treściami internacjonalistycznymi i narodowymi.

Powyższe treści mogą wyraźnie występować w hipotezach, twierdzeniach i zasadach nauki wojennej oraz w poglądach doktrynalnych; można też treści takie z nich wywnioskować (ze względu na ich genezę lub cele, jakim służą).

Potwierdzeniem tej tezy są niżej przykładowo zestawione twierdzenia, definicje, prawa i zasady nauki wojennej, takie jak:

- przyjęta w marksistowsko-leninowskiej nauce wojennej definicja, według której wojna jest kontynuacją polityki określonej klasy, prowadzonej środkami przemocy;

- istotne dla treści marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej twierdzenie, że cele wojskowo-obronne podporządkowane są internacjonalistycznym celom społeczno-politycznym oraz ideologicznym krajów wspólnoty socjalistycznej;

- praktycznie stosowane twierdzenie socjalistycznej nauki wojennej o twórczej roli metodologii marksistowsko-leninowskiej w wojskowych badaniach naukowych oraz w działalności dowództw i sztabów;

- konsekwentne uwzględnianie w marksistowsko-leninowskiej nauce wojennej oddziaływania praw wojny na jej charakter, przebieg i ostateczne rezultaty, np. prawa zależności przebiegu i wyniku wojny od ilościowego i jakościowego stosunku sił między potencjałami wojennymi przeciwnych stron;

— przyjęte w marksistowsko-leninowskiej nauce wojennej (zweryfikowane w poszczególnych wojnach, a m.in. w czasie II wojny światowej) leninowskie twierdzenie o znaczeniu zaplecza dla pomyślnego przebiegu i zwycięskiego zakończenia wojny;

— uwzględniany w marksistowsko-leninowskiej nauce wojennej pogląd o modyfikacjach, jakim ulegają — zależnie od zmieniającej się sytuacji międzynarodowej, tak w czasie pokoju, jak i w okresie wojny — treści walki ideologicznej, politycznej i ekonomicznej;

— uznawane przez naukowców wojskowych twierdzenie, iż marksistowsko-leninowska nauka wojenna — integrująca cały szereg innych nauk zajmujących się wojną — ma charakter interdyscyplinarny (wielodyscyplinarny) oraz, że tak ona sama, jak i jej części składowe, stale się rozwijają.

Potwierdzają ją również przyjęte przez państwa wspólnoty socjalistycznej takie poglądy (ustalenia) doktrynalne jak:

— analogiczne we wszystkich państwach wspólnoty socjalistycznej poglądy doktrynalne na kierunki i źródła zagrożenia imperialistycznego oraz na kierunki, formy i sposoby walki o zachowanie pokoju światowego;

— empirycznie uzasadniony pogląd wyrażony w doktrynie wojennej państw socjalistycznych o doniosłej roli trwałych sojuszów i wielostronnych układów w ewentualnej wojnie, która na europejskich TDW — według wysoce prawdopodobnych przewidywań — będzie miała od samego początku charakter koalicyjny;

— powszechnie uznawany w nauce i doktrynie wojennej wszystkich państw socjalistycznych pogląd o doniosłej roli czynnika ideowo-moralnego w ewentualnej wojnie;

— przyjęte przez doktrynę wojenną każdego państwa wspólnoty socjalistycznej empirycznie uzasadnione twierdzenie, że kraje socjalistyczne mogą prowadzić tylko wojnę sprawiedliwą;

— konsekwentnie przestrzegana w doktrynach wojennych państw socjalistycznych zasada koalicyjności obrony socjalizmu przez wszystkie armie państw-sygnatariuszy Układu Warszawskiego;

— uznawana w doktrynie wojennej każdego państwa wspólnoty socjalistycznej zasada zachowania równowagi potencjałów wo-

jennych dwóch przeciwstawnych systemów w celu skutecznego powstrzymywania agresorów od rozpętania wojny światowej;

— konsekwentnie uznawana w marksistowsko-leninowskiej nauce wojennej i przestrzegana w doktrynie wojennej zasada równoległego umacniania wszystkich elementów składowych systemu obronnego w każdym kraju socjalistycznym oraz w skali całej wspólnoty socjalistycznej.

Trzeba dodać, że treści tego rodzaju nie mają charakteru biernego, lecz — na zasadzie sprzężenia zwrotnego — aktywnie oddziałują na czynniki, pod wpływem których zostały ukształtowane, dzięki czemu działalność partii, wszystkich organów państwowych i społeczeństwa w dziedzinie obronności może być skutecznie doskonalona w oparciu o systematycznie pogłębianą treść marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej.

Należy oczekiwać, że w miarę postępowania procesów internationalizacji wzrośnie jeszcze bardziej znaczenie przedstawionych zależności między omówionymi wyżej czynnikami a marksistowsko-leninowską nauką oraz doktryną wojenną państw wspólnoty socjalistycznej.

Narodowy i internacjonalistyczny charakter marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej

Wojna stała się w dobie obecnej zjawiskiem nader częstym, a przy tym skomplikowanym, obejmującym wszystkie sfery życia i działalności ludzi. Stopień złożoności tego zjawiska, a także jego konsekwencje dla przeciwnych stron (państw) wskazują, że bez wprężenia nauki do przygotowań wojennych nie można dzisiaj wojny skutecznie prowadzić. Nic więc dziwnego, że na rozwój nauk związanych z obronnością przeznaczają się w państwach socjalistycznej wspólnoty taką ilość środków, aby dotrzymać kroku ewentualnym agresorom. *Stomow*

Nauka w państwach socjalistycznych — zgodnie z założeniami ideologicznymi oraz celami społeczno-politycznymi marksizmu-leninizmu — służy wszechstronnemu rozwojowi ich społeczeństw. Doświadczenia trzydziestopięciolecia powojennego wskazują przy tym, że rozwój każdego państwa (społeczeństwa) socjalistycznego z osobna stanowi przesłankę sukcesów całej wspólnoty, i odwrotnie — osiągnięcia wspólnoty stanowią przesłankę rozwoju każdego z jej państw (społeczeństw) we wszystkich płaszczyznach¹. Prawidłowość ta w całej rozciągłości dotyczy problematyki obronnej. Umacnianie obronności każdego z osobna państwa socjalistycznego przyczynia się do wzrostu siły obronnej całej wspólnoty socjalistycznej, która z kolei sprzyja pokojowemu rozwojowi poszczególnych jej członków. W tych warunkach rozwija się i pogłębia internacjonalizacja marksistowsko-leninowskiej nauki wojen-

¹ J. Kukułka: *Współpraca polityczna państw wspólnoty socjalistycznej*. Warszawa 1976, s. 127.

nej, polegająca — jak już o tym była mowa — na wzajemnym przekazywaniu i przyswajaniu dorobku naukowego.

Sukcesy państw wspólnoty osiągnięte w dziedzinie obronności nie byłyby do pomyślenia bez trwającej kilkadziesiąt lat wzajemnej wymiany doświadczeń, a zwłaszcza bez pomocy, jakiej specjaliści radzieccy udzielali w tym czasie armiom pozostałych państw socjalistycznych. Stale pogłębiająca się integracja działania umożliwia naukowcom z poszczególnych państw specjalizowanie się w określonej problematyce, co z kolei pozwala ograniczyć zakres prac naukowo-badawczych, a tym samym skupić uwagę na rozwiązywaniu najistotniejszych dla danego państwa problemów.

Marksistowsko-leninowska nauka wojenna — stanowiąc system dyscyplin i specjalności badających wojnę z różnych punktów widzenia, zarówno w celach poznawczych, jak i dla ustalenia reguł działania praktycznego w dziedzinie przygotowania tej wojny, prowadzenia, a także zapobiegania jej wybuchowi — jest nauką żywą, stale rozwijającą się, stosownie do zmian powodowanych nieustannym rozwojem wszystkich dziedzin życia społecznego.

Rozpatrywanie nauki wojennej jako systemu nauk jest zgodne ze sformułowaną przez Lenina tezą, według której, aby poznać przedmiot, należy ogarnąć wszystkie jego strony, wszystkie związki i uwarunkowania².

„Rozpatrując wojnę jako zjawisko społeczno-klasowe — stwierdza minister Obrony Narodowej PRL, gen. armii W. Jaruzelski — nauka wojenna bada nie tylko jej aspekty militarne, ale również ideologiczne, polityczne i ekonomiczne. Wszystkie one wzajemnie się przenikają i warunkują”³. W skład marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej wchodzi zatem elementy nauk społecznych, przyrodniczych i technicznych. Każda z nich bowiem w większym lub mniejszym stopniu służy potrzebom obronności, bada wyłaniające się coraz to nowe problemy, bezpośrednio lub nawet pośrednio związane z wojną. Podstawowym jednak członem tego systemu są nauki badające z różnych punktów widzenia walkę

² W. Lenin: *Dziela*, t. 32. Warszawa 1956, s. 84—85.

³ Gen. armii W. Jaruzelski: *Wkład nauki polskiej w rozwój obronności kraju* (Referat na wspólnej sesji PAN i MON z okazji 30-lecia LWP w dniu 21 XI 1973 r.) [w] *Problemy współpracy naukowców polskich z Siłami Zbrojnymi PRL*. Warszawa 1973, s. 15—16.

zbrojną, a także nauki zajmujące się człowiekiem uczestniczącym w walce zbrojnej, środkami w niej wykorzystywanymi, środowiskiem, w którym walka ta może się toczyć, a przede wszystkim nauki o organizacji i prowadzeniu wojny.

Już samo ukształtowanie się w państwach socjalistycznych systemu nauk badających zjawisko wojny wieloaspektowo, tj. z punktu widzenia jej związków z wszystkimi dziedzinami życia i działalności społeczeństwa (narodu), implikuje obecność w marksistowsko-leninowskiej nauce wojennej treści narodowych i internacjonalistycznych, jako że treści te przejawiają się we wszystkich dziedzinach tej działalności.

W tak szeroko rozumianej nauce wojennej państw socjalistycznych istnieją jednak problemy, których rozwiązanie jest istotne i przydatne dla wszystkich (wspólne), oraz inne, mające szczególny walor i znaczenie tylko dla niektórych z nich (specyficzne). Najczęściej rozwiązania specyficzne przydatne są bardziej danemu państwu aniżeli pozostałym, natomiast rozwiązania wspólne są w zasadzie w jednakowym stopniu i w analogiczny sposób wykorzystywane przez poszczególne państwa.

Przyczyną występowania problemów wspólnych jest jedność generalnych celów i założeń państw wspólnoty, podczas gdy o istnieniu problemów specyficznych decydują przede wszystkim odmienne warunki i możliwości każdego z nich, wynikające m.in. ze zróżnicowanego poziomu rozwoju naukowego, technicznego, ekonomicznego, z różnic w potencjale wojennym, położeniu geograficznym itp. Biorąc pod uwagę walor uniwersalności, problemy wspólne, w których rozwiązaniu zainteresowane są wszystkie państwa wspólnoty socjalistycznej, są niewątpliwie nadrzędne w stosunku do specyficznych, dotyczących wyłącznie określonych państw. Nie oznacza to oczywiście, że rozwiązanie problemów specyficznych przedstawia dla danego państwa mniejszą wartość. Jest tak przede wszystkim dlatego, że to, co wspólne dla wszystkich państw socjalistycznych, wyraża z zasady najbardziej ogólne treści, natomiast to, co w nauce wojennej specyficzne dla danego państwa, ściśle się zwykle wiąże z jego codzienną, praktyczną działalnością. Rozwiązywanie problemów wspólnych i specyficznych służy zaspokajaniu potrzeb zarówno każdego państwa socjalistycznego, jak i ca-

łej wspólnoty. Z uwagi na różnicę w warunkach i możliwościach różny jest tylko stopień oraz sposób wykorzystania tych rozwiązań.

Ponieważ w państwach socjalistycznych cele internacjonalistyczne stanowią wraz z podstawowymi celami narodowymi dialektyczną jedność, więc zarówno rozwiązania wspólne, jak i specyficzne marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej, służąc w efekcie zwiększaniu mocy obronnej wspólnoty socjalistycznej (rozwojowi socjalizmu), są internacjonalistyczne i narodowe zarazem. Można też stwierdzić, że problemy narodowe każdego państwa socjalistycznego są jednocześnie problemami internacjonalistycznymi rozwiązywanymi w danym państwie, m.in. dlatego, że pozostałe państwa wspólnoty socjalistycznej z zasady służą danemu państwu swoim doświadczeniem i dorobkiem uzyskanym w trakcie rozwiązywania podobnych problemów.

Wspólne i specyficzne problemy marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej występują w podstawowych jej dziedzinach⁴: społeczno-politycznej, ideowo-moralnej, ekonomicznej, militarnej i innych, a rozwiązań tych problemów szuka się w określonych sferach działalności naukowej, wśród których jako główne wyróżnić można: metodologiczną, organizacyjną i merytoryczną (treściową).

W szeroko rozumianej działalności naukowej (badawczej, dydaktycznej i innych) niezwykle ważną rolę odgrywają:

- po pierwsze — przyjęta metodologia, traktowana jako podstawa światopoglądowa, którą odzwierciedlają zarówno stosowane metody, jak i procedury badawcze;

- po drugie — organizacja, decydująca o sprawności i tempie badań naukowych oraz wdrażaniu ich wyników do praktyki;

- po trzecie — treści nauki, które wytyczają kierunki i tempo badań oraz bezpośrednio służą praktyce.

Sfera metodologiczna odgrywa w tym układzie rolę nadrzędną w stosunku do sfery instytucjonalno-organizacyjnej i treściowej, gdyż określa sposób podejścia do problemów naukowych oraz metody ich rozwiązywania.

⁴ Znajduje to odbicie w przedmiotach i zakresach badań wszystkich jej dyscyplin i specjalności.

Ogólną podstawę metodologiczną nauki wojennej państw socjalistycznych stanowi filozofia marksistowsko-leninowska. Afirmując materialne podłoże wojen poprzez zaliczanie ich do zjawisk społeczno-historycznych, poprzez uznanie zależności wybuchu, przebiegu i wyniku wojen od polityki i ekonomiki walczących stron, wreszcie poprzez stwierdzenie przyczynowego uwarunkowania wszystkich zjawisk wojny oraz obiektywnego charakteru rządzących nią praw — ukierunkowuje ona prowadzone w zakresie nauki wojennej badania.

W rezultacie przyjęcia za podstawę badań metodologii marksistowsko-leninowskiej, a zwłaszcza dialektyki marksistowskiej i materializmu historycznego, nauka wojenna uprawiana w państwach socjalistycznych wysuwa wszechstronnie uzasadnione twierdzenia i hipotezy, które znajdują zastosowanie we wszystkich państwach wspólnoty. Nie neguje to oczywiście potrzeby twórczej konfrontacji poglądów między przedstawicielami różnych szkół myślenia w jednym państwie socjalistycznym, a także naukowcami z poszczególnych państw. Posługiwanie się metodologią marksistowsko-leninowską nie zapewnia bowiem automatycznie poprawności rezultatów dociekań badawczych.

Przyjęcie za podstawę badań naukowych metodologii marksistowsko-leninowskiej, a więc rozpatrywanie problemów związanych z wojną w ich dialektycznym powiązaniu i w oparciu o materialistyczny pogląd na świat jest cechą łączącą nauki wojenne uprawiane we wszystkich państwach socjalistycznych.

Metodologia marksistowsko-leninowska ukierunkowując badania we wszystkich dziedzinach nauki sprzyja nie tylko rozwiązywaniu problemów wspólnych dla państw socjalistycznych i ich sojuszników klasowych w państwach kapitalistycznych, lecz także specyficznych dla każdego państwa wspólnoty socjalistycznej w taki sposób, aby służyły one zarówno jemu, jak i wszystkim pozostałym.

Metodologia ta, wskazując na klasową funkcję każdej armii oraz rzeczywiste źródła wybuchu wojen, umożliwia racjonalne określanie ich istoty i charakteru; pozwala wykrywać prawidłowości oraz formułować prawa wojny i walki zbrojnej, co ma znaczenie podstawowe dla pozostałych sfer działalności we wszystkich dziedzi-

nach nauki wojennej, a także pozwala wypracowywać najbardziej skuteczne i racjonalne sposoby osiągania założonych celów. Przyjęcie i stosowanie we wszystkich państwach socjalistycznych wspólnej metodologii przy rozwiązywaniu zagadnień z zakresu nauki wojennej powoduje wreszcie nie tylko zacieśnianie więzów przyjaźni i braterstwa między armiami tych państw, lecz również integrowanie wysiłków naukowo-badawczych, wzbogacając tym samym dorobek nauki wojennej całej wspólnoty i każdego z wchodzących w jej skład państw oraz przyczyniając się do racjonalizacji postępowania we wszystkich jej sferach i dziedzinach.

Intensywny rozwój nauk, w tym również marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej, ciągle dezaktualizowanie się doświadczeń drugiej wojny światowej oraz wojen późniejszych, a także znacznie mniejszy niż ZSRR potencjał naukowy, techniczny i ekonomiczny pozostałych państw socjalistycznych sprawiają, że w sferze instytucjonalno-organizacyjnej nauki wojennej dużą rolę odgrywa integracja poczyną. Umożliwia ją systematyczne konkretyzowanie celów ogólnych, a także celów częściowych odnoszących się do poszczególnych dziedzin nauki wojennej. Chodzi bowiem o to, aby wysiłki państw socjalistycznych na każdym następnym etapie rozwojowym w coraz mniejszym stopniu nakładały się na siebie oraz aby siły i środki koncentrować na problemach zasadniczych.

Przykładów wspólnego rozwiązywania problemów w sferze instytucjonalno-organizacyjnej nauki wojennej możemy na przestrzeni minionego trzydziestopięciolecia przytoczyć wiele. W latach powojennych — jak już była o tym mowa — zaliczyć do nich należy pomoc, jakiej radzieckie siły zbrojne udzielały pozostałym państwom socjalistycznym, skierowując m.in. do pracy w ich szkolnictwie wojskowym doświadczonych pedagogów, przekazując im materiały szkoleniowe itp.

Dziś wiernym świadectwem stale zacieśniającej się współpracy jest upowszechnianie w toku wspólnych ćwiczeń bogatych doświadczeń Armii Radzieckiej oraz armii innych państw socjalistycznych; wzajemne konsultacje wojskowych pracowników naukowych poszczególnych armii Układu Warszawskiego (przede wszystkim w dziedzinie operacyjnej, ale także organizacyjnej, technicz-

nej)); wspólne podejmowanie tematów badawczych oraz inne tego rodzaju przedsięwzięcia.

Dalszemu intensyfikowaniu współpracy naukowej sprzyja koordynacja działalności naukowo-badawczej we wszystkich dziedzinach nauki wojennej w ramach Układu Warszawskiego. Szczególne w tym względzie znaczenie mają sesje naukowe oraz posiedzenia zespołów, ukierunkowujących rozwój określonych dziedzin, podczas których przyjmuje się ustalenia możliwe do przyjęcia przez wszystkich członków wspólnoty. Stałe zacieśnianie się współpracy państw socjalistycznych w dziedzinach gospodarczej, technicznej i innych sprzyja rozwojowi kontaktów między instytucjami i pracownikami naukowymi poszczególnych państw socjalistycznych.

Zgodność oraz wzajemne dopełnianie się problematyki wspólnej i specyficznej w marksistowsko-leninowskiej nauce wojennej znajduje szczególne odzwierciedlenie w sferze treściowej (merytorycznej) wszystkich jej dyscyplin. Na poparcie tej tezy można przytoczyć wiele przykładów. Ujawnianie prawidłowości przejawiających się w toku wojny i walki zbrojnej oraz sformułowanie na ich podstawie odpowiednich praw ma znaczenie zarówno dla każdego z osobna państwa socjalistycznego, jak i dla całej wspólnoty, bowiem umożliwia rozwiązywanie w jednolity sposób nieomal wszystkich zagadnień. Dla dalszego rozwoju treści marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej równie istotne znaczenie ma systematyka tejże nauki oraz ujednolicanie podstawowych pojęć odnoszących się do wojny, a zwłaszcza szeroko rozumianej walki zbrojnej. Jednolite podejście do treści nauki wojennej w istotny sposób przyczynia się do przyspieszenia tempa jej dalszego rozwoju.

Ale systematyka nauki wojennej nie jest oczywiście celem samym w sobie. Pozwala ona jednak określić w sposób uzasadniony, na rozwoju których dyscyplin i specjalności naukowych należy skupić wysiłki, aby uzyskać właściwe i najwyższe efekty w dziedzinie obronności. Umożliwia systemowe podejście do planowania prac naukowo-badawczych i łączenie wysiłków zespołów naukowych dla rozwiązania najbardziej złożonych, trudnych i aktualnych kwestii.

Szczególnie wiele problemów wspólnych dotyczących wojny dostrzec można w naukach społecznych, a zwłaszcza w ogólnej teorii wojny. Teoria ta, rozpatrując wojnę w makroskali, ujawnia jej źródła i istotę, związki wojny z ideologią, polityką, nauką i techniką; wykrywa i formułuje prawa wojny i walki zbrojnej; określa charakter wojen, rolę czynników obiektywnych i subiektywnych w wojnie i wiele innych. Wyjaśniając i interpretując istotę oraz charakter wojny, ukierunkowuje ponadto we wszystkich państwach wspólnoty rozwój pozostałych dyscyplin i specjalności marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej.

Nieco inny charakter ma nauka o obronności socjalistycznego państwa, która nabiera wyraźnie cech dyscypliny stosowanej, zajmującej się nie tyle prawidłowościami, co zasadami wojennej organizacji socjalistycznego państwa, kierowaniem polityką wojenną państwa, rozwojem potencjału obronnego, usprawnianiem mobilizacji, podwyższaniem gotowości obronnej państwa i wieloma innymi sprawami. Jej twierdzenia, uwzględniając warunki, w jakich dane państwo funkcjonuje, służą przede wszystkim i bezpośrednio potrzebom każdego oddzielnie państwa socjalistycznego. Zajmuje się więc ta nauka głównie problematyką konkretnego państwa, jego strukturą organizacyjną, funkcjonowaniem w czasie wojny itp. Jako taka zawiera treści służące dopiero w sposób pośredni potrzebom całej wspólnoty państw socjalistycznych poprzez umacnianie poszczególnych jej ogniw. Możemy powiedzieć, że nauka o obronności socjalistycznego państwa zawiera więcej treści specyficznych aniżeli ogólna teoria wojny. Nauka ta, rozwiązując w większości problemy służące potrzebom danego państwa, przyczynia się jednak również w znacznym stopniu do umacniania całej wspólnoty państw socjalistycznych.

Potrzeba dalszego kształtowania świadomości patriotycznej i internacjonalistycznej całego społeczeństwa oznacza konieczność podjęcia w ramach psychologii, pedagogiki i socjologii trudu sprecyzowania wymagań stawianych społeczeństwu w czasie wojny, określenia sposobów rozwiązywania tych problemów, doskonalenia metod przygotowania społeczeństwa do udziału w obronie socjalistycznego państwa i socjalistycznej wspólnoty oraz szeregu innych. Są to problemy mające szczególne znaczenie w warunkach współ-

czesnych, w których potęguje się walka ideologiczna między przeciwnymi systemami społecznymi, a jednocześnie rozwija w państwach naszej wspólnoty proces budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. Dla umacniania obronności każdego państwa socjalistycznego i całej wspólnoty socjalistycznej niezbędne jest rozwijanie z jednej strony patriotyzmu socjalistycznego, a z drugiej — internacjonalizmu. Opracowanie odpowiednich, służących tym celom założeń i zasad sprzyja kształtowaniu właściwego stosunku społeczeństw do przyjętej ideologii, do państwa jako ojczyzny oraz do bratnich państw i narodów budujących socjalizm; ułatwia również walkę z ideami wrogimi postępowi społecznemu. Problem ten, uznawany za niezwykle istotny w ramach całej wspólnoty, może być i jest oczywiście rozwiązywany w poszczególnych krajach w sposób odmienny (ze względu np. na społeczne tradycje wychowawcze występujące w każdym z nich).

Podobnie ma się również sprawa z problemami występującymi w naukach ekonomicznych. Opracowywanie założeń i zasad przygotowania gospodarki państw socjalistycznych do wojny oraz przedstawiania jej na tory wojenne w przypadku wywołania wojny przez imperializm, a zwłaszcza uogólnienia w tym zakresie, mogą być wykorzystane we wszystkich państwach wspólnoty socjalistycznej.

Ukształtowane na przestrzeni lat odmienne warunki i rozwiązania gospodarcze w każdym państwie wspólnoty socjalistycznej wpływają zarówno na ich możliwości obronne, jak i na treści ogólne i szczegółowe uprawianych w tych państwach nauk ekonomicznych. Jeśli jednak treści ogólne ekonomiki wojennej (obrony) są w znacznym stopniu zbliżone do siebie, rzecz można wspólnie dla wszystkich państw socjalistycznych (ze względu na jednakowy ich ustrój społeczno-ekonomiczny), to już treści szczegółowe tejsz nauki są niekiedy odmienne, dostosowane do ich potrzeb, możliwości i warunków. Zarówno jednak wspólne, jak i specyficzne treści tych nauk, przyczyniając się do umacniania całej wspólnoty socjalistycznej oraz każdego z jej ogniw, mają walor narodowy, jak i internacjonalistyczny.

W naukach technicznych szczególnego współcześnie znaczenia nabiera przede wszystkim problem umiejętnego wykorzystania re-

15-5-5-5-5

wolucji naukowo-technicznej dla rozwoju przemysłu obronnego oraz tworzenia sił zbrojnych. Rozwój nauk technicznych w poszczególnych państwach socjalistycznych jest zróżnicowany z wielu przyczyn. Niektóre z nich specjalizują się tylko w wybranych dziedzinach, inne rozwijają działalność wielopłaszczyznową. Stosownie do potrzeb i możliwości każdego z państw prowadzone są więc badania naukowe w dziedzinie technicznych środków walki zbrojnej. Na przykład problemami techniki kosmicznej, oceanicznej oraz innymi, mającymi znaczenie globalne, zainteresowany jest przede wszystkim Związek Radziecki; pozostałe państwa wspólnoty socjalistycznej mogą jedynie partycypować w części tych wysiłków naukowych. Sprawą niezmiernie wagi są również badania nad dalszym doskonaleniem, normalizacją, typizacją i standaryzacją uzbrojenia oraz sprzętu technicznego w ramach państw wspólnoty socjalistycznej, bowiem uzyskane rozwiązania pozwalają usprawniać system obsługi technicznej i zaopatrywania sił zbrojnych.

Szczególnie wiele problemów występuje w naukach wojskowych. Niezwykle istotne znaczenie dla umacniania obronności państw socjalistycznych mają, zwłaszcza współcześnie, rezultaty badań nad dalszym doskonaleniem kierunków rozwoju sił zbrojnych, wykorzystywaniem sił i środków w walce zbrojnej, obroną cywilną w ewentualnej wojnie z użyciem broni masowego rażenia, a także wielu innych. Występują oczywiście również i w tej dziedzinie problemy specyficzne dla poszczególnych państw, wynikające — jak wspominaliśmy — ze zróżnicowania warunków, w jakich te państwa się rozwijają, oraz z odmiennych w niektórych dziedzinach ich potrzeb.

Niezwykle ważne np. dla obronności naszego państwa, ale również i całej wspólnoty socjalistycznej, jest pomyślnie rozwiązywanie przez naukowców polskich problemów mobilizacji i osiągnięcia wyższych stanów gotowości bojowej, wprowadzania do działań drugich rzutów operacyjnych, likwidacji skutków oddziaływania nieprzyjaciela na obszar kraju, zabezpieczenia manewru sił strategicznych na obszarze kraju, obrony powietrznej kraju i inne.

Potrzeba rozwiązania tych problemów wynika z naszego miej-

sca i roli w systemie obronnym państw wspólnoty socjalistycznej, którego jesteśmy jednym z głównych filarów. Przyczyniając się do umocnienia obronności naszego państwa służymy jednocześnie całej wspólnotie, wnosząc liczący się wkład w rozwój socjalistycznej myśli wojskowej. W naszym kraju do rozwiązywania problemów nauki wojennej wprzega się ogół nauk, bowiem za Polskę, za jej bezpieczeństwo odpowiadamy wszyscy. Oznacza to, że w pracach nad zagadnieniami obronności uczestniczą nie tylko pracownicy naukowi w mundurach, lecz także inni.

Umacnianiem obronności, wytyczaniem polityki obronnej, rozwojem polskiej myśli wojskowej kieruje PZPR, wiążąc interesy naszego państwa z interesami pozostałych państw socjalistycznych. Stanowi to niezawodną gwarancję realności naszych poczynań, pozwala na stawianie czoła stale utrzymującemu się zagrożeniu militarnemu ze strony państw imperialistycznych, przyczynia się do internacjonalizacji uprawianej w naszym kraju nauki wojennej.

Nauka wojenna współcześnie — to oczywiście nie tylko wiedza czerpita na doświadczeniach ubiegłych wojen, to również twierdzenia i hipotezy odnoszące się do przyszłości. Coraz większą więc rolę w przygotowaniu państwa do wojny odgrywają prognozy wskazujące na możliwy, najbardziej prawdopodobny charakter ewentualnej przyszłej wojny i na sposób jej prowadzenia. Doświadczenia ubiegłych wojen w coraz mniejszym bowiem stopniu mogą być przydatne w czasie ewentualnych przyszłych działań z zastosowaniem nowych środków walki.

Określenie w oparciu o racjonalne przesłanki trendów rozwojowych w dziedzinie militarnej pozwala na unikanie pomyłek i zbędnych wydatków obciążających gospodarkę kraju. Obserwowany w ostatnich latach rozwój prognostyki w naszych siłach zbrojnych jest liczącym się wkładem nauki wojennej w umacnianie obronności naszego kraju i całej wspólnoty socjalistycznej.

W rozdziale tym przedstawiono jedynie zarys problemów występujących w poszczególnych sferach i dziedzinach nauki wojennej. Z przeprowadzonej analizy należy wnioskować, że internacjonalizacja nauki wojennej znajduje wyraz zarówno w jej treści, w

świadomości ludzi tę naukę uprawiających, jak też w ich praktycznej działalności naukowej. Rozważania powyższe wskazują, że nauka wojenna państw socjalistycznych jest narodowa i internacjonalistyczna zarazem, gdyż zarówno to, co w niej specyficzne dla każdego państwa, jak i to, co wspólne, służy socjalizmowi, a więc każdemu z państw socjalistycznych oraz całej ich wspólnoty.

Problematyka narodowa i internacjonalistyczna w doktrynie wojennej socjalistycznego państwa

Powszechnie przyjmuje się, że doktryna wojenna, to zespół poglądów na charakter wojny, na przygotowanie do niej kraju i armii oraz na sposoby prowadzenia tej wojny¹.

Poglądy doktrynalne kształtuje otoczenie, przez które rozumie się w niniejszej pracy wszystkie dziedziny działalności społecznej na poglądy te oddziałujące. I tak — zgodnie z podstawowymi prawami wojny — do zasadniczych dziedzin wpływających na charakter i treść poglądów doktrynalnych zaliczono: politykę prowadzoną przez dane państwo, aktualny stan potencjału moralno-politycznego, ekonomicznego i militarnego, stan nauki i techniki oraz — szczególnie istotne w dobie obecnej — ustalenia doktryny koalicyjnej².

Wyżej wymienione dziedziny zgodnie z prawami dialektyki znajdują się w ciągłym ruchu i rozwoju. Zmiany, jakim podlegają, prowadzą — w zależności od ich charakteru i zakresu — do ilo-

¹ W warunkach państwa socjalistycznego, o czym traktuje niniejsza książka, doktryna wojenna ma charakter obronny: jest więc zespołem ustaleń (poglądów), których realizacja stwarza warunki do przeciwdziałania wojnie oraz zapewnia bezpieczeństwo kraju poprzez przygotowanie go do obrony na wypadek wojny (agresji) i skuteczną obronę w toku jej trwania.

² Oczywiście jest, że poszczególne dziedziny wywierają różny wpływ na charakter i treść doktryny wojennej. Jedne z nich oddziałują na całą doktrynę wojenną, inne natomiast tylko na niektóre jej komponenty (poglądy na charakter, przygotowanie i prowadzenie wojny); jedne w sposób pośredni, inne w bezpośredni. Często ta sama dziedzina oddziałuje na określone treści doktryny bezpośrednio (np. polityka na poglądy strategiczne), a na inne pośrednio (np. polityka na poglądy operacyjne i taktyczne). Istnieje również wiele dziedzin, które w mniejszym stopniu wpływają na poglądy doktrynalne (np. stan kultury).

ściowych lub jakościowych zmian w poglądach doktrynalnych. W przypadku zmian ilościowych mamy zazwyczaj do czynienia z procesem ewolucyjnym, a więc ze wzbogaceniem poszczególnych poglądów doktrynalnych. Tego rodzaju zmiany dokonują się zwykle stopniowo (często niezauważalnie) i dopiero po pewnym czasie mogą doprowadzić do zmian jakościowych. Zmiany jakościowe natomiast następują zazwyczaj znacznie szybciej — rewolucyjnie, przy czym zmieniane są wówczas przeważnie poglądy zasadnicze (podstawowa koncepcja), co nie oznacza, że nie pozostawia się nadal pewnych dotychczasowych ustaleń. Wydarzeniem, które doprowadziło do gwałtownych zmian jakościowych w doktrynie wojennej, było np. wprowadzenie do uzbrojenia wojsk broni jądrowej.

Otoczenie, jak to zostanie przedstawione, kształtując doktrynę wojenną, wpływa w państwach socjalistycznych na proces jej internacjonalizacji w sposób zasadniczy.

Prezentację wpływu otoczenia na proces internacjonalizacji doktryny wojennej rozpoczęto w niniejszej pracy od uwypuklenia szczególnych związków, jakie łączą doktrynę wojenną z polityką. Polityka, a konkretniej cele polityczne rzutują bezpośrednio na podstawowe ustalenia doktrynalne dotyczące przygotowania i prowadzenia wojny, innymi słowy — polityka oddziałuje w sposób decydujący na kształtowanie treści doktryny wojennej.

Przykładów potwierdzających powyższą tezę można przytoczyć wiele. Jednym z nich jest polityka zewnętrzna i wewnętrzna sformułowana w programie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej — kierowniczej siły naszego narodu. Z programu tego wynika, że podstawowym zadaniem polityki zagranicznej naszego kraju jest stałe umacnianie przyjaźni i pogłębianie wszechstronnej współpracy ze Związkiem Radzieckim oraz innymi państwami wspólnoty socjalistycznej; umacnianie sojuszu polityczno-obronnego — Układu Warszawskiego; wcielanie w życie programu socjalistycznej integracji gospodarczej w ramach RWPG, a także ścisłe współdziałanie z partiami komunistycznymi i robotniczymi wszystkich państw i narodów.

Współuczestnicząc w kształtowaniu i realizacji pokojowej polityki państw wspólnoty socjalistycznej, Polska jest zdecydowana wносить wymierny wkład w rozwijanie procesu odprężenia — mię-

dzy innymi poprzez walkę o zahamowanie wyścigu zbrojeń (zwłaszcza nuklearnych) — i otwierać drogę do powszechnego rozbrojenia. Kraj nasz zgodnie z zasadami pokojowego współistnienia rozwija stosunki dialogu i współpracy z państwami o odmiennych ustrojach. W swojej polityce zagranicznej dąży — zarówno w stosunkach dwustronnych, jak i wielostronnych — do integralnej realizacji zasad, postanowień i zaleceń *Aktu Końcowego KBWE*.

Solidaryzując się z narodami walczącymi o umocnienie swojej niepodległości i suwerenności, o pokojowy rozwój, Polska popiera postulat kształtowania równoprawnych międzynarodowych stosunków ekonomicznych oraz zmierza do rozszerzenia kontaktów z krajami trzeciego świata.

Jak zawsze, PRL udziela poparcia wszystkim siłom postępu dążącym do utrzymania pokoju i rozwijania opartej na zasadach wzajemnego zaufania współpracy między narodami.

W polityce wewnętrznej natomiast, jak to wynika z uchwały ostatnich Zjazdów PZPR, realizowane jest budownictwo rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. W związku z tym za cel nadrzędny i za główną wytyczną partia nasza uznaje stworzenie materialnych i duchowych podstaw do wszechstronnego rozwoju człowieka i zaspokajania jego potrzeb — a więc dalszego podnoszenia poziomu życia narodu.

W dziedzinie społecznej kształtowanie rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego oznacza wszechstronne urzeczywistnienie idei sprawiedliwości społecznej, dalsze umacnianie socjalistycznych zasad w stosunkach międzyludzkich, podnoszenie socjalistycznej jakości życia nierozzerwalnie związane z podnoszeniem jakości pracy oraz poszanowanie zasady jedności praw i obowiązków.

W dziedzinie ekonomicznej kształtowanie rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego polega na dalszym umacnianiu socjalistycznych stosunków produkcji, rozbudowie i rekonstrukcji bazy materialno-technicznej, zespalaniu osiągnięć rewolucji naukowo-technicznej ze społecznymi walorami socjalizmu, osiąganiu wyższej jakości pracy i efektywności gospodarowania. Zapewnić to ma wysoką dynamikę rozwoju produkcji oraz stworzyć warunki do zaspokajania materialnych i duchowych potrzeb narodu.

W dziedzinie militarnej założenia polityki PRL przewidują stwo-

rzenie takiego systemu, który by zagwarantował obronę naszej państwowości przed jakąkolwiek agresją, a tym samym obronę dotychczasowych zdobyczy socjalizmu oraz zapewniał warunki do dalszego rozwoju kraju na drodze budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego.

Z przedstawionej powyżej w sposób bardzo ogólny linii polityki zewnętrznej i wewnętrznej PRL wynika, iż z jednej strony służy ona interesom naszego społeczeństwa, z drugiej — sprzyja rozwojowi współpracy z pozostałymi państwami socjalistycznymi, klasą robotniczą innych krajów, a także z narodami walczącymi o umocnienie swojej niepodległości. Oznacza to, że polityka ta jest w swej istocie narodowa i internacjonalistyczna zarazem, wskutek czego wywiera pozytywny wpływ na proces internacjonalizacji ukierunkowanej przez nią doktryny wojennej.

Warto także odnotować, że chociaż doktryna wojenna jest podporządkowana polityce i stanowi rozwinięcie jej założeń w zakresie przygotowania i prowadzenia wojny, to z chwilą oficjalnego zaakceptowania danej doktryny zaczyna ona wywierać z kolei wpływ na politykę, co powoduje konieczność uwzględnienia przez tę ostatnią realnych możliwości państwa. Z tych względów zależności między polityką a doktryną mają postać sprzężenia zwrotnego.

Zależność przebiegu i wyniku wojny od stanu moralno-politycznego³ walczących stron jest bezporna; co więcej — przejawia tendencję do stałego wzrostu.

U podstaw właściwego zrozumienia wpływu stanu moralno-politycznego na umacnianie obronności leży pogląd o decydującej roli człowieka w tej wojnie, ponieważ nie tylko wytwarza on środki materiałowe do prowadzenia tej wojny, lecz i bezpośrednio w niej uczestniczy. Historia dostarcza szeregu przykładów tezę tę potwierdzających.

Znane są przypadki, w których znaczny potencjał moralno-polityczny nie został wykorzystany i państwo poniosło klęskę. Przy-

³ Przez pojęcie stanu moralno-politycznego rozumie się ogół ukształtowanych w danej zbiorowości społecznej norm — regulujących zachowanie się zarówno całych społeczeństw, jak i poszczególnych ich członków — które można wykorzystać do osiągnięcia celów politycznych w wojnie.

kładem potwierdzającym tę tezę może być polityka Francji w przededniu drugiej wojny światowej. Po zwycięstwie w pierwszej wojnie światowej⁴ Francja odzyskała zagrabione przez Niemcy w 1871 roku terytoria — Alzację i Lotaryngię. Wojna doprowadziła jednak do niepokojących zmian w sytuacji demograficznej, społeczno-politycznej i gospodarczej kraju⁵.

W tej sytuacji kierownictwo państwowe przyjęło w swych założeniach politycznych, iż Francja nie wysuwa roszczeń terytorialnych i że żadna wojna, a już szczególnie wojna zaczepna, „nie jest jej potrzebna”, zaś całą uwagę rządu należy skierować na sprawy wewnętrzne. Konsekwencją tego mogła być tylko doktryna „przesadnie” (w sensie militarnym) obronna, przesiąknięta — jak się zwykło mawiać — duchem linii Maginota; doktryna, w myśl której, jak pisze Gamelin, armia francuska od 1920 roku była zdolna wyłącznie do działań obronnych⁶. Doktryna owa, mająca jedynie na celu obronę *status quo* oraz zapewnienie burżuazji warunków do utrzymania w ryzach klasy robotniczej Francji, nie mogła dobrze służyć narodowi francuskiemu, o czym świadczy rok 1940.

Za typowy przykład właściwie ukształtowanych norm społecznych, stanowiących źródło mocy moralno-politycznej, należy uznać stosunki panujące w Związku Radzieckim podczas drugiej wojny światowej. Społeczeństwo w pełni zaaprobowало cele polityczne wojny i system socjalistycznych stosunków społecznych panujących w ZSRR, co wywarło istotny wpływ na świadomość ludzi radzieckich, na ich patriotyczną postawę podczas wojny. Stan moralno-polityczny społeczeństwa radzieckiego stanowił jeden z głównych czynników, które przesądziły o zwycięstwie nad III Rzeszą. Innym przykładem wielkiego zaangażowania moralno-politycznego była postawa społeczeństwa wietnamskiego podczas ostatniej wojny w tym kraju.

W państwie socjalistycznym, w którym olbrzymia większość

⁴ Zwycięstwo to kosztowało Francję 1 397 000 zabitych, nie licząc wielu milionów kalek i nieuleczalnie chorych ofiar wojny.

⁵ Wzrost bezrobocia potęgający niezadowolenie mas ludowych i zaostrzających walkę klasową; dewaluacja franka; wielkie skandale finansowe itp.

⁶ Por. F. Skibiński, *Z historii doktryn wojennych*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” nr 4, 1970 r., s. 255.

obywateli przyjęła ideologię socjalistyczną i opowiedziała się za budownictwem rozwinętego społeczeństwa socjalistycznego, wysoki stan moralny i polityczne zaangażowanie są najlepszą gwarancją obronności, sprzyjają bowiem osiągnięciu celów obronnych zarówno przez każde państwo socjalistyczne, jak i całą wspólnotę.

Ma to decydujący wpływ na integrowanie w doktrynie wojennej treści narodowych i internacjonalistycznych, a zatem na pogłębianie się procesu jej internacjonalizacji.

Przebieg i wynik współczesnej wojny w coraz większym stopniu uzależnione są również od ekonomicznego i technicznego przygotowania do niej kraju jeszcze w okresie pokoju.

Historia uczy nas, jak błędne poglądy doktrynalne, przyjęte na podstawie niewłaściwie przeprowadzonej analizy potencjału wojenno-ekonomicznego własnego i przeciwnika, doprowadzały niejednokrotnie do katastrofy. Przykładem tego jest chociażby dokonana przez specjalistów niemieckich błędna ocena potencjału Związku Radzieckiego, a także możliwości własnych w zakresie produkcji wojennej niezbędnej do przeciwstawienia się siłom koalicji antyfaszystowskiej.

Ponieważ podstawą materialną potęgi obronnej jest — jak z powyższego wynika — właściwie przygotowana baza gospodarcza, stąd ustrój oparty na uspołecznionych środkach produkcji, gospodarce planowej i centralizacji zarządzania stwarza większe możliwości wykorzystania posiadanych zasobów dla potrzeb obronnych niż ustrój oparty na własności prywatnej. W całej rozciągłości znalazło to potwierdzenie w funkcjonowaniu gospodarki radzieckiej podczas drugiej wojny światowej.

Sukcesy militarne we współczesnej wojnie, w toku prowadzenia której zużywa się ogromne ilości różnorodnych materiałów, możliwe są tylko przy doskonale zorganizowanym i ekonomicznie prężnym systemie gospodarki narodowej, zdolnym w trudnych warunkach wojennych do maksymalnego zaspokajania potrzeb na rzecz sił zbrojnych i obronnie zorganizowanego społeczeństwa. Jednak w obecnej sytuacji sama produkcja (nawet rozwinięta) nie jest dostatecznym wskaźnikiem potencjału wojenno-ekonomicznego. Nie wystarczy dziś bowiem posiadanie określonych zasobów; niezbęd-

ne jest również dostarczenie zaopatrzenia do odbiorcy. Wzrasta więc znaczenie systemu komunikacyjnego, a także rezerw nie tylko wyrobów gotowych, półfabrykatów i materiałów wyjściowych, ale również rezerw produkcyjnych.

Tworzenie przewagi w zakresie technicznych środków walki możliwe jest pod warunkiem ciągłego śledzenia ich tendencji rozwojowych, opracowywania nowoczesnej techniki i podejmowania jej produkcji na skalę masową⁷. Należy zdawać sobie sprawę z tego, że — jak to stwierdził Lenin — na wojnie „górze bierze ten, kto ma najwyższą technikę, dobrą organizację, dyscyplinę i najlepsze maszyny... Trzeba nauczyć się tego, że bez maszyn, bez dyscypliny nie można żyć we współczesnym społeczeństwie — albo opanuje się najwyższą technikę, albo zostanie się zgniecionym”⁸.

Twierdzenia o szczególnym wpływie techniki na zasady, formy i sposoby działań wojennych nie ma potrzeby udowadniać. Warto jednak nadmienić, że w historii istniały okresy, w których przeważały bądź zaczepne, bądź obronne środki walki zbrojnej. W związku z tym preferowano ofensywne lub defensywne rodzaje działań. Jednym z przykładów przewagi obronnych środków walki zbrojnej była technika wojenna stosowana w pierwszej wojnie światowej (przede wszystkim ręczna i automatyczna broń piechoty). Współcześnie natomiast — w związku z wprowadzeniem do uzbrojenia broni rakietowo-jądrowej, przeciwko której nie wynaleziono jeszcze niezawodnych sposobów obrony — jesteśmy świadkami pojawienia się trudności w stworzeniu dostatecznie skutecznych środków defensywnych.

Z powyższego wynika, że działania wojenne w coraz większym stopniu uzależnione są między innymi od wszechstronnego rozwoju techniki, która wywiera liczący się wpływ na formy i sposoby prowadzenia wojny, a więc i na jej wyniki.

Polskę zalicza się do krajów europejskich średniej wielkości, a więc państw, które przy obecnym stanie gospodarki i techniki nie są w stanie tak rozbudować swojego potencjału militarnego, aby samodzielnie stawić czoło zagrożeniu zewnętrznemu. A zatem —

⁷ F. Majchrzak, W. Stankiewicz, St. Żyromski, *Ekonomika wojenna*, Warszawa 1966, s. 108—109.

⁸ W. Lenin, *Dzieła*, t. 27. s. 194.

obrona w sojuszu z państwami socjalistycznymi, pomnażając nasze możliwości obronne, stanowi najlepszą rękojmię bezpieczeństwa.

Należy również pamiętać o tym, że wśród państw socjalistycznych tylko potencjał gospodarczy i techniczny ZSRR umożliwia mu samodzielną produkcję wszystkich niezbędnych w czasie wojny rodzajów nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Pozostałe kraje, nawet tak gospodarczo rozwinięte, jak Polska, Niemiecka Republika Demokratyczna i Czechosłowacja, specjalizują się tylko w produkcji wybranych typów uzbrojenia i sprzętu, stosując różne formy kooperacji.

Ścisłe współdziałanie i wzajemna pomoc, wynikające z założeń Układu Warszawskiego i Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, umożliwiają Polsce planowe modernizowanie sił zbrojnych oraz właściwe ich materiałowe i techniczne wyposażenie. Uzyskane w tej dziedzinie osiągnięcia są wynikiem korzystnej współpracy z państwami socjalistycznymi, a zwłaszcza ze Związkiem Radzieckim, który dysponując nowoczesnym, najwyższym potencjałem gospodarczym i technicznym wziął na siebie — nieosiągalne dla innych krajów naszego systemu — rozwiązanie problemu strategicznych środków walki. Dzięki tej internacjonalistycznej współpracy możemy sobie pozwolić na skierowanie wysiłków i przeznaczenie odpowiednich nakładów na rozwój środków walki szczebla taktycznego i operacyjnego.

Oparta na takich zasadach współpraca gospodarcza i techniczna pozwala z jednej strony na narodową specjalizację, a z drugiej jest najlepszym gwarantem bezpieczeństwa zarówno każdego państwa socjalistycznego, jak i całej wspólnoty — sprzyja więc procesowi internacjonalizacji naszej doktryny wojennej.

Dotychczasowa historia wykazuje, że walka zbrojna miała, ma i — jak należy sądzić — w dającej się przewidzieć przyszłości nadal będzie miała zasadniczy wpływ na przebieg i wynik wojny. To zaś oznacza, że podstawową rolę będą nadal odgrywały w wojnie siły zbrojne — główny realizator tej walki.

Druga wojna światowa oraz cały szereg wojen i konfliktów zbrojnych, które miały miejsce po jej zakończeniu, wykazują, że na przebieg i wynik działań wojennych wpływają również możli-

wości obronnie zorganizowanego społeczeństwa, a w tym stan i przygotowanie sił cywilnych.

Wartość obu wymienionych elementów (sił zbrojnych i obronnie zorganizowanego społeczeństwa) zależy przede wszystkim od ilościowego stanu techniki wojennej, wypracowanych zasad jej wykorzystania, wyszkolenia odpowiednio zorganizowanych ludzi, a także możliwości i sprawności dowodzenia. Z tego względu przy formułowaniu poglądów doktrynalnych niezbędne jest uwzględnienie stanu sił zbrojnych i obronnie zorganizowanego społeczeństwa.

Historia dostarcza przykładów na to, że wartość koalicji zależy nie tylko od ilościowego i jakościowego stanu jej potencjału militarnego, lecz również, i to w znacznej mierze, od jednolitości form i sposobów działań wojennych oraz stopnia standaryzacji uzbrojenia i wyposażenia. Wynika stąd, że internacjonalizacja w zakresie potencjału militarnego ma nie mniej istotne znaczenie aniżeli w ramach pozostałych elementów potencjału wojennego, a tym samym wywiera liczący się wpływ na internacjonalizację poglądów doktrynalnych.

Coraz silniejsze związki łączą współczesną doktrynę wojenną z nauką. W dobie obecnej osiągnięcia naukowe pozwalają znacznie ograniczyć stopień subiektywizmu każdej doktryny, zapewnić racjonalność jej ustaleń. Nauka przenika do praktyki przez doktrynę wojenną i odwrotnie — doktryna uwzględniając zmiany w praktyce, ukierunkowuje badania naukowe na problemy, których rozwiązanie jest dla działania praktycznego niezbędne, a tym samym wywiera określony wpływ na naukę. Doktryna wojenna ma przy tym z zasady (w porównaniu z nauką) znaczenie bardziej praktyczne, konkretne, utylitarne — oddziałuje bowiem bezpośrednio na praktykę wojenną.

Jeżeli rozwiązania naukowe uwzględnią wszystkie niezbędne elementy istniejącej rzeczywistości, to będą przyjmowane za doktrynalne i wykorzystywane przez państwa socjalistyczne dla umacniania obronności każdego z nich oraz całej wspólnoty.

Potencjał naukowy każdego państwa z osobna jest jednak ograniczony. Niezbędna staje się więc racjonalna polityka naukowa, właściwe gospodarowanie kadrami i bazą naukowo-badawczą. To

zaś oznacza — o czym zresztą była mowa w poprzednim rozdziale — konieczność korzystania z dorobku naukowego innych państw, niezbędność międzynarodowej współpracy naukowej, która z jednej strony wywiera dodatni wpływ na jakość przyjętych rozwiązań doktrynalnych, a z drugiej — na internacjonalizację doktryny wojennej państw socjalistycznej wspólnoty.

We współczesnych warunkach z bardzo wielu powodów niezbędne jest istnienie jeszcze w okresie pokoju koalicji, a w związku z tym koalicyjnej doktryny wojennej, bowiem jednym z istotnych czynników warunkujących wysoką wartość koalicji jest jednolitość poglądów na charakter wojny oraz sposoby jej przygotowania i prowadzenia. Taka jednolitość umożliwia — o czym była już mowa — maksymalne wykorzystanie posiadanych sił i środków, co w konsekwencji przy starciu przeciwników dysponujących tymi samymi lub zbliżonymi narzędziami stwarza szansę zwycięstwa.

Przyczyny, które utrudniają, a w określonych warunkach mogą nawet uniemożliwić wypracowanie koalicyjnej doktryny wojennej w państwach kapitalistycznych, nie występują w państwach socjalistycznych. Jeżeli między państwami socjalistycznymi istnieją na jakiejś płaszczyźnie różnice poglądów, to nie mają one charakteru antagonistycznego i wobec zbieżności celów politycznych, a przede wszystkim ideologicznych, nie mogą stanowić istotnej przeszkody na drodze do porozumienia.

Koalicyjna doktryna państw socjalistycznych zawiera elementy wspólne dla wszystkich. Natomiast narodowa doktryna wojenna każdego z nich składa się zarówno z elementów wspólnych, które państwa socjalistyczne, jako suwerenne, przyjmują i uznają za swoje, jak i specyficznych.

Obecność elementów wspólnych w doktrynach narodowych państw socjalistycznych wynika przede wszystkim ze zbieżności ich celów, potrzeb i zadań, wspólnej podstawy ideowej i światopoglądowej, wspólnej metodologii itp.

Koalicyjne ustalenia służą rozwojowi (obronie) zarówno każdego państwa (narodu), jak i całej wspólnoty — są więc zarówno narodowe, jak i internacjonalistyczne. Natomiast ustalenia specyficzne w doktrynie każdego państwa socjalistycznego wynikają z różnicy warunków i możliwości każdego z nich. Różnice te występują

między innymi w takich dziedzinach, jak: poziom ekonomiki, stan nauki i techniki, tradycje, kultura, język, warunki geograficzne i inne. Jednak to, co w doktrynie wojennej każdego socjalistycznego państwa jest właściwe tylko jemu, służąc obronie tegoż państwa, umacnia zarazem w sposób pośredni moc obronną całej wspólnoty socjalistycznej. Stąd wniosek, że również i ustalenia specyficzne w doktrynie wojennej każdego państwa socjalistycznego są narodowe i internacjonalistyczne zarazem.

Ustalenia doktryny koalicyjnej mają zazwyczaj charakter bardziej ogólny od ustaleń doktryn narodowych, których treść uszczegółowiają komponenty specyficzne. Należy jednak nadmienić, że ustalenia specyficzne w doktrynach wojennych poszczególnych państw socjalistycznych z reguły nie dotyczą problemów zasadniczych, takich jak: kto będzie prawdopodobnym przeciwnikiem w ewentualnej wojnie; jaki charakter przybierze wojna, w której zmuszone będą uczestniczyć państwa koalicji; jakie będą ich podstawowe cele i zadania w tej wojnie; jak ukierunkowywać przygotowanie koalicji do wojny; w jaki sposób tę koalicyjną wojnę prowadzić. Odpowiedzi na te pytania zawarte są w podstawowych założeniach koalicyjnej doktryny wojennej.

Warto również zauważyć, że linia podziału na wspólne i specyficzne poglądy doktrynalne nie jest ostra. Warunki, w których znajdują się poszczególne państwa socjalistyczne, ich potrzeby, możliwości i cały szereg innych czynników powodują, że dany pogląd koalicyjny adaptuje się zwykle do potrzeb danego państwa. A to oznacza z kolei, że oprócz poglądów koalicyjnych mamy do czynienia z narodowymi poglądami doktrynalnymi, w których część elementów (zazwyczaj zasadniczych, podstawowych) jest wspólna.

Z analizy problemu wynika, że im bardziej zacieśnia się wszechstronna współpraca między państwami koalicji, tym szerzej ustalenia koalicyjnej doktryny wojennej są identyfikowane z treściami doktryn narodowych. Oznacza to, że internacjonalizacja ustaleń doktrynalnych w państwach Układu Warszawskiego stale się pogłębia. Nie należy jednak zakładać, że w doktrynach narodowych ze względu na wyżej wymienione przyczyny zanikną ustalenia specyficzne dla danego kraju.

Wyznacznikami założeń socjalistycznej koalicyjnej doktryny wojennej stała się ideologia marksistowsko-leninowska, socjalistyczny ustrój społeczny i nowoczesny wzór państwowości. Warunkują one: zgodność celów polityczno-wojskowych koalicji państw socjalistycznych; uwzględnianie wszystkich czynników umożliwiających zwycięstwo we współczesnej wojnie (na warunkach korzystnych zarówno dla całej wspólnoty, jak i każdego państwa socjalistycznego); wykorzystanie wszelkich możliwości moralnych, ekonomicznych i wojskowych (przy uwzględnianiu położenia geograficznego każdego z państw-członków koalicji oraz możliwości potencjalnego przeciwnika).

Zasadniczym elementem każdej doktryny, a więc i interesującej nas doktryny wojennej, jest jej podstawowa koncepcja lub inaczej — podstawowe założenia (ustalenia wyższego rzędu). Koncepcja ta stanowi trzon zasadniczy każdej doktryny, przesądzający o jej charakterze. Jest ona podstawą dla ustaleń niższego rzędu i rzutuje na całość poglądów doktrynalnych.

Patrząc na doktrynę wojenną z metodologicznego punktu widzenia należy stwierdzić, że istotny wpływ na treść jej ustaleń wywierają decydenci, którzy z racji zajmowanych stanowisk upoważnieni są do rozstrzygania o tym, czy dany pogląd (teorię, hipotezę, rozwiązanie itp.) uznać za doktrynalny.

Decydentem akceptującym (precyzującym, ustalającym) podstawową koncepcję doktryny wojennej każdego państwa socjalistycznego jest jego kierownictwo polityczne, co sprawia, że każda z narodowych doktryn wojennych z jednej strony służy obronności państwa, a z drugiej — uwzględnia obronę interesów socjalizmu i postępu w ogóle, a interesów państw-członków wspólnoty socjalistycznej w szczególności. Natomiast decydentem akceptującym (precyzującym, ustalającym) podstawową koncepcję doktryny koalicyjnej jest Doradczy Komitet Polityczny państw-sygnatariuszy Układu Warszawskiego. W pracach tego organu uczestniczą pierwsi sekretarze (sekretarze generalni) partii, prezesi rady ministrów, ministrowie spraw zagranicznych oraz ministrowie obrony tych państw. Ustalenia tegoż gremium są twórczo adaptowane do potrzeb doktryn narodowych.

Skład osobowy tegoż Komitetu oraz mechanizm akceptowania

podstawowej koncepcji doktryny wojennej przesądzają więc również o ścisłej zależności doktryny od polityki o narodowym i internacjonalistycznym charakterze.

Internacjonalizacji poglądów doktrynalnych służy również proces ich powstawania, a więc działalność w sferze organizacyjnej.

Doktryna wojenna naszego państwa rodziła się w toku drugiej wojny światowej. Jej twórcą, jak to przedstawiono w rozdziale pierwszym, była Polska Partia Robotnicza, a myślą przewodnią — idea ogólnonarodowej, prowadzonej pod kierownictwem klasy robotniczej, w sojuszu ze Związkiem Radzieckim, walki z hitlerowskim najeźdźcą o wyzwolenie narodowe i społeczne. Na sformułowanie podstawowych ustaleń tej doktryny wpłynęły warunki, w jakich tworzyło się nasze ludowe państwo i jego siły zbrojne. Doskonale scharakteryzował je członek Biura Politycznego KC PZPR, minister Obrony Narodowej PRL, gen. armii Wojciech Jarruzelski w przemówieniu wygłoszonym na międzynarodowej konferencji naukowej z okazji XXX-lecia ludowego Wojska Polskiego: „Warunki dla powstania ludowego Wojska Polskiego i jego rozbudowy w tak szerokiej skali stworzyła ideowa i organizacyjna, kadrowa i materialna pomoc radzieckiego sojusznika. Współorganizowali nasze dywizje i armie, uczyli sztuki wojennej, wspólnie prowadzili w bój i razem krew przelewali liczni radzieccy oficerowie; wyposażył je w nowoczesną broń socjalistyczny przemysł radziecki; wpływała wreszcie na kształtowanie naszych sił zbrojnych jako armii nowego typu atmosfera ideowa Armii Radzieckiej, doświadczenie, przykład osobisty i partyjna postawa radzieckich komunistów. Była więc to pomoc wszechstronna i bezcenna. Bez tej pomocy nie bylibyśmy w stanie wygrać wyścigu z czasem, stworzyć w tak krótkim okresie kilkuset tysięcznej armii, która wniosła godny walecznego narodu wkład w rozgromienie faszyzmu”.

Z powyższego wynika, że nasza doktryna wojenna od momentu jej powstawania opierała się w głównej mierze na doświadczeniach wojenych ZSRR i jego Armii Czerwonej oraz własnych, pochodzących z różnych źródeł: z działalności komunistów polskich

w ZSRR i w kraju oraz z doświadczeń naszych ludowych sił zbrojnych utworzonych w ZSRR i sił partyzanckich na terenach okupowanych przez wroga. Należy przy tym odnotować, że doświadczenia okresu drugiej wojny światowej odpowiednio adaptowane do warunków współczesnych stanowią nadal cenne tworzywo dla ustaleń doktrynalnych. Niemniej jednak są one stale weryfikowane w oparciu o wnioski wynikające z konfliktów zbrojnych i wojen prowadzonych po roku 1945; ćwiczeń, szczególnie koalicyjnych, oraz prac badawczych realizowanych w okresie pokoju.

Wymagania polityki (oraz wpływ innych czynników) powodują ewolucyjną lub rewolucyjną modyfikację doktryny wojennej. W ten sposób cykl formułowania poglądów doktrynalnych stale się powtarza, ale już w zmienionych warunkach. Właściwy przebieg tego cyklu wywiera wpływ nie tylko na racjonalność poglądów doktrynalnych, lecz również na internacjonalizację tychże poglądów.

Powyższy proces internacjonalizacji doktryny wojennej przejawia się również w internacjonalizacji jej podstawowych komponentów — poglądów na charakter wojny, na jej przygotowanie i prowadzenie.

Poglądy na charakter wojny są komponentem podstawowym (wyjściowym) treści doktryny wojennej, warunkują bowiem racjonalność pozostałych.

Charakter danej wojny — to (zgodnie z semantycznym znaczeniem tego wyrazu) zespół cech odróżniających wojnę, do której należy przygotować kraj (i jego siły zbrojne) oraz koalicję (i jej siły zbrojne) od innych wojen. Chodzi tu przede wszystkim o cechy istotne (konstytutywne), a więc takie, które mają wpływ na inne właściwości przewidywanej wojny.

Ponieważ każdej wojnie może przysługiwać kilka lub nawet kilkanaście cech, które w dialektycznym splocie składają się na jej charakter, ewentualna wojna narzucona państwom socjalistycznym przez imperializm może być z naszej strony wojną sprawiedliwą, postępową, nieagresywną, koalicyjną, nieprzewencyjną i prawdopodobnie długotrwałą⁹.

⁹ Chodzi tu o poglądy, które stwarzają podstawę przygotowań państwa (koalicji) do ewentualnej wojny.

Skoro — jak wyżej stwierdzono — poglądy na charakter wojny wywierają decydujący wpływ na sprecyzowanie następnych części składowych doktryny wojennej, należy dążyć do stałego pogłębiania ich internacjonalizacji.

Kolejnym komponentem doktryny wojennej są poglądy na przygotowanie kraju (koalicji) i sił zbrojnych do wojny¹⁰. Obecnie, ze względu na powszechny charakter zagrożenia, problematyka przygotowań do wojny występuje we wszystkich płaszczyznach życia państwa i narodu. Współczesny system przygotowania kraju i jego sił zbrojnych do wojny jest zatem wielostronny i kompleksowy, tzn. ujmuje wszystkie podstawowe dziedziny działalności państwa w ścisłym ich wzajemnym powiązaniu, a przede wszystkim dziedziny działalności społeczno-politycznej, gospodarczej i militarnej¹¹.

W zakresie działalności społeczno-politycznej — w sferze zewnętrznej — chodzi przede wszystkim o poglądy dotyczące zawierania sojuszków politycznych i porozumień międzynarodowych zabezpieczających interesy zarówno każdego państwa socjalistycznego, jak i całej wspólnoty. Zawiera się więc takie sojusze i porozumienia, które gwarantują jak najlepsze warunki przygotowania i prowadzenia wojny, a w jej ramach również i walki dyplomatycznej. Ponadto wypracowuje się poglądy na prowadzenie walki ideologicznej, celem oddziaływania na społeczeństwa przeciwników i państw neutralnych. W sferze wewnętrznej natomiast tworzy się poglądy na kształtowanie właściwych postaw obywateli, zwłaszcza ideowych — patriotycznych i internacjonalistycznych.

W działalności gospodarczej — w sferze zewnętrznej — kształtuje się korzystne dla wszystkich państw socjalistycznych stosunki

¹⁰ Między sposobami prowadzenia wojny a przygotowaniem do niej kraju i sił zbrojnych istnieje sprzężenie zwrotne. Przewidywane sposoby prowadzenia wojny mają wpływ na kierunek przygotowania kraju i sił zbrojnych do tejże wojny, a z kolei aktualny stan bazy i nadbudowy państwa (klasy, koalicji) wywiera doniosły wpływ na sposoby prowadzenia tej wojny.

¹¹ Przedstawiona tu problematyka polityczna, gospodarcza i militarna dotyczy działalności państw socjalistycznych. Trudno bowiem ustalić (i uogólniać) poglądy doktrynalne wspólne dla państw (koalicji), o diametralnie różnych ustrojach społecznych i koncepcjach politycznych.

gospodarcze w skali międzynarodowej (zwłaszcza zawieranie umów) oraz stwarza dogodne warunki do współpracy z innymi krajami, co powinno z jednej strony zapewnić racjonalny rozwój ekonomiczny kraju, a z drugiej — uniezależnić gospodarkę od państw wrogich. Natomiast w sferze wewnętrznej chodzi z jednej strony o sposoby szybkiego — stosownie do ustalonego podziału pracy w ramach wspólnoty socjalistycznej — rozwoju produkcji przemysłowej i rolnej, z drugiej — o sprawne przygotowanie do funkcjonowania w czasie wojny wszystkich organów i ogniw gospodarki narodowej oraz administracji państwowej (struktura organizacyjna i tryb funkcjonowania), stosownie do wymogów wojny oraz możliwości zaspokajania potrzeb sił zbrojnych i ludności cywilnej.

W działalności militarnej — w sferze zewnętrznej — zmierza się przede wszystkim do zawierania sojuszków i porozumień wojskowych stwarzających jak najdogodniejsze warunki do przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej zarówno przez każde z państw socjalistycznych, jak przez całą wspólnotę, a w sferze wewnętrznej — do realizacji zadań przez siły zbrojne oraz siły obrony cywilnej i pozostałe elementy systemu obronnego, celem ograniczenia skutków oddziaływania przeciwnika na obszar kraju.

W procesie przygotowywania sił zbrojnych, jako podstawowej organizacji powołanej do prowadzenia walki zbrojnej, główny nacisk kładzie się na ustalenie rozmiarów i charakteru tych sił oraz zapewnienie wysokiego poziomu ich gotowości mobilizacyjnej i bojowej (dostosowanej do warunków i potrzeb struktury organizacyjnej i stanu ukompletowania), a także właściwych proporcji rozwoju poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb.

W ramach przygotowywania pozostałych części składowych systemu obronnego państwa ważne jest przede wszystkim sprecyzowanie poglądów dotyczących zapewnienia możliwości aktywnego przeciwstawienia się nieprzyjacielowi w wypadku agresji oraz wysokiej odporności kraju na jego działalność wojenną.

Ustalenia te mają z jednej strony istotny wpływ na sposób prowadzenia wojny, a z drugiej strony na rozwój procesu internacjonalizacji doktryny wojennej.

Poglądy na sposób prowadzenia wojny — to

trzecia składowa doktryny wojennej. W tej części doktryny wypracowuje się poglądy umożliwiające racjonalne wykorzystanie posiadanych sił i środków dla osiągnięcia zwycięstwa nad przeciwnikiem. Chodzi więc przede wszystkim o sprecyzowanie podstawowych założeń dotyczących sposobu prowadzenia przyszłej wojny, tak aby umożliwiać osiągnięcie celu politycznego.

Poszczególne czynniki mające wpływ na sposoby prowadzenia wojny (przede wszystkim potencjał wojenny przeciwnych stron) podlegają ustawicznym zmianom. Na przykład diametralną zmianę w poglądach na sposoby prowadzenia wojny spowodowało — o czym już wspomniano — pojawienie się w połowie XX w. broni jądrowej. W wyniku nieustannie przybierającej na sile rewolucji naukowo-technicznej oraz rozwoju gospodarczego poszczególnych państw dokonują się dalsze przewartościowania w tym zakresie. Dostrzeganie tych zmian i uwzględnienie ich w poglądach na sposoby prowadzenia wojny jest jednym z zasadniczych zadań organów państwa (klasy, koalicji) ustalających treść doktryny wojennej.

Aby współczesne działania wojenne umożliwiały osiągnięcie określonych celów politycznych wynikających z międzysojuszniczych zobowiązań, muszą być kombinacją różnych form walki. Przewiduje się, że w dającej się określić przyszłości, jakkolwiek rolę wiodącą odgrywać będzie nadal walka zbrojna, to jednak coraz większego znaczenia nabierać będzie ustalanie sposobów prowadzenia walki ideologicznej, dyplomatycznej, ekonomicznej i ewentualnie innych jej form.

Z przedstawionych rozważań wynika, że aczkolwiek dopiero całość (zespół) poglądów doktrynalnych danego państwa (koalicji) stanowi o charakterze doktryny wojennej (obronnym, obronno-zaczeptym, zaczepno-obronnym, zaczepnym), to jednak zasadniczy wpływ wywiera nań podstawowa koncepcja, bowiem ona to w istocie rzeczy kształtuje pozostałe poglądy doktrynalne. Ona także warunkuje rozwój procesu internacjonalizacji całej doktryny wojennej.

Kierunki rozwoju internacjonalizacji marksistowsko-leninowskiej nauki oraz doktryny wojennej socjalistycznego państwa¹

Teorie naukowe i poglądy doktrynalne w sferze dotyczącej wojny rozpatrywane są zazwyczaj na tle sytuacji społeczno-politycznej, ideowo-moralnej, ekonomicznej (w tym naukowo-technicznej) i militarnej² w skali państwa socjalistycznego, w skali koalicji państw socjalistycznych oraz w skali globalnej (stosunku sił między socjalizmem a kapitalizmem). Dlatego też w pierwszej części niniejszego rozdziału nakreślone zostaną zasadnicze trendy rozwojowe tejże sytuacji, a w drugiej — przeanalizowany ich wpływ na kierunki rozwoju internacjonalizacji nauki i doktryny wojennej państwa socjalistycznego.

Analiza procesów zachodzących współcześnie oraz rysujących się w perspektywie niezbicie wskazuje na to, że główny kierunek postępu społeczno-politycznego ludzkości wyznaczać będzie umacnianie się i rozszerzanie ogólnoświatowego procesu rewolucyjnego oraz rozwój krajów budujących socjalizm i komunizm. Wyrażać się to będzie we wzroście potęgi tych krajów oraz zwiększaniu wpływu prowadzonej przez nie aktywnej polityki międzynarodowej, zmierzającej do utrwalania pokojowego współistnienia. Rozwój procesów dziejowych, których bieg określa rewolucyjna te-

¹ W niniejszym rozdziale wykorzystano materiały opracowane przez Zakład Naukoznawstwa i Prognostyki Katedry Strategii ASG WP.

² Podobnie jak w rozdziale drugim wymienia się w tym miejscu tylko dziedziny zakwalifikowane jako zasadnicze.

oria marksizmu-leninizmu, dowodzi, że utrwała się i umacnia postęp, bowiem — jak podkreślał W. Lenin — „w miarę rozszerzania się i pogłębiania twórczości historycznej ludzi musi również wzrastać wielkość tej ludności, która jest światowym twórcą historii”³. Oznacza to, że w toku procesów historycznych będą włączane do ruchu rewolucyjnego coraz nowsze pokolenia i warstwy społeczne, nowe partie i organizacje. Tym samym zwiększy się atrakcyjność socjalizmu i coraz bardziej zaznaczy we wszystkich dziedzinach jego bezsporna wyższość nad kapitalizmem.

W coraz większym stopniu natomiast uzewnętrzniać się będzie niestabilność formacji kapitalistycznej. „Uzdrawianie i przystosowywanie” kapitalizmu do nowych warunków dziejowych nie jest i nie będzie w stanie zlikwidować pogłębiających się w jego łonie sprzeczności. Ogólny strukturalny kryzys formacji kapitalistycznej nie wydaje się być — jak dowodzą tego lata 70-te — łatwy do przezwyciężenia. Nie oznacza to, że już obecnie istnieją przesłanki rozpadu kapitalizmu. Dysponuje on bowiem potężną bazą ekonomiczną, nowoczesną technologią i rozwiniętymi strukturami militarno-przemysłowymi. Wszystko to implikuje zaostrzenie i rozszerzenie przez współczesny imperializm różnorodnych form walki klasowej, wymierzonej przeciwko socjalizmowi i postępowym ruchom społeczno-politycznym. Toteż w przyszłości za kwestię podstawową nadal uważać się będzie antagonistyczną sprzeczność między socjalizmem a kapitalizmem, prowadzącą do ścierania się przeciwstawnych celów i dążeń obu tych formacji, a także dyktującą różne koncepcje wyboru dróg ich rozwiązywania. Niezależnie bowiem od tego, iż cała ludzkość, jak i poszczególne narody (państwa) staną przed koniecznością rozwiązania szeregu nowych problemów⁴, a także, mimo iż stale zwiększające się ryzyko konfrontacji zbrojnej⁵ sugerować będzie konieczność rozwiązywania

³ W. Lenin, *Dzieła*, t. 2, s. 557.

⁴ Konieczność rozwiązywania takich problemów ogólnoludzkich (ogólnoswiatowych), jak zjawiska tzw. eksplozji demograficznej, kryzysu żywnościowego, energetycznego i surowcowego, bariery ekologicznej, ochrony środowiska naturalnego i inne, a w poszczególnych państwach konieczność zaspokojenia wzrastających potrzeb wewnętrznych w zakresie rozwoju gospodarczego, nauki i techniki, kultury i sztuki, ochrony zdrowia itp.

⁵ Wobec ogromnej i stale potęgowanej mocy niszczącej środków walki zbrojnej.

problemów spornych w myśl idei pokojowego współistnienia — sama wojnotwórcza istota imperializmu nie ulegnie zmianie.

Potęgowanie się w łonie rozwiniętych państw kapitalistycznych sprzeczności, którym towarzyszy postępujący kryzys i recesja, może pobudzać zarówno koła rządzące, jak i kręgi zimnowojenne (kompleksy polityczno-militarno-przemysłowe) do prowokowania ostrych spięć i konfliktów — do awanturnictwa politycznego. Szczególnie niebezpiecznym zjawiskiem jest sprzężenie właściwości ustrojowych rozwiniętego kapitalizmu z rewolucją naukowo-techniczną, którego efektem jest potęgowanie się militarystyki i intensyfikacja wyścigu zbrojeń na wyższym pułapie naukowo-technicznym. Oznacza to, że zagrożenie wybuchem wojny w przyszłości nie zmaleje. Jednak wobec groźby zagłady, jaką niesie ze sobą użycie współczesnych środków walki zbrojnej, można zakładać rozwój działalności zmierzającej do stabilizacji pokojowego współistnienia, a także wzrost tempa poszukiwań nowych „mniej globalnie niebezpiecznych” metod walki z socjalizmem. Będzie ona między innymi prawdopodobnie przybierać formę ostrego współzawodnictwa (wyścigu) we wszystkich dziedzinach życia społeczno-politycznego.

Jednocześnie następować będzie integracja poczynąń w zakresie działalności społeczno-politycznej pomiędzy państwami zgrupowanymi w dwóch przeciwstawnych systemach, która w państwach socjalistycznych — wobec zbieżności potrzeb, celów i zadań społeczno-politycznych — przejawiać się będzie we wzroście internationalizacji. Intensyfikacja społeczno-politycznego współdziałania międzysojuszniczego pociągnie za sobą dalszy rozwój systemu organów ponadpaństwowych (międzysojusznicznych), a także rozszerzanie się ich kompetencji i zakresu działalności.

Zwiększający się odstęp czasu od doświadczeń drugiej wojny światowej, a także skuteczność działań stabilizujących pokój mogą w społeczeństwach socjalistycznych powodować osłabienie czujności, przejawiające się w przekonaniu o coraz mniejszym prawdopodobieństwie wybuchu wojny, a co za tym idzie, o niecelowości wysiłków i wydatków na rzecz umacniania obronności. Różne też kierunki i formy destrukcyjnego oddziaływania będzie przybierać

prowadzona przez naszych potencjalnych przeciwników walka ideologiczna i psychologiczna, posiadająca coraz więcej znamion dywersji. Należy zakładać, że będzie ona zmierzać w pierwszym rzędzie do uśpienia czujności państw socjalistycznych, wywoływania między nimi rozdzźwięków metodą pozornego łagodzenia napięcia w stosunkach międzynarodowych, „przekonywania” o niecelowości i niesłuszności realizowanych przez partie i rządy państw socjalistycznych poczynań w sferze wewnętrznej i zewnętrznej, czy też metodę zastraszania poprzez wyolbrzymianie możliwości i groźby użycia posiadanego potencjału wojennego.

Wszystko to wskazuje na konieczność realizowania przez państwa socjalistyczne w dziedzinie ideowopolitycznej i narodowej szeregu przedsięwzięć mających na celu przygotowanie społeczeństwa i sił zbrojnych do obrony socjalistycznych zdobyczy oraz niepodległości państwowej, jeżeli zajdzie tego potrzeba.

Można to osiągnąć w wyniku szeroko pojmowanej i uprawianej działalności ideowo-wychowawczej, której podstawowym zadaniem będzie w dalszym ciągu kształtowanie postaw patriotyzmu i internacjonalizmu socjalistycznego na bazie teorii marksistowsko-leninowskiej; uodpornianie i wyczulanie moralne społeczeństwa i sił zbrojnych na przejawy walki ideologicznej i psychologicznej oraz moralne i psychiczne przygotowanie do ponoszenia wysiłku, trudów i ciężarów, a także wytrzymania napięć i zagrożeń, jakie może przynieść ze sobą ewentualna przyszła wojna.

W tak rozwijanej działalności ideowo-wychowawczej współdziałanie państw socjalistycznych odgrywać będzie rolę szczególną. Internacjonalizacja oznacza więc w tej sferze coraz ściślejsze integrowanie się społeczeństw i armii naszej wspólnoty w dążeniu do urzeczywistnienia idei sprawiedliwości społecznej, równości i braterstwa między narodami oraz identyfikowanie się ich postaw ideowopolitycznych i moralnych (przekonanie o słuszności obranej drogi) ze strategicznymi celami, określonymi w programach partii komunistycznych i robotniczych.

Na podstawie przewartościowań dokonujących się już obecnie można przewidywać, iż cechami charakterystycznymi rozwoju sytuacji ekonomicznej świata będzie w perspektywie przechodzenie

ludzkości na eksploatację nowych źródeł energii, nowych surowców, a w związku z tym opracowywanie nowych technologii⁶. Proces ten będzie jednak prawdopodobnie dość złożony i długotrwały, w związku z czym może zaistnieć niebezpieczeństwo występowania określonych trudności ekonomicznych.

Cechą szczególną i dominującą będzie więc — jak sądzić należy — pogłębianie się rywalizacji między gospodarką kapitalistyczną a socjalistyczną. Ponieważ dotychczasowa przewaga socjalizmu w tempie rozwoju gospodarczego będzie nadal się utrzymywać⁷, a być może nawet wzrośnie⁸, walka ekonomiczna mająca na celu jego osłabienie przybierać może coraz to bardziej wyrafinowane formy. Wskazują na to inicjowane już obecnie działania świata imperialistycznego, zmierzające do osłabienia tempa rozwoju ekonomicznego państw socjalistycznych oraz wyczerpania ich pod względem gospodarczym (dążenie do utrzymania tzw. luki technologicznej i ustawicznego napinania spirali zbrojeń), a także zmuszania do ciągłego „wyrównywania” poziomu w zakresie produkcji nowych środków walki. Na tej płaszczyźnie — walki ekonomicznej — rolę szczególnie istotną odgrywać będzie rozwój nauki i techniki, który — charakteryzując się w bliższej perspektywie zmianami ilościowymi⁹ — w dalszej prawdopodobnie przejawiać się będzie w zmianach jakościowych¹⁰.

Należy się spodziewać, iż zagrożenie środkami masowego rażenia ogromnie zwiększy rolę obrony cywilnej. Do zadań jej będą prawdopodobnie należeć: ochrona ludności, dóbr materialnych i kulturalnych oraz zakładów produkcyjnych, a także zakrojone na szeroką skalę działania ratunkowe.

Zarówno przewartościowania dokonujące się w siłach zbrojnych,

⁶ Np. utrzymanie wysokiego stopnia i tempa mechanizacji w oparciu o silnik spalinowy może okazać się już niemożliwe.

⁷ Struktura ustrojowa oparta na własności społecznej sprzyjać będzie integracji poczyną ekonomicznych w stosunkach dwustronnych i wielostronnych w skali wspólnoty.

⁸ W coraz większej liczbie dziedzin gospodarka socjalistyczna uzyskiwać będzie przewagę również w absolutnych wielkościach produkcji.

⁹ Wprowadzanie na skalę masową oraz doskonalenie sprzętu już znanego lub będącego w końcowym stadium przygotowania do produkcji.

¹⁰ Pojawienie się prototypów zupełnie nowych środków walki, będących wynikiem wykorzystania nowych odkryć i osiągnięć nauki oraz zastosowania zupełnie nowych technologii.

jak i w systemie obrony cywilnej muszą być, ze względu na charakter zagrożenia państw socjalistycznych, rozpatrywane i planowane w aspekcie koalicyjnym. Sprawia to, że internacjonalizacja w tej dziedzinie będzie przybierać formę coraz ściślejszego współdziałania, tak aby poszczególne ogniwa koalicyjnego systemu obronnego państw socjalistycznych stanowiły wzajemnie się dopełniające, sprawnie i skutecznie funkcjonujące elementy jednej całości. Przejawiać się to będzie w maksymalnej synchronizacji poczynań w płaszczyźnie polityczno-wychowawczej, organizacyjnej oraz wyposażenia, uzbrojenia sił zbrojnych i obrony cywilnej, w przygotowywaniu ich do wspólnego działania, jak też zapewnieniu temu działaniu racjonalności i skuteczności, co w sumie decydować będzie o powodzeniu ewentualnej walki zbrojnej, stanowiącej — jak dotychczas, i należy przypuszczać, że również w przyszłości — podstawową formę konfrontacji wojennej z nieprzyjacielem.

W oparciu o przedstawione trendy rozwojowe działalności państw socjalistycznych w aspekcie narodowym i koalicyjnym, a także przewidywany rozwój wydarzeń w skali globalnej, sądzić należy, że internacjonalizacja marksistowsko-leninowskiej nauki będzie w przyszłości przejawiać się głównie w intensyfikacji współdziałania naukowego w ramach państw wspólnoty. Współpraca naukowa będzie się wzbogacać i zacieśniać zarówno w sensie wypracowywania podstaw metodologicznych i form organizacyjnych, jak i samych treści tej nauki.

W sferze metodologicznej oznaczać to będzie dążenie do dalszego wspólnego rozwijania na bazie teoretycznych założeń marksizmu-leninizmu metodologii poszczególnych dyscyplin nauki wojennej, zgodnie z kierunkami rozwoju nauki w ogóle (wzbogacanie się dyscyplin już istniejących oraz tworzenie zupełnie nowych), a także w zgodzie z przewartościowaniami dokonywanymi się w zjawisku wojny i w potencjałach wojennych przeciwnych stron. Znamionami internacjonalizacji w tej sferze nauki wojennej będą nie tylko wspólne doskonalenie oraz wypracowywanie nowych metod i technik badawczych i wdrożeniowych, ale również wymiana doświadczeń i przejmowanie osiągnięć uzyska-

nych w wyniku badań realizowanych w skali każdego państwa socjalistycznego. Należy przypuszczać, iż szczególnie rozwiną się metody i techniki umożliwiające weryfikację, mimo braku praktyki ustaleń teoretycznych (gry komputerowe, metody ćwiczeń eksperymentalnych i doświadczalnych itd.). Znajdzie zapewne również zastosowanie zasada alternatywnych, równolegle realizowanych zadań badawczych zapewniająca osiąganie o wiele wiarygodniejszych niż dotychczas rezultatów badań.

W sferze organizacyjnej przejawem internacjonalizacji marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej będzie — jak sądzić należy — powoływanie mieszanych (międzysojuszniczych) zespołów naukowych w celu prowadzenia wspólnych badań, a także kompetentnych organów opiniotwórczych (zespołów ekspertów) zdolnych do oceny wyników tych badań. Będzie nim prawdopodobnie również stałe utrzymywanie bezpośrednich kontaktów roboczych między zespołami realizującymi zbliżone tematy w poszczególnych państwach socjalistycznych (wspólne sympozja, narady, konsultacje).

W sferze tej sprawą istotną jest nie tylko prowadzenie badań oraz ocena i weryfikacja ich wyników, ale również wdrażanie tych wyników do praktyki. Rozwiązania organizacyjne zmierzać będą prawdopodobnie w kierunku doskonalenia systemu, kształcenia i rozszerzania już zapoczątkowanej wymiany wysoko kwalifikowanej kadry dydaktycznej i słuchaczy pomiędzy uczelniami poszczególnych państw socjalistycznych, a także tworzenia odpowiednio uprofilowanych międzysojuszniczych uczelni wojskowych. Inną formą wdrażania będzie — jak sądzić należy — organizowanie wspólnych ćwiczeń oraz rozszerzanie zasięgu i zakresu wymiany doświadczeń. Sprawą niezmiernej wagi w upowszechnianiu wyników badań i wdrożeń stanie się sprawnie działająca informacja naukowa; należy zatem przypuszczać, że w przyszłości celem udoskonalenia jej obiegu zostaną zorganizowane ośrodki informacji naukowej w skali międzysojuszniczej.

Szczególnej rangi nabiera również problem internacjonalizacji marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej w jej sferze merytorycznej (treściowej). Wobec zmian dokonujących się w samym zjawisku wojny i walki zbrojnej (komplikowanie się po-

szczególnych ich przejawów, rozszerzanie skali i zakresu, zwiększanie rozmachu) rozrasta się również i wzbogaca zasób związanej z nimi wiedzy naukowej. Zaobserwować można już obecnie dwa szczególnie istotne trendy rozwojowe, a mianowicie: wzbogacanie treści marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej o elementy z zakresu innych, „niewojskowych” nauk, a także intensywny rozwój jej treści *sensu stricto* wojskowych.

Oznacza to, że w ramach aktualnie uprawianych dyscyplin będą powstawały nowe specjalności i podspecjalności naukowe, w ramach których coraz bardziej wnikliwie badać się będzie problemy walki zbrojnej, oraz rozwijane i tworzone będą dyscypliny zajmujące się formami walki nieoręężnej, stosowanej w czasie pokoju i wojny (teoria walki politycznej i ideologicznej, ekonomicznej, w sferze nauki i techniki itp.); dyscypliny badające problematykę użycia w wojnie nowych, w tej chwili jeszcze mało lub w ogóle nie znanych środków walki (środki walki geofizycznej, biologicznej, ekologicznej itd.), a także teorie z pogranicza wiedzy o walce zbrojnej i niezbrojnej.

Można także oczekiwać, iż nauka wojenna, stosownie do zmian zachodzących w charakterze i właściwościach współczesnej wojny, a szczególnie walki zbrojnej, coraz głębiej wkraczać będzie w problematykę nauk społecznych, a zwłaszcza nauk politycznych, prawnych i humanistycznych (np. filozofia, socjologia, psychologia, pedagogika, historia, językoznawstwo itd.) oraz technicznych i przyrodniczych (szczególnie geofizycznych i biologicznych), i odwrotnie — nauki społeczne, techniczne, przyrodnicze prawdopodobnie coraz intensywniej penetrować będą przedmiot zainteresowań nauki wojennej oraz problematykę wojny i walki zbrojnej.

Służyć to będzie doskonaleniu procesu szkolenia i wychowania wojsk, a zwłaszcza utrwalaniu socjalistycznego patriotyzmu i internacjonalizmu. Na VII Zjeździe PZPR gen. armii Wojciech Jarużelski podkreślił wagę tego problemu, stwierdzając: „Z samej istoty socjalistycznej armii wynika jej głęboka ideowość. Ona jest warunkiem powodzenia, jest siłą motoryczną, głównym czynnikiem klasowej przewagi. Ideowość — to nasza broń. Dlatego też w naszych socjalistycznych warunkach rewolucja naukowo-techniczna nie stanowi i stanowić nie może konkurencji dla postawy

ideowej, dla przygotowania politycznego. Przeciwnie, współczesna technika bojowa osiągnąć może najwyższą wydajność w rękach doskonale przygotowanego, ale jednocześnie ideowego, politycznie mądrego i świadomego swych zadań człowieka”¹¹.

W odniesieniu do treści *sensu stricto* wojskowych można oczekiwać szybkiego rozwoju nauk uprawianych już obecnie, i to zarówno tych, które tradycyjnie zaliczamy do podstawowych, jak i tych, które określamy jako stosowane, czyli wypracowujących rozwiązania i wskazówki postępowania w działalności praktycznej.

Przewiduje się, że wśród nauk podstawowych rozwinię się przede wszystkim ogólna teoria wojny i walki zbrojnej, szczególnie w zakresie badań zmierzających do wykrycia dalszych prawidłowości wojny i walki zbrojnej, sformułowania szczegółowych praw naukowych oraz precyzyjnego określenia zasad prowadzenia tej walki. Wśród nauk stosowanych główny nacisk położony zostanie prawdopodobnie na rozwój: zasad sztuki operacyjnej i taktyki, a także teorii dowodzenia, obrony powietrznej, rozpoznania, walki radioelektronicznej, maskowania, zaopatrywania i obsługi wojsk, obrony cywilnej, metodyki i prognostyki.

Wobec takiego rozmachu i trendów rozwojowych nauki wojennej internacjonalizacja w sferze jej treści ma szczególne perspektywy rozwoju. Będzie ona zmierzać w kierunku zacieśniania współpracy naukowej we wszystkich dziedzinach, koordynacji poszczególnych przedsięwzięć, optymalizacji planowania oraz upowszechniania i wdrażania wyników badań do praktyki sił zbrojnych poszczególnych państw socjalistycznych.

Wyniki prowadzonej w wyżej opisany sposób działalności naukowej przez poszczególne państwa socjalistyczne oraz w skali międzysojuszniczej stanowić będą podstawę ustaleń ich doktryny koalicyjnej oraz doktryn narodowych. W tym zakresie internacjonalizacja przejawiać się prawdopodobnie będzie nadal we wspólnym

¹¹ VII Zjazd PZPR. *Podstawowe materiały i dokumenty*. Warszawa 1975 r.

badaniu oraz wymianie wypracowanych przez poszczególne państwa poglądów na charakter przyszłej ewentualnej wojny oraz na sposoby jej przygotowania i prowadzenia. Spowodować to może, patrząc na proces formułowania poglądów doktrynalnych z metodologicznego punktu widzenia, zwiększenie roli organów ponadpaństwowych, a więc wspólnych międzysojuszniczych instytucji politycznych, gospodarczych, kulturalnych, naukowo-technicznych, wojskowych i innych — co prawdopodobnie wpłynie będzie korzystnie na sprawność ich funkcjonowania.

W procesie pogłębiania wszechstronnych więzów wspólnoty w oparciu o leninowskie założenia idei internacjonalizmu coraz większą rolę spełniać będą jej organa kierownicze. Rezultaty dotychczasowej działalności najwyższych ogniw kierowniczych wspólnoty (Doradczego Komitetu Politycznego Państw-Stron Układu Warszawskiego, Komitetu Ministrów Obrony i Ministrów Spraw Zagranicznych oraz Rady Wojskowej Układu Warszawskiego) świadczą o tym, że służą one coraz efektywniej wypracowaniu jednolitej doktryny politycznej i wojennej zgodnie z potrzebami współczesności. Ustalenia doktrynalne tych ośrodków decydenckich mieć będą w przyszłości kluczowe znaczenie dla rozwoju i wzbogacania nie tylko koalicyjnej doktryny wojennej, lecz i doktryn narodowych.

W oparciu o dotychczasowy dorobek doktrynalny, wypracowany w poszczególnych państwach, rozwijać się będzie i doskonalić działalność w sferze organizacyjnej. Nadal szczególną rolę w tym zakresie odgrywać będzie — jak należy sądzić — dorobek ZSRR, a także doświadczenia uzyskane podczas II wojny światowej oraz wojen późniejszych. Rozwojowi i doskonaleniu doktryny wojennej służyć będzie program badawczy realizowany przez specjalistyczne zespoły praktyków i teoretyków. Ze względu na wydłużanie się okresu, jaki dzieli nas od II wojny światowej, zachodzić będzie konieczność stałej weryfikacji ustaleń doktrynalnych i nowych, wypracowanych koncepcji prowadzenia wojny, tak w ramach koalicji, jak i w skali poszczególnych państw.

Dalszym korzystnym przekształceniom podlegać będzie sfera treściowa zarówno koalicyjnej doktryny wojennej, jak i doktryn

narodowych. Szczególnie rozwijać się będą — jak należy sądzić — ich elementy pozawojaskowe. Przewidywać trzeba, że wzrosną i skomplikują się przede wszystkim zadania polityczno-obronne i gospodarczo-obronne, tak w skali państwa, jak i wspólnoty. Obok poczynañ zmierzających do przygotowania w stopniu niezbędnym państwa i społeczeństwa na wypadek wojny na czoło wysuną się problemy: skutecznego kierowania walką ideologiczną, działalnością dyplomatyczną i sferą rywalizacji ekonomiczno-społecznej, dynamizowania rozwoju nauki i techniki (pogłębiania procesu rewolucji naukowo-technicznej), a także kojarzenia tych wszystkich form działania z walką zbrojną. Prawdopodobnie wzrośnie bardzo rola oraz skomplikują się zadania obrony cywilnej, a także rozszerzy zakres przedsięwzięć zmierzających do zorganizowania życia społecznego i zapewnienia bezpieczeństwa publicznego w czasie działań wojennych.

W miarę dokonywania się przewartościowań w zjawisku wojny proces internacjonalizacji będzie się — jak wskazywano — przejawiać w dalszym zacieśnianiu współpracy na rzecz rozbudowy i doskonalenia funkcjonowania wszystkich elementów potencjału obronnego Państw-Stron Układu, a w odniesieniu do doktryny wojennej — we wzroście roli i znaczenia instytucji dokonujących ustaleń w zakresie przygotowania i prowadzenia wojny. Realizowane na coraz większą skalę i na wyższym poziomie badania naukowe zwiększać będą stopień racjonalności ustaleń doktrynalnych, a przez to — szanse zapobieżenia wojnie.

Niezlomnym dążeniem wszystkich państw wspólnoty socjalistycznej jest stworzenie takich warunków, które uczynią realnymi pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe. Jedność polityczna i ideologiczna, moc potencjału ekonomicznego oraz potęga obronna wszystkich państw zjednoczonych w Układzie Warszawskim — to najbardziej skuteczny oręż w walce z imperializmem. „Państwa-Strony Układu Warszawskiego uczestniczące w naradzie Doradczego Komitetu Politycznego — głosi *Deklaracja* podjęta w Moskwie 23 XI 1978 r. — są świadome, jak ogromne i trudne jest podstawowe zadanie — zadanie umocnienia pokoju. Wiedzą one również dobrze, że od rozwinięcia tego zadania zależy życie, praca i lepsza przyszłość wszystkich ludzi niezależnie od tego, w jakich

systemach społecznych oni żyją, na jakich kontynentach, na jakim znajdują się poziomie rozwoju gospodarczego. Uczynią one wszystko, aby to wielkie zadanie było rozwiązane i aby ludzkość wkroczyła w XXI wiek w warunkach trwałego pokoju i szerokiej współpracy międzynarodowej”¹².

¹² Deklaracja Doradczego Komitetu Politycznego Państw-Stron Układu Warszawskiego podjęta na naradzie w Moskwie 23.XI.1978 r. „Trybuna Ludu” 24 XI 1978 r.

Zakończenie

Z przeprowadzonych badań wynika, że socjalistyczna internacjonalizacja — rozumiana jako proces przejmowania wartości z innych krajów w każdej sferze życia narodu i państwa, jak również ich przekazywania — w warunkach polskich wywodzi swój rodowód z założeń programowych partii robotniczych: Wielkiego Proletariatu, SDKPiL, PPS-Lewicy, KPP i PPR. Tę linię postępowania kontynuuje PZPR, zapewniając tym samym ciągłość postępowych tradycji w dziejach naszego narodu.

U podstaw założeń programowych PZPR leży idea rozwoju socjalizmu w naszym kraju. W zakresie działalności wewnętrznej postuluje ona stworzenie materialnych i duchowych warunków do wszechstronnego rozwoju człowieka i zaspokajania jego potrzeb — a więc dalsze podnoszenie poziomu życia narodu. W zakresie działalności zagranicznej zmierza do stałego umacniania przyjaźni, niezłomnego sojuszu i wszechstronnego współdziałania ze Związkiem Radzieckim oraz pozostałymi państwami socjalistycznej wspólnoty; utrzymywania zgodnie z zasadami pokojowego współistnienia stosunków dialogu i współpracy z państwami o odmiennych ustrojach; rozszerzania kontaktów z krajami rozwijającymi się; udzielania poparcia wszystkim siłom postępu, dążącym do utrzymania pokoju oraz rozwijania współpracy między narodami, opartej na zasadach wzajemnego zaufania.

Na podstawie rezultatów przeprowadzonych badań można stwierdzić, że rozwój procesu internacjonalizacji w nauce i dok-

trynie wojennej państw socjalistycznych uznać należy za prawidłowość. W państwach tych istnieją nie tylko warunki i możliwości, lecz również (biorąc przede wszystkim pod uwagę imperialistyczne otoczenie) realna potrzeba intensyfikacji tegoż procesu. Każde z państw wspólnoty wnosi swój wkład do nauki i doktryny wojennej. Dzięki temu do dorobku wspólnoty socjalistycznej przynika wszystko to, co najwartościowsze i ogólnie niezbędne. „Wspólnota socjalistyczna, to przecież — jak stwierdził sekretarz generalny KC KPZR Leonid Breżniew na VII Zjeździe PZPR (Warszawa, grudzień 1975 r.) — dobrowolny sojusz równoprawnych, suwerennych i niezawisłych państw, które jako państwa socjalistyczne czerpią swoją potęgę i dobrobyt wyłącznie z wolnej pracy swoich narodów, nie znając wyzysku u siebie, ani nie wyzyskując pracy i bogactw innych krajów i narodów. W konsekwencji sojusz państw wspólnoty daje dodatkową siłę każdemu z jej uczestników w rozwiązywaniu zadań narodowych oraz wielokrotnie powiększa wspólną rolę i wpływ na sprawy światowe”¹.

W niniejszej pracy udowodniono ponadto, że zarówno wyniki badań naukowych, jak i ustalenia doktryny wojennej — jeżeli rozważać je z punktu widzenia celu, któremu służą — są w państwach socjalistycznych narodowe i internacjonalistyczne zarazem; służą bowiem rozwojowi (obronie) poszczególnych socjalistycznych państw (narodów), a równocześnie całej ich wspólnoty. Jeżeli natomiast spojrzeć na rozwiązania naukowe oraz ustalenia doktrynalne z punktu widzenia możliwości ich wykorzystania, to można wśród nich wyróżnić ustalenia wspólne i specyficzne.

Na istnienie problemów (rozwiązań) wspólnych i specyficznych w nauce i doktrynie wojennej wpływa cały szereg czynników będących wytworem działalności w innych, niż wojenna, dziedzinach życia społecznego (ideowej, politycznej, społecznej, ekonomicznej, naukowej itp.) oraz — w odniesieniu do nauki — w obszarze innych nauk (filozoficznych, społecznych, ekonomicznych itp.) niż wojenne.

Powyższe oznacza, że np. różnice w położeniu geograficznym poszczególnych państw, a co za tym idzie w ich usytuowaniu na te-

¹ L. Breżniew, *Przemówienie na VII Zjeździe PZPR*, Warszawa 1975.

atrze działań wojennych, w możliwościach ekonomicznych, stanie uzbrojenia i techniki wojennej, w strukturach organizacyjnych i liczebności ich armii — powodują odmiennosć szczegółowych ustaleń doktrynalnych i stwarzają potrzebę prowadzenia odpowiednio ukierunkowanych badań naukowych. Wynika stąd, że w krajach wspólnoty istnieje konieczność prowadzenia badań mających na celu analizę problematyki specyficznej dla każdego z nich i uzyskiwania rozwiązań jemu przede wszystkim przydatnych.

Jednak, prócz problemów specyficznych dla każdego z państw socjalistycznych, mających zazwyczaj charakter szczegółowy, przeważają problemy o charakterze wspólnym, których rozwiązanie jest istotne dla wszystkich. Jedność podstawowych celów, do których osiągnięcia dążą państwa socjalistyczne we wszystkich dziedzinach życia i działalności społeczeństw, implikuje bowiem zgodność ich generalnych ustaleń doktrynalnych oraz naukowych założeń. Powoduje to również fakt, że — po pierwsze — przy obecnym układzie sił oraz stosunków społeczno-politycznych na świecie jedyną rękojmnią bezpieczeństwa jest działanie w koalicji, a po drugie — wobec stale postępującej rewolucji naukowo-technicznej tylko w wyniku prowadzenia badań kompleksowych można uzyskać liczące się efekty dla potrzeb współczesnego pola walki. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do państw małych oraz średniej wielkości (a więc i dla naszego kraju), jako że nie rozporządzają one dostatecznym potencjałem ekonomicznym, naukowo-technicznym i militarnym, aby móc w pojedynkę stawić czoło agresji lub też prowadzić badania naukowe na miarę wymagań obecnej doby. Tak więc podstawową cechą współczesnych doktryn wojennych jest ich koalicyjność, a badań naukowych — kompleksowość, co niewątpliwie sprzyja ujednolicaniu założeń doktrynalnych oraz osiągnięć na polu naukowej myśli wojskowej.

Jedność podstawowych założeń doktrynalnych państw socjalistycznych wyraża się przede wszystkim w ich dążeniu do zachowania pokoju — jako stanu umożliwiającego rozwój i umacnianie socjalizmu. Jak się na podstawie doświadczeń zakłada — pokojowe współistnienie państw o odmiennych ustrojach społeczno-politycznych stało się możliwe jedynie w warunkach równowagi potencjałów wojennych przeciwnych stron. Należy przypusz-

czać, że równowaga ta, przynajmniej w najbliższym okresie, będzie się utrzymywać na coraz wyższym poziomie technologicznym, stawiając nowe wymagania przed wspólnotą socjalistyczną i każdym uczestnikiem jej układu obronnego. Z tych względów doktryna wojenna państw socjalistycznych zakłada rozwijanie i zespala-
nie ich potencjałów wojennych, na które składają się: potencjał moralno-polityczny, ekonomiczny (w tym naukowo-techniczny), a przede wszystkim potencjał militarny.

Rękojmnią prawidłowości rozwiązań doktrynalnych będzie w dużej mierze intensyfikacja opartego na międzysojuszniczej współpracy działania w dziedzinie nauki wojennej. Liczba i ranga stawianych przed nią zadań w postaci coraz to nowych problemów naukowych stale wzrasta. Nauka wojenna bowiem, rozpatrując wojnę jako zjawisko klasowe, bada nie tylko jej aspekty (problemy) militarne, ale i inne. Wszystkie one wzajemnie się warunkują i przenikają, w związku z czym mogą stanowić przedmiot rozważań wszystkich dyscyplin i specjalności nauki wojennej. I tak przykładowo: w naukach społecznych do szczególnie istotnych można zaliczyć problem dalszego kształtowania świadomości internacjonalistycznej i uczuć patriotycznych żołnierzy oraz doskonalenia metod przygotowania społeczeństwa do współuczestnictwa w obronie socjalistycznej Ojczyzny. W naukach ekonomicznych mogą to być problemy doskonalenia metod przygotowania gospodarki państw socjalistycznych na wypadek wojny oraz przedstawienia jej na tory wojenne. W grupie nauk technicznych szczególnego znaczenia nabiera problem umiejętnego wykorzystania rewolucji naukowo-technicznej dla rozwoju przemysłu obronnego, czy też dalszego doskonalenia, normalizacji, typizacji i standaryzacji sprzętu technicznego oraz uzbrojenia armii państw socjalistycznych. W naukach przyrodniczych i medycznych będą to między innymi sprawy neutralizacji możliwego oddziaływania nieprzyjaciela podczas wojny na środowisko naturalne oraz zwiększenia odporności fizycznej i psychicznej człowieka na działania współczesnych środków rażenia.

Szczególnie wiele problemów naukowych mających znaczenie zarówno dla wszystkich państw wspólnoty socjalistycznej, jak i dla każdego z nich osobno, występuje w dziedzinie militarnej.

Przykładowo można tu wymienić: badanie przypuszczalnego charakteru ewentualnych przyszłych wojen, wpływu nowych środków walki na sposoby prowadzenia działań wojennych i strukturę organizacyjną wojsk, problemy dalszego doskonalenia sił zbrojnych, współdziałania koalicyjnych sił zbrojnych, obrony cywilnej oraz wiele innych. Podejmowanie wspólnych tematów badawczych, organizowanie konsultacji naukowych, sympozjów i narad roboczych, a także ćwiczeń powinno się przyczynić do rozwiązania wyżej wymienionych problemów.

Rekapitulując stwierdzić należy, że:

— dzięki przemianom dokonującym się w naszym kraju oraz w innych państwach socjalistycznych internacjonalizm proletariacki przekształca się w internacjonalizm socjalistyczny. Sprawia to, że treści narodowe i internacjonalistyczne we wszystkich dziedzinach życia i działalności naszych społeczeństw, a więc również w nauce i doktrynie wojennej, wzajemnie się przenikają i spajają, tworząc w rezultacie dialektyczną jedność;

— za prawidłowość rozwoju państw socjalistycznych uznać należy proces internacjonalizacji we wszystkich dziedzinach życia i działalności ich społeczeństw, a więc również w nauce i doktrynie wojennej. Rozwój internacjonalizacji w państwach socjalistycznych staje się więc p r a w e m;

— w nauce i doktrynie wojennej państw socjalistycznych istnieją rozwiązania i ustalenia wspólne dla wszystkich państw oraz s p e c y f i c z n e dla każdego z nich. Jednak z uwagi na to, że zarówno pierwsze, jak i drugie służą zapewnieniu bezpieczeństwa państw naszej wspólnoty budujących socjalizm, nie są one ze sobą sprzeczne, przeciwnie — wzajemnie się uzupełniają;

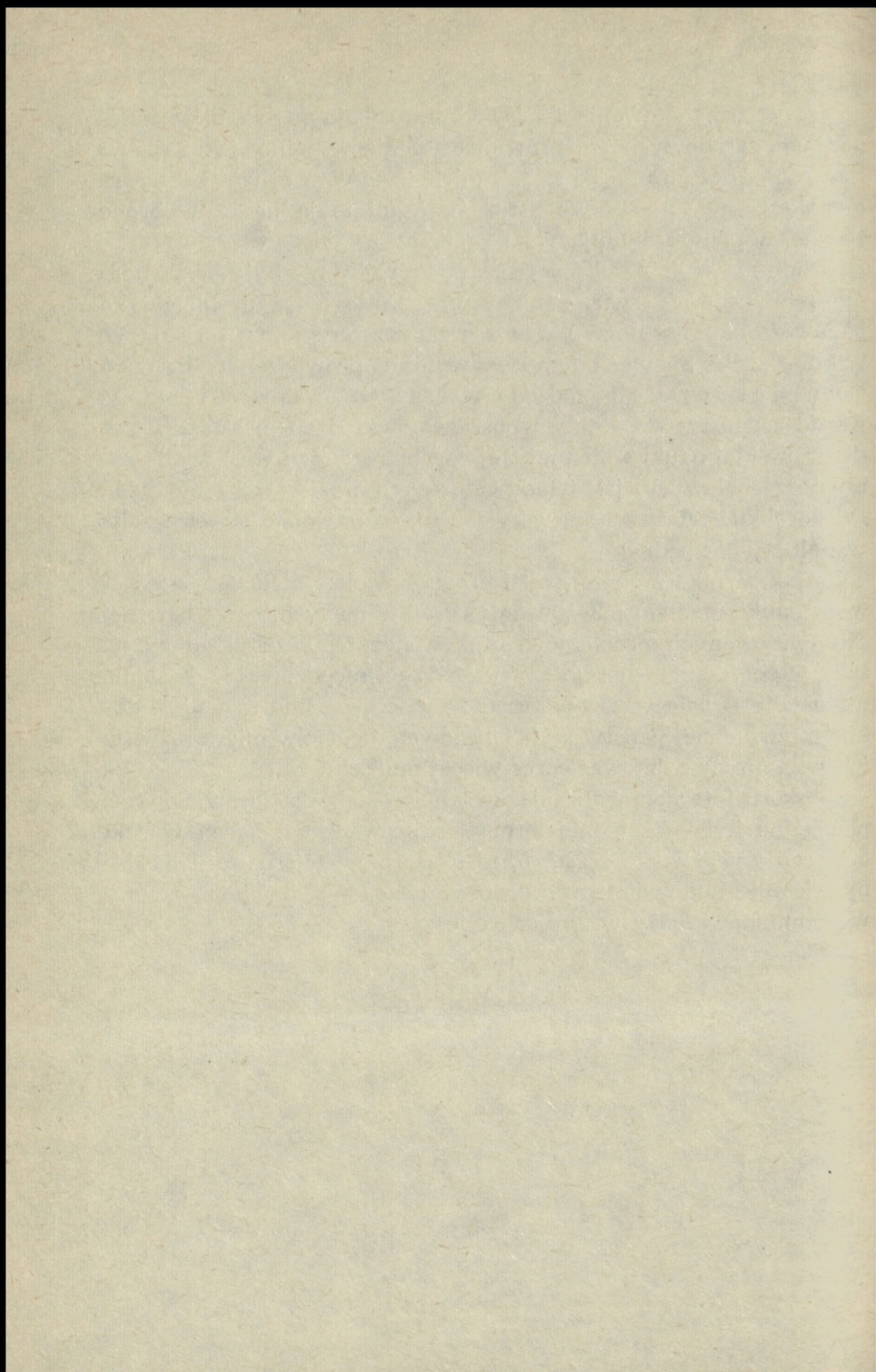
— przy obecnym układzie sił oraz stosunków społeczno-politycznych na świecie wszelkie przedsięwzięcia z zakresu działalności wojennej realizowane są w koalicji. Cała zatem problematyka obronna w państwach socjalistycznych wiąże się bezpośrednio z działaniem w ramach koalicji, niezależnie od tego, czy będą to przedsięwzięcia, które mają być jednakowo realizowane przez większość państw (przedsięwzięcia wspólne), czy też realizowane odmiennie przez każde z nich (przedsięwzięcia specyficzne). W tym układzie treść doktryny koalicyjnej stanowią wspólne ustalenia,

dotyczące przygotowania i prowadzenia wojny, natomiast treść doktryn narodowych — zarówno ustalenia wspólne, jak i specyficzne. Przy czym tak jedne, jak i drugie są w swej treści internacjonalistyczne i narodowe zarazem, jeżeli mają na celu obronę państw wspólnoty budujących socjalizm;

— nie ma w dobie obecnej spraw, które by nie były bezpośrednio lub pośrednio związane z wojną. Dlatego też problematyka badawcza nauki wojennej znacznie się rozszerzyła, co sprawia, że tylko wspólnym wysiłkiem, w wyniku prowadzenia badań kompleksowych można osiągnąć zadowalające rezultaty. Każde z państw wspólnoty wnosi swój wkład do marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej. Jej dorobek stanowi więc wynik zarówno zespołowych, jak i indywidualnych wysiłków badawczych. Do dorobku tego przenika wszystko to, co najwartościowsze i dla wspólnoty niezbędne;

— jak wynika z obserwacji i prognoz, wobec nieustannego rozwoju nauki, a zatem powstawania coraz to nowych, coraz bardziej skomplikowanych problemów, oraz wobec tego, że układ sił na świecie potwierdza słuszność, skuteczność i nieodzowność działania w koalicji — należy przypuszczać, że to, co wspólne w nauce i doktrynie wojennej państw socjalistycznych, będzie w miarę rozwoju ich współpracy zajmować coraz więcej miejsca;

— skoro internacjonalizacja uznana została za prawidłowość, niezbędne jest — z jednej strony — prowadzenie badań w celu dalszego wykrywania zasad, form i sposobów jej rozwoju na danym etapie budownictwa socjalistycznego, a z drugiej — upowszechnianie wiedzy w tym zakresie.

Bibliografia

- J. Baryła, *Stosunki międzyludzkie — sposoby ich kształtowania*, „Wojsko Ludowe” 8/1977.
- J. Baryła, *W służbie partii i narodu*, „Życie partii” 10/1977.
- L. Breżniew, *Leninowską drogą*, Warszawa 1973.
- M. Dobroczyński, J. Symonides, *Proletariacki internacionalizm a pokojowe współistnienie i odprężenie*, „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, Warszawa 1977.
- Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, t. 7 i 8, Warszawa 1973—1974.
- F. Engels, *Anty-Dühring*, Warszawa 1949.
- F. Engels, *Wybrane pisma wojskowe*, Warszawa 1962.
- Z. Gołąb, *O poglądach polskiej myśli wojskowej w latach 1956—1970 na wykorzystanie sił zbrojnych i prowadzenie działań bojowych*, Warszawa 1975.
- W. Góra, *Internacjonalistyczny charakter polskiego ruchu oporu. W dwudziestą rocznicę zwycięstwa*, Warszawa 1966.
- A. Greczko, *Siły zbrojne państwa radzieckiego*. Warszawa 1975.
- Historia drugiej wojny światowej*, t. 1. Warszawa 1976.
- Historia polskiego ruchu robotniczego*, t. 1 i 2, Warszawa 1967.
- Historia Wielkiej Wojny Narodowej Związku Radzieckiego 1941—1945*, Warszawa 1965—1967.
- Historia wojskowości polskiej. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 1972.
- W. Jaruzelski, *Oblicze i charakter ludowego Wojska Polskiego ukształtowała partia* (Wystąpienie ministra Obrony Narodowej na VI Zjeździe partii), „Wojsko Ludowe” 1/1972, s. 26—30.
- W. Jaruzelski, *Ludowe Wojsko Polskie aktywnym współtwórcą i odbiorcą socjalistycznej nauki*, „Wojsko Ludowe” 1/1975.
- W. Jaruzelski, *Siły zbrojne PRL spełnią bez reszty swą powinność wobec partii, narodu i socjalistycznej ojczyzny*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 2/1980.

- W. Jaruzelski, *Istota klasowa i nowa rola armii w społeczeństwie socjalistycznym*, „Problemy Pokoju i Socjalizmu”, nr 7, Warszawa 1975.
- F. Jóźwiak, *PPR w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne*, Warszawa 1952.
- R. Jermołajewa, A. Manusiewicz, *Lenin a polski ruch robotniczy*, Warszawa 1976.
- J. Kamiński, *Socjalistyczna doktryna obronna*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1—2/1980.
- J. Kancewicz, *SDKPiL wobec zagadnień wojny, rewolucji i niepodległości Polski w latach 1914—1918* [w] *Ruch robotniczy i ludowy w Polsce w latach 1914—1923*, Warszawa 1961.
- S. Kania, *Wystąpienie I sekretarza KC PZPR na VI Plenum KC PZPR*, „Trybuna Ludu” 8.09.1980 r.
- A. Karpiński, *Wykorzystanie wojennych doświadczeń organizacyjnych i bojowych ludowego Wojska Polskiego w okresie pokojowym* [w] *Ludowe Wojsko Polskie 1943—1973*. Warszawa 1974.
- S. Kalabiński, F. Tych, *Czwarte powstanie czy czwarta rewolucja. Lata 1905—1907 na ziemiach polskich*, Warszawa 1976.
- N. Kołodziejczyk, A. Kosecki, *Wspólnota socjalistyczna*, Warszawa 1976.
- W. Lenin, *Dzieła*, Warszawa 1950—1975.
- Ludowe Wojsko Polskie w walce o niepodległość Polski i jej socjalistyczny rozwój*, Warszawa 1973.
- Ludzie Pierwszej Armii*, Warszawa 1946.
- R. Luksemburg, *Wybór pism*, t. 1, Warszawa 1959.
- K. Marks, F. Engels, W. Lenin, *O internacjonalizmie proletariackim*, Warszawa 1958.
- N. Michta, *Marchlewski Julian. Ludzie, czasy, idee*, Warszawa 1977.
- E. Molczyk, *30 lat rozwoju zasad szkolenia bojowego wojsk*. Warszawa 1973.
- M. Michalik, *Moralne problemy okresu budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego w Polsce*, Warszawa 1976.
- Międzynarodowy ruch robotniczy*, Warszawa 1976.
- Organizacja i działania bojowe ludowego Wojska Polskiego w latach 1943—1945. Wybór materiałów źródłowych*, t. 1—4, Warszawa 1958—1962.
- Organizacja Układu Warszawskiego 1955—1975. Dokumenty i materiały*, Warszawa 1975.
- Patriotyczne i internacjonalistyczne wychowanie głównym zadaniem pracy ideowo-wychowawczej w Siłach Zbrojnych PRL*, Warszawa 1978.
- VII Plenum KC PZPR. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1972.
- III Plenum KC PZPR*, Warszawa 1976.
- Potencjał obronno-gospodarczy państw Układu Warszawskiego*, Warszawa 1971.

Problemy rozwoju państwa i obronności PRL, Warszawa 1975.

- A. Przygoński, *Z zagadnień strategii frontu narodowego PPR 1942—1945*, Warszawa 1976.
- B. Ponomariow, *Marksizm-leninizm nauką wiecznie żywą i twórczą*, Warszawa 1977.
- SDKPiL. *Materiały i dokumenty*, t. 1 i 2, Warszawa 1957.
- F. Siwicki, *Kształtowanie się i rozwój ludowego Wojska Polskiego jako nowoczesnej siły zbrojnej* [w] *Ludowe Wojsko Polskie 1943—1973*, Warszawa 1974.
- F. Siwicki, *30 lat ludowego Wojska Polskiego*, „Socjalistyczna doktryna obronna”, Warszawa 1973.
- K. Sobczak, *Etapy rozwoju ludowego Wojska Polskiego 1942—1973* [w] *Ludowe Wojsko Polskie*, Warszawa 1974.
- Z. Stąpor, J. Kaczmarek, *Węzłowe problemy sztuki wojennej ludowego Wojska Polskiego w latach 1942—1975*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” nr 4, Warszawa 1975.
- J. Teleszyński, *Gorejący płomień. Feliks Dzierżyński 1877—1926*, Warszawa 1977.
- T. Tuczański, *System obrony Polski Ludowej*, Warszawa 1975.
- XXX-lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Tezy Komitetu Centralnego PZPR*, Warszawa 1974.
- Uchwała Narady Przedstawicieli Partii Komunistycznych i Robotniczych*, Warszawa 1960.
- W dwudziestą rocznicę zwycięstwa. Wystąpienie delegacji polskiej na Międzynarodowej Konferencji Naukowej w Moskwie poświęconej XX rocznicy zwycięstwa nad Niemcami hitlerowskimi 13—17 kwietnia 1961 r.*, Warszawa 1966.
- A. Werblan, *PZPR — przewodnia siła klasy robotniczej i narodu polskiego*, „Nowe Drogi” 1/1979.
- Współczesny kształt patriotyzmu i internacjonalizmu*, Warszawa 1976.
- W. Zagładin, *Internacjonalizm jako ideowopolityczna podstawa jedności sił rewolucyjnych*, Warszawa 1977.
- K. Zarodow, *Socjalizm — Pokój — Rewolucja. Niektóre zagadnienia teorii i praktyki stosunków międzynarodowych oraz walki klasowej*, Warszawa 1978.
- F. Zbiniewicz, *Armia Polska w ZSRR, Studia nad problematyką pracy politycznej*, Warszawa 1963.
- VI Zjazd Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. *Stenogram*, Warszawa 1972.
- VII Zjazd Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. *Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1975.
- VIII Zjazd Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. *Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1980.

Spis treści

Wstęp	5
I. Problematyka narodowa i internacjonalistyczna w myśli i działalności wojskowej polskiego ruchu robotniczego	11
II. Podstawowe czynniki wpływające na rozwój narodowych i internacjonalistycznych treści w nauce i doktrynie wojennej	32
III. Narodowy i internacjonalistyczny charakter marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej	51
IV. Problematyka narodowa i internacjonalistyczna w doktrynie wojennej socjalistycznego państwa	63
V. Kierunki rozwoju internacjonalizacji marksistowsko-leninowskiej nauki oraz doktryny wojennej socjalistycznego państwa	80
Zakończenie	92
Bibliografia	98

Printed in Poland
Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej
Warszawa 1980. Wydanie I

Nakład 2000+250. Objętość 5,93 ark. wyd., 6,5 ark.
druk. Papier druk. sat. IV kl. 70 g. 82 × 104/32
z Fabryki Celulozy i Papieru im. J. Dąbro-
wskiego w Kluczach. Oddano do składania 2.VII.
80 r. Druk ukończono w grudniu 1980 r. w Woj-
skowej Drukarni w Gdyni. Zam. Nr 1100. 1980 r.
Cena zł 25.—

J — 9

ze względu na walor naukowy, ale również dlatego, że służą racjonalnej działalności praktycznej, mającej na celu skuteczną obronę państw Układu Warszawskiego.

„Nauka wojenna współcześnie — to oczywiście nie tylko wiedza oparta na doświadczeniach ubiegłych wojen, to również twierdzenia i hipotezy odnoszące się do przyszłości. Coraz większą więc rolę w przygotowaniu państwa do wojny odgrywają prognozy wskazujące na możliwości, najbardziej prawdopodobny charakter ewentualnej przyszłej wojny i na sposób jej prowadzenia. Doświadczenia ubiegłych wojen w coraz mniejszym bowiem stopniu mogą być przydatne w czasie ewentualnych przyszłych działań z zastosowaniem nowych środków walki.”

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

P/3667

40-005783-001-0

ISBN 83-11-06562-4